E mű a könyvkedvelők részére 1—300-ig sorszámozva, háromszáz példányban készült, albumalakban finom velinpapiron.

70 *számú példány.*

E. T. A. HOFFMANN

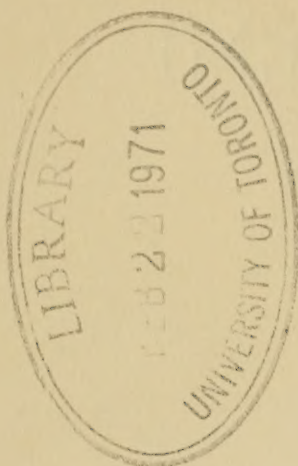
BRAMBILLA HERCEGNŐ

CAPRICCIO JACQUES CALLOT METSZETEIHEZ

FORDÍTOTTA SÁRKÖZI GYÖRGY

FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSA, BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

ELSŐ FEJEZET.

Egy pompás ruha igéző hatása egy varrólánykára. — A hősszerelmes meghatározása. — Az itáliai leányzók smorfiája. — Miként szenteli magát egy tulipán kelyhében ülő, tiszteletreméltó kis férfiú a tudományoknak és miként szőnek hálót tisztes hölgyek öszvérfülek között. — A kuruzsló Celionati és az asszir herceg zápfoga. — Égszínkék és rózsaszín. — Pantalone és a csodálatos tartalmú borospalack.

A szürkület beállott, Avera harangoztak a kolostorokban : s az édes-bájos gyermek, *Giacinta Soardi,* félrelökte a nehéz vörös atlaszból készülő, pompás női öltönyt, melynek díszén eddig serényen dolgozott s a magas ablakból rosszkedvűen tekintett le a szűk, sivár, néptelen utcára.

A vén *Beatrice* meg gondosan összeszedte a mindenféle tarka jelmezt, mely székeken és asztalokon szanaszét hevert a kicsiny szobában s szép rendben fölaggatta őket. Aztán csípőre tett kézzel odaállt a nyitott szekrény elé és hunyorítva mondta : «Ez egyszer, Giacinta, igazában szorgalmasak voltunk ; mintha a fél korzó vidám népét látnám itt, a szemem előtt. De *Bescapi* mester sem adott még soha ily bőséges megrendelést. Tudja ő jól, hogy a mi szép Rómánk az idén ismét gyönyörben, pompában és dicsőségben fog tündökölni. Vigyázd csak meg, Giacinta, milyen ujjongás tör ki holnap, karnevál első napján! És holnap — holnap Bescapi mester egész marék aranyat szór az ölünkbe — vigyázz csak, Gia-

cinta! De hát mi bajod, gyermek? Lehorgasztod a fejed, bosszús vagy — mogorva! És holnap karnevál lesz!»

Giacinta leült dolgozó-székére és fejét tenyerébe hajtva, meredt maga elé, oda sem ügyelve az öreg szavaira. De mikor ez csak tovább locsogott a karnevál közelgő örömeiről, így szólalt meg: «Hallgass már, öreg, ne is említsd a holnapot, mely mások számára tán elég vidám lesz, nekem azonban csak unalmat és bosszúságot okoz. Mit használ éj-napos munkám? mit használnak Bescapi mester aranyai? Nem tengődünk-e koldusszegényen? Nem kell-e gondoskodnunk, hogy e pár nap keresete elegendő legyen egész évi nyomorúságos táplálékunkra? élvezetre ugyan mi marad?»

«De hát», válaszolt az öreg, «de hát mi köze a mi nyomorúságunknak a karneválhoz? Nem loholtunk tavaly is reggeltől késő éjig az utcákon, s nem voltam én elég finom és tekintélyes Dottore? — És te a karomon gyönyörű kis kertészleányka voltál — hihi! és a legszebb maszkok futottak utánad és szólongattak mézédes szavakkal. No, nem volt az elég mulatságos? És mért ne tennénk ebben az esztendőben is ugyanígy? Csak alaposan ki kell kefélnem a dottore-jelmezt, hogy eltünjenek a konfetti nyomai, amellyel teledobálták, s itt lóg a te kertészleány-ruhád is. Néhány új pántlika, néhány friss virág, — mi kell még, hogy szép és takaros légy?» — «Mit fecsegsz», kiáltott Giacinta, «mit fecsegsz annyit, öreg? — Ezekben a silány rongyokban merészkedjek az utcára? — Nem, — szép spanyol ruha, mely símán tapad a testhez és aztán dús, széles redőkben hullámzik alá, hasított ujjak, melyekből pompás csipkék duzzadnak ki, — hetykén libegő tollakkal ékes kalap, öv, szikrázó gyémántnyaklánc, — ez kellene ne-

kem, mikor a korzóra lépek és ellibegek a Ruspoli-palota előtt. — Hogy tülekednének a gavallérok, — ki ez a hölgy? — tán valami grófnő — vagy hercegnő és még *Pulcinellá*ban is tiszteletet keltenék, hogy elfelejtené bolondos incselkedéseit!» — «Szavaidat», felelt az öreg, «a legnagyobb csodálkozással hallom. Mondd csak, mióta bujt így beléd a fennhéjázás átkozott ördöge? Nos, ha olyan magasan hordod az orrod, hogy már grófnőket, hercegnőket akarsz utánozni, akkor légy szíves s tégy szert olyan udvarlóra, aki bátran benyúlhat a Fortunátuszacskóba a te szép szemed kedvéért és kergesd pokolba ezt a semmiházi *Gigliót*, aki, ha netalán pár aranyat érez a zsebében, mindjárt elfecsérli jószagú pomádékra, torkosságokra és aki még mindig adósom két paolóval a kimosott csipkegallérokért.»

Ezenközben az öreg rendbehozta a lámpát és meggyujtotta. S midőn a világos fény Giacinta arcára esett, észrevette, hogy keserves könnyek gyöngyöznek szeméből : «Giacinta», kiáltott, «az isten szerelmére, Giacinta, mi bajod, mi történt? — ej no, gyermekem, nem úgy gondoltam én azt. Nyugodj meg, ne dolgozz olyan sokat ; készen lesz azért a ruha kellő időre». «Oh», szólt Giacinta, föl sem nézve munkájáról, melyet ismét megkezdett, «oh, épp ez a ruha, ez a gonosz ruha ébreszt bennem olyan sok ostoba gondolatot. Mondd, öreg, láttál már életedben ruhát, mely szépségben és pompában ehhez fogható? Bescapi mester valóban ömagát multa felül ; földöntúli szellem vezette kezét, miközben e pompás atlaszt kiszabta. És ezek a ragyogó csipkék, gyönyörű paszományok, csillogó drágakövek, melyeket a díszítéshez bízott ránk! Odaadnám az egész világot, ha tudhatnám, ki lesz az a boldog, akit ez az isteni ruha ékesíteni fog». «Mi gondunk arra?» vágott szavába

az öreg, «mi elvégezzük a dolgunkat s megkapjuk érte a pénzünket. De igazán, Bescapi mester olyan titokzatosan, olyan különösen viselkedett. — Nohát, legalább is egy hercegnőé lesz a ruha és noha egyébként egy csöppet sem vagyok kiváncsi, mégis szeretném megtudni a nevét Bescapi mestertől. Addig fogom őt holnap kínozni, amíg meg nem mondja». «Ó, nem», kiáltott Giacinta, «én nem akarom megtudni, — édesebb azt képzelni, hogy nem is halandó testére kerül ez a ruha, hanem valami titokzatos, tündéri ékességen dolgozom. Máris úgy rémlik, mintha apró, mosolygó szellemek kandikálnának elő a csillogó ékkövekből és fülembe susognának: Varrj-varrj szaporán a mi szép királynőnknek — mi segítünk neked — segítünk neked! — És míg egymásba fonom a csipkéket és zsinórokat, azt hiszem, hogy kedves kis tündérkék ugrándoznak aranypáncélos törpécskékkel keresztül-kasul és — jaj!» Giacinta fölsikoltott; éppen a mellpásztát varrta, mikor oly erősen szúrt az ujjába, hogy a vér forrásként szökkent elő. «Ó egek», sikoltott az öreg, «ó egek, a szép ruha!» s fogva a lámpát, odavilágított, míg a kövér olajcseppek bőségesen csurrantak alá. «Ó egek, a szép ruha!» kiáltott Giacinta is, félig ájultan a rémülettől. Ám annak ellenére, hogy vér is, olaj is bőven ömlött a ruhára, sem az öreg, sem Giacinta nem tudták fölfedezni a legcsekélyebb foltot sem. Giacinta folytatta a varrást, míg vidám kész — kész! kiáltással föl nem ugrott, a magasba tartva a ruhát.

«Ó, mi szép», kiáltott az öreg, «milyen gyönyörű, milyen pompás! — Nem, Giacinta, még sohasem készítettek ilyet a te drága ujjacskáid. — És tudod-e, Giacinta, hogy úgy tűnik, mintha egészen a te termetedre szabták volna ezt a ruhát, mintha Bescapi mester

egyenesen a te számodra vett volna mértéket hozzá?» «Hogyis ne!» válaszolt Giacinta haja tövéig elvörösödve, «álmodsz öreg! Nem vagyok én olyan nyulánk és karcsú, mint az a dáma, akinek ezt rendelték. — Fogd, fogd s őrizd meg jól holnapig! Adja az ég, hogy ne fedezzünk föl rajta valami csúf foltot a napvilágnál! Mihez fognánk akkor, mi nyomorultak? — Fogd!» A vénasszony habozott.

«Persze», folytatta Giacinta, a ruhát nézegetve, «persze, munka közben nekem is gyakran úgy tetszett mintha rám illene a ruha. Derékban elég karcsú volnék és ami a hosszúságot illeti —» «Giacinta», kiáltott az öreg föllángoló szemmel, «Giacinina, te eltalálod gondolataimat és én a tiéidet. — Akárkié legyen a ruha, hercegnőé, királynőé, tündéré, mindegy, az én kis Giacininámat ékesítse először». — «Soha, soha», mondta Giacinta ; de az öreg kivette a ruhát kezéből, gondosan egy széktámlára helyezte és kezdte kifonni a leány haját, hogy díszes frizurát emeljen belőle ; aztán elővette a szekrényből a virágokkal és tollakkal cicomázott kalapot, melyet Bescapi meghagyására az öltözékhez kellett földíszíteniök és megerősítette Giacinta gesztenyebarna fürtjein. — «Gyermek, milyen drágalátósan illik néked ez a kalap! De most le a réklivel!» Így szólt az öreg s már vetkőztetni kezdte Giacintát, aki szégyenletében ellenkezni sem tudott.

«Hm», mormogott az öreg, «ez az édes ívelésű nyak, ezek a liliomkeblek, alabástromkarok, — a medici Vénusnak nincsenek pompásabban formált idomai, Giulio Romano nem festette szebben. — Szeretném tudni, melyik hercegnő nem irigyelné az én drága gyermekemet!» Mikor pedig a leány a kápráztató ruhát is felöltötte, mintha láthatatlan szellemek vették volna

körül. Minden pompásan illett és állott, minden kapocs abban a pillanatban helyén volt, minden ránc magától elsímult, hinni sem lehetett volna, hogy a ruha másnak készült, mint Giacintának.

«Ó, minden szentek az égben», kiáltott föl az öreg, amint Giacinta ragyogó díszben állott előtte, «ó, minden szentek az égben, te nem is vagy az én Giacintám — ah — ah, — mily szép ön, kegyes hercegnőm! Várj csak, — várj, hadd legyen világos, hadd ragyogjon az egész szoba!» — S avval már hozta a szentelt gyertyákat, melyeket Boldogasszony napokon takarított meg, s valamennyit meggyujtotta, úgy, hogy Giacinta szikrázó fénysugarak koszorújában állt ott.

Giacinta rendkívüli szépsége s még inkább az elbájoló s amellett előkelő mód, ahogy a szobában föl-alá lépkedett, oly bámulatba ejtette az öreget, hogy kezeit összecsapva fölkiáltott: «Ó, bár csak láthatna valaki, bár csak láthatna az egész korzó!»

Ebben a pillanatban fölpattant az ajtó, Giacinta egy sikollyal az ablakhoz rohant, s két lépést téve a szobába, földbegyökeredzett lábbal állt meg előtte egy fiatalember, mint a sóbálvány.

Az ifjú embert, míg ilyen némán és mozdulatlanul áll előtted, kényelmesen megszemlélheted, nyájas olvasó. Azt fogod tapasztalni, hogy alig lehet több, mint huszonnégy-huszonöt éves s egészen csinos külsejű. Öltözéke viszont elég különösnek mondható, mert, noha egyes darabjainak színén és szabásán nincs kivetni való, az egész mégsem illik sehogysem össze, hanem rikitóan elütő színekben tárul elénk. Amellett, tisztasága ellenére is, bizonyos szegényességet árul el; a csipkefodrán észrevehető, hogy mindössze egy van még váltani, a félrecsapott kalapot fantasztikusan díszítő

tollakon pedig, hogy drót és tű tartja őket össze nagynehezen. Sejted, nyájas olvasó, hogy az ekép öltözött ifjú ember senki más nem lehet, mint valami hiú szinész, akinek a jövedelme nem rúg túlságos sokra ; és valóban, így is áll a dolog. Egyszóval, — ő ama *Giglio Fava*, aki az öreg Beatricenek még két paoloval tartozik egy kimosott csipkegallérért.

«Hah! mit látok?» kezdte végre Giglio Fava oly öblös hangon, mintha az Argentina-színház deszkáin állana, «hah, mit látok? — csalóka álom játszik ismét velem? — Nem, ez ő, az isteni, — megszólíthatom őt, merész, szerelmes szavakkal! — hercegnő, — óh, hercegnő!» «Ne csacsiskodj, kiáltott Giacinta, hirtelen megfordulva, «s tedd el a bolondságaidat máskorra!»

«Hát talán nem tudom,» válaszolt Giglio kényszerített mosollyal, miután lélekzethez jutott, «tán nem tudom, hogy te vagy az, én édes Giacintám? De mondd csak, mit jelent ez a pompás öltözék? — Igazán, még sohasem voltál ilyen elragadó, szeretnélek örökké így látni téged».

«Úgy?» szólt Giacinta haragosan ; «hát az atlaszruhámba, a tollas kalapomba vagy szerelmes?» — Avval gyorsan kilibbent a mellékszobába s nemsokára minden dísz nélkül, köznapi ruháiban tért vissza. A vén asszony kioltotta eközben a gyertyákat és alaposan lehordta a kotnyeles Gigliot, amiért megzavarta Giacinta örömét a szép ruha fölött, amely valami előkelő dámának készült, s amellett elég udvariatlanul adta értésére, hogy a cicoma szebbé teszi s elragadóbbnak mutatja, mint amilyen különben. Giacinta is derekasan részt vett a leckéztetésben, míg végül a szegény Giglio alázatban és megbánásban olvadozva elért annyit, hogy legalább meghallgassák, s bebizonyíthassa, hogy illetlen

csodálkozására különös körülmények rendkívüli találkozása szolgáltatott okot. «Hadd meséljem el», kezdte, «hadd meséljem el, kedves gyermekem, drága életem, milyen csodálatos álmom volt tegnap éjszaka, mikor teljesen kimerülve s elcsigázva Taer herceg szerepétől, — melyet, mint te is tudod s épp úgy az egész világ, a lehető legkitünőbben játszom, — ágyamra vetettem magam. Úgy tünt föl, mintha még mindig a színpadon állnék és gyalázatos, zsugori impresszáriómmal civódnék, aki makacsul megtagad tőlem néhány hitvány arany előleget. Mindenféle ostoba szemrehányást vág a fejemhez ; s akkor, hogy jobban védekezhessem, egy szép gesztust akarok csinálni ; ám tenyerem véletlenül az impresszárió arcát találja, úgy, hogy egy hatalmas nyakleves csendülése és melódiája válik hallhatóvá ; mire az impresszárió se szó, se beszéd, egy nagy késsel rám rohan, én hátrálok s szép hercegsipkám, melyet te díszítettél föl, édes angyalkám, egy néhai strucc legszebb tollaival, földre zuhan. A szörnyeteg, a barbár vak dühvel veti magát rá s késével átdöfi a szerencsétlent, aki halálos kínban hörögve kuporog lábaimhoz. Meg akartam — meg kellett bosszulnom a boldogtalant. Köpenyem balkaromra vetve, hercegi kardomat kirántva rohantam az elvetemült gyilkosra. De ez fürgén egy házba menekült és az erkélyről rám sütötte Truffaldino fegyverét. Csak az volt a különös, hogy a lövés villáma dermedten megállott és mint szikrázó gyémánt sugárzott felém. És amint a füst lassacskán eloszlott, észrevettem, hogy az, amit én Truffaldino puskatüzének néztem, nem egyéb, mint fölséges dísz egy hölgy kalapján. — Ó, istenek! ó, ég minden szentjei! egy édes hang szólt, — nem! dalolt, — nem! szerelemillatot lehelt zengve-zsongva, — «Ó, *Giglio* — *Giglio!*» — s egy

olyan isteni kellemű, olyan égi bájú teremtést pillantottam meg, hogy ereimen és idegeimen perzselő sirokkóként futott át a lángoló szerelem és az izzó áradat lávává dermedt, melyet a lángbaborult szív vulkánja lövellt. — «Én vagyok» szólt az istennő közeledve hozzám, «én vagyok a hercegnő». «Hogyan?» zavarta meg Giacinta haragosan az elragadtatott ifjút, «hogyan? másról merészelsz álmodni, mint rólam? belé mersz szeretni egy ostoba, együgyű álomképbe, amelyet Truffaldino puskája lőtt ki?» — Záporként zuhogtak a szemrehányások és panaszok és szitkok és átkozódások s szegény Giglio minden esküdözése és bizonykodása, hogy az álomhercegnő épp úgy volt öltözve, mint ahogy elébb Giacintát látta, kárbaveszett. Még a vén Beatrice is, aki különben egyáltalán nem szokta pártját fogni signor Semmiházinak, ahogyan Gigliót nevezte, még ő is részvétet érzett a szegény álmodó iránt, s addig nem tágított a csökönyös Giacinta mellől, míg ez meg nem bocsátotta szerelmese álmát, azon feltétel alatt, hogy soha többé nem beszél róla. Az öreg nagy tál makarónit hozott be, Giglio pedig, akinek, álma ellenére, mégis előlegezett az impresszárió néhány aranyat, egy kis csomag cukrászsüteményt s egy üvegcse eléggé iható bort húzott elő a köpenye zsebéből. «Látom, hogy mégis gondolsz rám, jó Gigliom», mondta Giacinta, miközben egy cukros gyümölcsöt dugott szájacskájába. Sőt Giglio meg is csókolhatta az ujjacskát, melyet a gonosz tű megszúrt és ismét visszatért öröm és boldogság. De ha ördög van a lakodalmon, a legkecsesebb ugrándozás sem segít. Bizonyára a gonosz szellem volt az, aki néhány pohár bor leöblítése után így szólaltatta meg Gigliót : «Sohasem hittem volna, drágaságom, hogy te olyan féltékeny tudsz rám lenni. De igazad van. Én

egészen csinos legény vagyok, a természet kellemes tehetségekkel áldott meg s mi több — színész vagyok. Az ifjú színművész, aki hozzám hasonlóan istenien játssza a szerelmes hercegeket, megfelelő oh-okkal és ah-okkal, egy kétlábon járó regény, megelevenedett cselszövény, szerelmes dal, melynek ajka van a csókra, s karja az ölelésre, a könyvtáblák közül az életbe ugrott kaland, mely a szép olvasónő szeme elé áll, ha becsapta a könyvet. Ezért van oly ellenállhatatlan varázsunk a szegény nőkre, akik valósággal belébolondulnak mindenbe, ami bennünk és rajtunk van, modorunkba, szemeinkbe, hamis ékköveinkbe, tollainkba és pántlikáinkba. Nem számít se rend, se rang ; mosogatólány és hercegasszony — egyre megy! — Nos, azt mondom neked, drága gyermekem, hogy ha nem csalnak bizonyos titokzatos sejtelmeim s nem gonosz kisértés incselkedik velem, akkor kétségtelenül a legszebb hercegnő szíve lobbant szerelemre irántam. S ha valóban így áll a dolog, nem veheted rossz néven, édes mindenem, hogy ezt az elém táruló aranybányát nem hagyom kiaknázatlanul s téged, szegény kis varróleányka, némileg elhanyagollak.» — Giacinta egyre fokozódó figyelemmel hallgatta Gigliót, kinek csillogó szemeiben még az éjszakai álomkép tükröződött, s egyre közelebb és közelebb nyomult hozzá ; végül pedig hirtelen fölugrott s a szép hercegnő szerencsés kegyeltjének olyan nyaklevest adott, hogy Truffaldino ama fatális puskájának valamennyi szikrája a szeme előtt táncolt, aztán gyorsan kamrácskájába menekült. Nem segített most már sem kérés, sem könyörgés. «Menjen csak szépen haza, rajta a smorfiája s akkor vége mindennek» mondta az öreg s az elszontyolodott Gigliónak levilágított a szűk lépcsőn. — A smorfiával, az ifjú olasz leányok szeszélyes,

kicsit merész modorával, sajátságosan áll a dolog; a szakértők egyértelműleg azt hangoztatják, hogy épp e modorból oly ellenállhatatlan báj varázsa árad, hogy a foglyul esett nemhogy kedveszegetten széttépné a hálót, hanem még jobban belégabalyodik, — hogy az amante, kivel oly cudarul elbántak, nemhogy örök addio-t mondana, hanem annál keservesebben sóhajtozik és rimánkodik, amint a népdal is mondja: Vien quá, Dorina bella, non far la smorfiosella! — Aki veled, kedves olvasó, ekként fecseg, úgy véli, hogy ez az ürömből csillanó öröm csak a derült déli tájakon virágozhat s hogy a mi zord északunkon nem nőhet ily szép virág. Legalább ott, ahol ő él, noha ifjú, gyermekruháikat épp kinövő leányokon jól megfigyelte e kedélyállapotot, össze sem hasonlíthatja ama kedves smorfiozitással. Ha az ég kellemes arcocskával áldotta meg őket, illetlen módon torzítják el vonásaikat; semmi sem jó nekik, vagy túlkeskeny, vagy túlszéles minden, nem találnak apró testükhöz méltó helyet a földön, inkább elviselik a szűk cipő kínját, mint egy barátságos vagy éppen szellemes szavat, borzasztó rossz néven veszik, hogy a város határában minden ifjú és férfiú halálosan szerelmes beléjük, amiről azonban mégis meg vannak győződve s nem is bosszankodnak érte. — A gyöngébb nem eme lelkiállapotára nincs megfelelő kifejezés. A bennerejlő neveletlenség substratuma, mint homorú tükörben verődik vissza a finemnél azokban az években, melyeket a kíméletlen iskolamesterek *kamaszkornak* neveznek. — És mégsem lehetett szegény Gigliótól egyáltalán zokon venni, hogy különös lelki feszültségében még ébren is hercegnőkről s csodálatos kalandokról álmodozott. — E napon ugyanis, amint külsőleg csak félig-meddig, de belsőleg teljesen és tökéletesen Taer

herceget személyesítve kóborolt a korzón, valóban sok kalandos és csodálatos dolog esett meg vele.

Az történt, hogy a S. Carlo templomnál, épp ott, ahol a Condotti-utca a korzót átszeli, a kolbászárúsok és makarónifőzők bódéi között, az egész Rómában ismert ciarlatano, signor *Celionati* is fölállította dobogóját és a köréje gyűlt népnek tücsköt-bogarat összefecsegett, repülő macskákról, ugrándozó törpékről, nadragulyagyökérről s miegyébről, és amellett különböző csodaszereket árult vigasztalan szerelemre és fogfájásra, továbbá lutriszámokra és podagra ellen. Egyszerre a távolban cintányérok, dobok és sípok zenéje hangzott föl, a nép szétrebbent s a korzón át a Porta del popolo felé áradt, rohant, hangosan rikoltozva : Nézzétek, nézzétek! — hujjé, kezdődik a karnevál! — nézzétek, — nézzétek!

Igazuk volt; a fölvonulást, mely lassan hullámzott a Porta del popolón át a korzóra, méltán lehetett a legkülönösebb álarcosmenetnek mondani, mely valaha csak látható volt. Tizenkét kis hófehér, aranypatájú egyszarvún atlasztalárba burkolt alakok ültek, kik ezüst sípjaikon kedvesen játszottak s cintányérokat és dobokat vertek. A vezeklő barátok módjára csak szemük számára volt nyilás palástjukon, körül arany paszománnyal beszegve, ami elég furán festett. Midőn a szél egyik apró lovas palástját föllebbentette, vékony madárláb meredt elő, melynek karmain brilliáns gyűrűk ragyogtak. A tizenkét bájos muzsikus mögött két hatalmas strucc húzott egy kerekes talapzatra erősített nagy, aranyfényű tulipánt, melyben egy kis fehérszakállú aggastyán ült, ezüst köpenyben s tiszteletreméltó fejét sapka helyett ezüst tölcsér borította. Az öreg, rettentő pápaszemmel az orrán, rendkívül figyel-

mesen olvasott egy vastag könyvet, mely föl volt ütve előtte. Utána tizenkét díszruhás szerecsen következett, hosszú dárdákkal és rövid kardokkal fölfegyverezve s valahányszor az öreg lapozott egyet a könyvben s finom éles, átható hangja fölsivított : Kurri — pire — kszi — li — iii, hatalmas dörgéssel rázúgták : Bram — bure — bil — bal — ala — monza — kikiburra — zon — ton! Mögöttük tizenkét poroszkán, melyeknek szőre színezüstnek látszott, tizenkét alak lovagolt, csaknem úgy bebugyolálva, mint a muzsikusok, csupán ezüst palástjuk volt gyönggyel és gyémánttal gazdagon kihímezve s karjuk volt vállig meztelen. A gyönyörű kösöntyűkkel ékes karoknak csodálatos teltsége és fehérsége arról tanuskodott, hogy a palástok alatt a legszebb nők rejtőzhetnek ; s még hozzá valamennyien hálót szőttek, rendkívül szorgalmasan, a lovacskák fülei közé erősített széles bársonypárnákon. Aztán egy nagy aranykocsi gördült, melyet nyolc csodaszép, aranycsótáros öszvér húzott, s ezeket csinos, tarka tolldolmányba bujtatott kis apródok vezették, gyémántos kantárszáron. Az állatok leírhatatlan méltósággal rázogatták tekintélyes füléket, aztán harmonikaszerű hangokat hallattak s vezető apródaikkal együtt hatalmas lármát csaptak, amiből a legkellemesebb összhang keletkezett. Az emberek odatódultak, mindenáron szerettek volna a kocsiba pillantani, de semmi egyebet nem láttak, mint a korzót és önmagukat ; mert az ablakok tükörüvegből voltak. Egyesek, akik eképen meglátták magukat, egy pillanatra azt hitték, hogy ők ülnek a pompás kocsiban és örömükben magukon kívül ugrándoztak s az egész nép hasonlóképen cselekedett, mikor a kocsi tetejéről egy rendkívül kellemes kis *Pulcinella* üdvözölte őket, elragadó bájjal és szívélyességgel. Az általános, fékezhe-

tetlen örömrivalgásban alig ügyeltek tovább a ragyogó kíséretre, amely ismét muzsikusokból, szerecsenekből és az előbbiekhez hasonló tollruhás apródokból állott, kikhez még néhány majom csatlakozott, finom színekben játszó, ízléses öltözékben s ezek kifejező arcjátékkal táncoltak hátsó lábukon vagy bukfencezve keresték magukhoz hasonló társaikat. Így vonult tova a csodás tünemény a korzón, az utcákon át a Navona-térig, ahol Bastianello di Pistoja herceg palotája előtt állott meg.

A palota kapujának szárnyai fölpattantak és a nép zsivajgása hirtelen elnémult : szótlan bámulat halálos csöndjében nézték a csodát, mely ekkor történt. A márványlépcsőn fölkapaszkodva, valamennyien : egyszarvúak, lovak, öszvérek, kocsik, struccmadarak, nők, szerecsenek és apródok nehézség nélkül benyomultak a szűk kapun és ezerhangú ah! röppent a légbe, mikor a kapu, miután az utolsó huszonnégy szerecsen is szép sorjában belépdelt, dörgő lármával becsapódott.

A nép, miután elég sokáig tátotta a száját hiába s a palotában minden néma és mozdulatlan maradt, nagy kedvet mutatott megostromolni a tündérmese tartózkodóhelyét és a sbirrek csak fáradsággal tudták a bámészkodókat szétkergetni.

A tömeg ismét visszaözönlött a korzóra. A S. Carlo-templom előtt még ott állt emelvényén a faképnél hagyott signor Celionati s iszonyatosan kiáltozott és dühöngött : «Ostoba nép! — együgyű nép! — Emberek, hová szaladtok, hová rohantok ilyen őrült oktalansággal és miért hagyjátok el a ti derék Celionatitokat? — Itt kellett volna maradnotok s a legbölcsebbnek, a legtapasztaltabb filozófusnak és beavatottnak szájából hallani, hogy mi a nyitja mindannak, amit itt tágranyitott szemmel és szájjal bámultok, mint csacska gyermekek!

No, de azért közhírré teszem — csönd legyen, — hallgassatok, — ki vonult be a Pistoja-palotába, — csönd, csönd, — ki vereti le a port ruhájáról a Pistoja-palotában!» — A nép forgó áradatát egyszerre megállították ezek a szavak, odanyomultak Celionati dobogójához s kiváncsi pillantásokkal tekintettek föl rá.

«Róma polgárai!» kezdte Celionati nagy hangon, «Róma polgárai! ujjongjatok, örvendjetek, hajítsátok magasra sipkátokat, kalpagtokat vagy ami éppen a fejeteken van! Nagy szerencse ért benneteket; falaitok közé érkezett a világhírű *Brambilla* hercegnő a messze Ethiópiából, aki a legszebb a szépek között és oly mérhetetlen kincsek ura, hogy, bizony, könnyen kikövezthetné az egész korzót gyémántokkal és brilliánsokkal — és ki tudja, mit meg nem tesz a kedvetekért! — Tudom, sokan vannak köztetek, akik nem csacsik, hanem járatosak a történelemben. Nos, ezek tudni fogják, hogy Brambilla hercegnő őfensége a bölcs *Cophetua* király ivadéka, aki Tróját építette és hogy nagybátyja a serendippói király, egy barátságos úr, ki itt a S. Carlo előtt, köztetek, kedves gyermekeim, gyakran ette magát torkig makarónival. Ha még hozzáteszem, hogy Brambilla őnagyságát nem kisebb személy tartotta a keresztvíz alá, mint *Tartagliona*, a tarokk királynője és hogy lantjátékra maga Pulcinella tanította, — akkor éppen eleget tudtok, hogy kibujjatok a bőrötökből az örömtől, — nosza, tegyétek meg, emberek! — Titkos tudományaim, a fekete, fehér, sárga és kék mágia ereje által megtudtam, hogy ő érkezett közénk, mert azt hiszi, hogy a korzó álarcosai között megtalálhatja kebelbarátját és vőlegényét, *Cornelio Chiapperi*, asszir herceget, aki elhagyta Ethiópiát, hogy itt, Rómában kihúzassa egyik zápfogát, amely műveletet volt szerencsém végre is

hajtani! — Ime, tekintsétek meg!» — Celionati kinyitott egy kis aranytokot, egy hosszú, hegyes, hófehér fogat húzott elő és a magasba emelte. A nép az öröm és elragadtatás hangos rivajába tört s egy-kettőre elkapkodta a hercegi fog másolatait, melyeket Celionati árúba bocsátott. «S gondoljátok», folytatta Celionati, «gondoljátok csak, jó emberek, miután Cornelio Chiapperi asszir herceg a legnagyobb elszántsággal és türelemmel kiállotta az operációt, maga sem tudja, miként, egyszerre csak elveszett. — Keressétek, emberek, keressétek, Cornelio Chiapperi asszir herceget, keressétek szobáitokban, konyháitokban, pincéitekben, szekrényeitekben és fiókjaitokban! — Aki megtalálja és Brambilla hercegnőnek sértetlenül átadja, ötszázezer arany jutalomban részesül. Ennyit tűzött ki Brambilla hercegnő a fejére, nem számítva értelem és elmésség tekintetében nem csekély tartalmát. — Keressétek hát, emberek, keressétek! — De vajjon meg tudjátok-e találni Cornelio Chiapperi asszir herceget, még ha az orrotok előtt áll is? — Igen! — megláthatjátok-e a fenséges hercegnőt, még ha közvetlen mellettetek suhan is el? Nem, erre nem vagytok képesek, csak ha ama pápaszemeket használjátok, melyeket Ruffiamonte, a bölcs indus varázsló, maga köszörült ; és csupa felebaráti szeretetből és könyörületből szolgálok nektek ilyenekkel, ha eltekintetek néhány paolótól». Avval kinyitott egy ládát s egy csomó rendkívül nagy szemüveg került napvilágra.

Már a hercegi zápfogakért is veszedelmes tülekedés volt, de még ennél is veszedelmesebb a szemüvegekért. A civódásból lökdösődés és ütlegelés lett, végül, itáliai szokás szerint, fölvillantak a kések s a sbirreknek ismét közbe kellett lépni, hogy a népet szétkergessék, mint elébb a Pistoja-palota előtt.

Míg mindez lejátszódott, Giglio Fava, mély álmodozásba merülve, még mindig ott állt a Pistoja-palota előtt és a falakra meredt, melyek a világ legcsodálatosabb álarcosmenetét érthetetlen módon elnyelték. Különös volt, hogy nem tudott legyőzni valami kéjelmetlen és mégis édes érzést, mely egész lelkét hatalmába ejtette ; s még különösebb, hogy a hercegnőről való álmát, aki a puska tüzéből előszikrázott s karjaiba vetette magát, minden áron vonatkozásba akarta hozni a kalandos menettel, sőt az a sejtelme támadt, hogy a tükrösablakú kocsiban senki más nem ült, mint éppen az ő álomhercegnője. Álmodozásaiból nyájas vállveregetés ébresztette föl ; a ciarlatano állt előtte.

«Ej», kezdte Celionati, «ej, kedves Giglióm, nem jól tette, hogy otthagyott engem s nem vásárolt egy hercegi zápfogat vagy legalább egy bűvös szemüveget». «Menjen», válaszolt Giglio, «menjen innen a bolondgombáival, az ostoba lefetyelésével ; karattyoljon csak a népnek, ha meg akar szabadulni semmirevaló portékájától!» — «Hohó», mondta Celionati, «csak ne olyan lóhátról, ifjú úr! Azt hiszem, találna a portékám között, melyet semmirevalónak kegyeskedik nevezni, néhány jeles csodaszert s különösen olyan talizmánt, mely erőt adna önnek, hogy kitünő vagy jó, vagy legalább is tűrhető színész legyen, mert jelenleg ismét rendkívül siralmasan méltóztatik ágálni!» «Mit?» kiáltott Giglio fölfortyanva, «mit? Signor Celionati, uraságod siralmas színésznek mer engem nevezni? engem, Róma bálványát?» «Bábú!» válaszolt Celionati hidegvérrel, «bábú, ön olyanokat képzel magáról, amiből egy szó sem igaz. De ha föltünt is önben néha valami különösebb szellem, mely néhány szerepében sikerre vezette, a mai napon azt a kis sikert vagy dicsőséget is, melyet általa nyert,

visszavonhatatlanul elveszítette. Mert nézze csak, ön teljesen elfelejtette hercegszerepét és ha tán dereng is még valami kép róla az ön lelkében, az színtelen, néma, merev s ön nem képes többé életre idézni. Az ön egész valóját egy különös álomkép tölti el s ön azt hiszi, hogy az vonult be üvegkocsiban a Pistoja-palota falai közé. — Látja, belelátok én a zuzájába!»

Giglio pirulva sütötte le szemét. «Signor Celionati», mormolta, «ön valóban rendkívüli ember. Bizonyosan bűvös szellemek állnak a szolgálatában, akik legtitkosabb gondolataimat is el engedik lesni. — De viszont az ön ostoba hókusz-pókusza a nép előtt! — Sehogysem tudom összeegyeztetni, — nos, — adjon egy olyan nagy pápaszemet!»

Celionati fölkacagott. «Ilyenek mind», kiáltott, «ilyenek az emberek! Míg tiszta fővel és egészséges gyomorral futkosnak dolgaik után, semmiben sem hisznek, ami nem kézzelfogható; de ha valami emésztési zavar áll be testükben vagy lelkükben, mohón kapnak minden után, amit odanyújtanak nekik. Hohó! Ama professzor, aki kiátkozta a világ valamennyi sympathetikus orvosszerét, másnap igen pathetikus méltósággal lopódzott a Tiberis vizéhez s egy vén koldusasszony tanácsára a folyamba hajította bal lábára való papucsát, mivel azt hitte, hogy avval együtt kínzó lázát is vízbe fojthatja. Ama legbölcsebb signor a bölcsek között meg rontófű porát hordta a kabátja csücskében, hogy jobban tudjon labdát verni. — Tudom, signor Fava, hogy ön Brambilla hercegnőt, gyönyörű álomképét, szeretné látni a szemüvegen át; nos, az nem fog olyan hamar sikerülni. — Különben vegye és próbálja meg!»

Giglio vágytól égve ragadta meg az óriási, ragyogó, szép szemüveget, melyet Celionati odanyújtott

és a palotára nézett. A palota falai csodálatosképpen átlátszó kristállyá váltak; de csak különös alakok értelmetlen, tarka gomolygását látta s csak néha rángott át lelkén egy villamos sugár, az édes álomalakot jelezve, ki úgy látszott, mindhiába igyekszik kiszabadulni az őrült káoszból.

«Ezer ördög és pokol szakadjon a nyakába!» rikoltott egyszerre egy félelmetes hang a szemlélődésbe merült Giglio háta mögött, aki érezte, hogy vállon ragadják, «ezer ördög és pokol! — Ön tönkretesz engem. Tíz perc mulva fölgördül a függöny; öné az első jelenet s ön itt áll és bámulja az üres palota vén falait, mint valami eszelős!»

Giglio szinházának impresszáriója volt az, aki szegény, halálos félelemben verejtékezve futkosta be egész Rómát, hogy a nyomaveszett primo amoroso-t megkeresse és végül, ahol legkevésbbé gyanította, ott talált rá.

«Várjunk egy pillanatra!» kiáltott Celionati s ugyancsak vállon ragadta a szegény Gigliót, meglehetős markosan, hogy levert karóként moccanni sem tudott, «várjunk egy pillanatra!» Aztán csöndesebben folytatta: «Signor Giglio, lehetséges, hogy holnap meglátja a korzón álomképét. De bolondot tenne, ha valami szép maskarába öltözködne ki; az megfosztaná a szépséges szépnek látásától. Minél különösebben, minél förtelmesebben, annál jobb! Tegyen föl egy jó nagy orrot, mely becsülettel és biztonságos nyugalommal tudja hordani a szemüvegemet! mert arról nem szabad megfeledkeznie!»

Celionati eleresztette Gigliót, s abban a pillanatban az impresszárió elszáguldott amorosójával, mint a förgeteg.

Giglio nem mulasztott el másnap maskarát szerezni, s Celionati tanácsa szerint, eléggé különöst és förtelmest. Két lobogó kakastollal ékített süveg, hozzá álarc vörös orral, mely kampós alkatával s mértéktelen hosszúságával és hegyességével a legpajzánabb orrok kicsapongásait is fölülmulta, a Brighelláéhoz hasonló nagygombu mellény, széles fakard — azonban Giglio önmegtagadásának mértéke is betelt, amikor mindezeket felöltvén, még egy bő, papucsáig érő nadrágba kellett volna bujtatnia a legékesebb talapzatot, melyen valaha egy primo amoroso állt és lépkedett. «Nem,» kiáltott Giglio, «az nem lehetséges, hogy őfensége mitse adjon az arányos termetre, hogy vissza ne riadjon ily szörnyű torzképtől. Azt a színészt fogom utánozni, aki Gozzi darabjában borzalmas álcában játszotta a kék szörnyeteget s mégis, mikor a foltos párduckarmok alól kidugta természetadta, szépformájú kezét, már átváltozása előtt megnyerte a nők szívét! — Ami nála a kéz volt, az nálam a láb!» — S így Giglio csinos, égszínkék selyemnadrágot húzott föl, sötétvörös csokrokkal, hozzá rózsaszín harisnyát és sötétvörös szalagú, fehér cipőt s bár mindez egészen csinos volt, mégis némileg különösen ütött el egyéb öltözékétől.

Giglio szentül hitte, hogy Brambilla hercegnő teljes fényben és pompában lép eléje, ragyogó kísérettel körülvéve ; de mivel mindebből semmit sem vett észre, arra gondolt, hogy Celionati szavai, melyek szerint csak a bűvös szemüveg segítségével pillanthatja meg a hercegnőt, azt jelentik, hogy a drágalátós valami különös álarc alá rejtette szépségét.

Nyugtalanul szaladgált föl s alá a korzón, minden női maskarát alaposan megszemlélve s nem ügyelve a csipkelődésekre, míg végül egy félreesőbb helyre ért.

«Jó signore, drága, jó signore!» reccsentett rá valaki. Egy fickó állott előtte, aki esztelen furcsaságával mindent fölülmult, ami hasonlót eleddig látott. A maskara hegyes szakállával, pápaszemével, kecskeszőr-hajával, továbbá testtartásával, — meghajtott, görbe hátával, előretolt jobb lábával, — Pantalonenak látszott; az előreszögellő, két kakastollal díszített süveg azonban nem illett ehhez. Újjas, nadrág, a kis fakard az oldalán, nyilvánvalóan Pulcinellára vallott.

«Jó signore,» szólította meg Gigliot Pantalone, (nevezzük így a maskarát, módosított öltözéke ellenére is,) «jó signore! mily szerencsés nap, mely azt a gyönyört és tisztességet juttatja részemül, hogy önt megpillanthatom! Nem tartozik vajjon az én családomhoz uraságod?» «Bármennyire,» felelt Giglio udvarias meghajlással, «bármennyire el lennék ettől ragadtatva, mivel ön, tisztelt signore, módfelett tetszik nekem, mégsem tudom, minő rokonság áll fönn közöttünk?» — «Ó, istenem!» szakította félbe Pantalone, «ó, istenem! jó signore, nem járt ön valaha Assziriában?» «Valami homályos emlék lebeg szemem előtt,» válaszolt Giglio, «mintha egyszer útban lettem volna arrafelé, de csak Frascati-ig jutottam, ahol a nyomorult vetturino fölfordított a kapu előtt, úgy, hogy ez az orr . . .» — «Ó, istenem!» kiáltott Pantalone, «így hát igaz? — Ez az orr, ezek a kakastollak — drága hercegem — ó, Cornelióm! — De látom, hogy ön elsápad az örömtől, hogy ismét rám talált — ó, hercegem! Csak egy kortyintást, egyetlen kortyintást!»

S Pantalone fölvette a nagy fonatos üveget, amely előtte állt és odanyújtotta Giglionak. Ebben a pillanatban finom, vöröses pára szállt elő az üvegből s Brambilla hercegnő bájos arcává sűrüsödött; majd a kedves kis alak derékig kiemelkedett s apró karocskáit kitárta

Giglio felé. Ez magánkívül elragadtatásában fölkiáltott : «ó, szállj ki egészen, hadd pillanthassalak meg teljes szépségedben!» De ugyanekkor erős hang dördült fülébe : «Te nyúllábú piperkőc, égszínkékben és rózsaszínben, hogy mered te magad Cornelio hercegnek hazudni! — Takarodj haza s aludd ki magad, te fajankó!» — «Goromba fráter!» pattant föl Giglio ; de körülötte maskarák hullámzottak és áradtak s Pantalone üvegével együtt nyomtalanul eltünt.

MÁSODIK FEJEZET.

Arról a különös állapotról, melyben az ember hegyes köveken sebzi föl a lábát, elfelejt előkelő személyeket üdvözölni és fejjel rohan zárt kapuknak. — Egy tál makaróni hatása a szerelemre és ábrándozásra. — A színészpokol iszonyú kínjai és Arlecchino. — Miként nem találja Giglio kedvesét, ellenben szabólegények kezébe esik s eret vágnak rajta. — Herceg a cukorskatulyában és az elveszett szerelmes. — Miként szeretne Giglio Brambilla hercegnő lovagja lenni, mivel zászló nőtt ki a hátából.

Bocsásd meg, kedves olvasó, ha az, aki ezt a történetet Brambilla hercegnőről szakasztott úgy szándékszik elmesélni néked, mint azt Callot mester merész tollvonásai ábrázolják, föltételezi rólad, hogy legalább is a könyv utolsó szaváig átengeded magad e csodálatos históriának, sőt valami keveset el is hiszel belőle. — De talán már abban a percben, midőn a mese fonala a Pistoja palotába gombolyodik, vagy midőn a hercegnő a borosüveg kékes ködéből előszáll, talán már akkor fölkiáltottál: ostoba, hazug fecsegés! és tekintet nélkül a szép rézmetszetekre rosszkedvűen elhajítottad a könyvet? — Akkor minden rábeszélésem későn lenne, hogy megnyerjelek a callot-i capriccio különös varázslatának s ez valóban elég kellemetlen volna rám és Brambilla hercegnőre nézve! De hátha reméled, hogy a szerző csak megbokrosodott valami őrült látomástól, ami hirtelen az útjába került s félrecsapott a vad sűrű-

ségbe és hogy kijózanodva, ismét visszatérül a széles, síma útra és e reményben tovább olvasol! — Sok szerencsét! — Elmondhatom, nyájas olvasó! hogy (miként tán saját tapasztalatodból is tudod,) egyszer-másszor sikerült már nékem mesés kalandokat — épp abban a pillanatban, mikor a fölizgatott képzelet délibábjaiként semmivé készültek mosódni, — megragadni s úgy alakítani, hogy akiknek szemei voltak effajta dolgokra, valósággal, élethíven láthatták azokat s éppen ezért hittek bennük. Ebből merítettem bátorságot, hogy továbbra is nyilvánosan űzzem kedélyes érintkezésemet a kalandos alakokkal és hóbortos tüneményekkel s a legkomolyabb embereket is meghívjam e különös, tarka társaságba. Ne tekintsd, kedves olvasó, e bátorságot elbizottságnak, hanem csupán megbocsátható igyekvésnek, hogy a köznapi megszokottság szűk köréből kicsaljalak s ismeretlenebb tájakon, melyek azonban mégis ama birodalomhoz tartoznak, mely fölött az emberi szellem kénye-kedve szerint uralkodik a való életben, egészen sajátságos módon mulattassalak. — De ha mindezt lári-fárinak is tartjátok, szorongatott helyzetemben még mindig hivatkozhatom igen komoly könyvekre, melyekben hasonló fordul elő s melyeknek tökéletes hihetősége ellen semminémű aggályunk nem támadhat. Ami ugyanis Brambilla hercegnő felvonulását illeti, amely egyszarvúival, lovaival s egyéb járműveivel akadálytalanul haladt át a Pistoja palota szűk kapuin, — már Peter Schlemihl csodálatos történetében, melynek közzétételét Adalbert Chamissonak, a jeles világjárónak, köszönhetjük, van szó bizonyos kedélyes, szürke emberről, ki olyan mesteri bűvészkedést visz véghez, mely megszégyeníti a mi csodáinkat. Tudniillik, amint ismeretes, akadálytalanúl és kényel-

mesen huzogál elő ugyanazon kabátzsebből angoltapaszt, tubusokat, szőnyeget, sátort, vagy akár kocsit és lovat, tetszés szerint. — Ami pedig a hercegnőt illeti — De elég! — Megemlíthetném ugyan, hogy az életben gyakran állunk hirtelen egy csodálatos varázshon nyitott kapuja előtt s bepillantást nyerhetünk legbelsőbb háztartásába a hatalmas szellemnek, kinek lehellete különös sejtelmekre indítva, titokzatosan leng körül bennünket; de te, kedves olvasó, talán joggal állíthatnád, hogy ama kapuból sohasem láttál ilyen bomlott capricciot kivonulni, mint amilyent én látni véltem. Azért inkább azt kérdezem tőled, hogy vajjon még sohasem támadt életedben valami különös álmod, melynek születésében sem az elrontott gyomornak, sem a szesz vagy a láz szellemének nem volt része? hanem, mintha a bűvös, bájos varázskép, mely különben csak távoli sejtelmekben szólt hozzád, elfoglalná egész bensődet, titokzatos nászt ülne szellemeddel s te szűzi kéjben szemlélnéd, érinteni se mernéd az édes arát, aki ragyogó pompában vonul be a gondolatok komor, sötét műhelyébe, — *ez* pedig a varázskép fénye előtt vakító ragyogással tárul föl, s minden sóvárgás, minden remény, a forró vágy: fölfogni az elmondhatatlant, fölébredne, megelevenedne s izzó villámokban cikázna s te el szeretnél merülni a névtelen fájdalomban és csak a bájos bűvalak lenni! — És mikor fölébredtél az álomból? — A kimondhatatlan elragadtatás, mely külső életedben metsző fájdalommal dúlja föl lelkedet, — nem maradt-e meg továbbra is? És nem látszott minden sivárnak, szomorúnak, fakónak körülötted? és nem vélted-e, hogy amaz álom a valóságos léted, amit pedig életednek tartottál, az nem egyéb, mint az elámított érzékek csalódása? és ugy-e, mind ezek a gondolatok egy gyujtó-

pontba sugárzottak össze, a legbensőbb áhitat tűzkelyhébe, mely édes titkodat rejté a külvilág sivár, vak hajszájától? — Hm! — ilyen álmatag hangulatban az ember könnyen megsebzi a lábát éles kövekben, elfelejt kalapot emelni előkelő emberek előtt, jó reggelt kiván barátainak késő éjszaka, fejjel rohan az első kínálkozó kapunak, amelyet elfeledtek kinyitni ; egyszóval, a szellem úgy hordja a testet, mint valami kényelmetlen ruhát, mely mindenütt bő, hosszú és alkalmatlan.

Ily állapotba jutott Giglio Fava, az ifjú színművész, midőn egymásután több napon át hiába próbálta Brambilla hercegnő legkisebb nyomát is fölfedezni. Ami csodálatosat a korzón látott, az mind álma folytatásának tünt, mely közelébe hozta kegyesét, kinek képe fölbukott vágyai feneketlen tengeréből, míg maga már-már alámerült s eltűnt e tengerben. Élete csak az álma volt, minden egyéb lényegtelen, üres semmiség : és így gondolhatjuk, hogy a színészetet is teljesen elhanyagolta. Sőt mi több, ahelyett, hogy szerepének szavait mondogatta volna, csak álomképéről beszélt, Brambilla hercegnőről ; esküdözött, hogy az asszir herceget hatalmába kerítette, s gondolatai tévútjain csatangolva azt hitte, hogy ő maga az asszir herceg, — végül is zavaros, kusza beszédek labirintusába jutott. Mindenki őrültnek tartotta ; elsősorban pedig az impresszárió, aki végtére egyszerűen elkergette ; s így sovány kis jövedelme is egészen odaveszett. A néhány arany, melyet impresszáriója nagylelkűen odavetett a búcsúzásnál, csak rövid ideig volt elegendő, a legsanyarúbb nyomor nyujtogatta felé csápjait. Máskor ez nagy gondot és aggodalmat okozott volna szegény Giglionak; most ügyet sem vetett rá, mivel oly egekben lebegett, ahol nincs szükség földi aranyakra.

Ami az élet közönséges szükségleteit illeti, Giglio, nem nagyon finnyásan, valamely fritterolinál szokta éhét csillapítani, a nyilt utcán fölállított lacikonyhákban. Így történt, hogy egy nap el szeretett volna fogyasztani egy tál makarónit, amelynek ingerlő gőze eléje áradt a bódéból. Belépett ; de midőn erszényét kihúzta, hogy szegényes ebédjét kifizesse, arra a megdöbbentő fölfedezésre jutott, hogy egyetlen baiocco sincs benne. Ugyanekkor azonban az anyagi principium, mely a szellemit, ha még oly büszke is, e földön lealázó szolgaságban tartja, élénken és hatalmasan fölpezsdült Giglioban. Ami sohasem történt meg vele, midőn fennkölt gondolatokkal eltelve, valósággal elköltött egy jó tál makarónit, most érezte, hogy szokatlanul éhes és igyekezett megnyugtatni a lacikonyhást, hogy bár véletlenül egy krajcár sincs nála, de következő napon feltétlenül megfizeti az ételt, amit megenni szándékozik. A lacikonyhás azonban az arcába nevetett és így vélekedett: ha nincs pénze, csak egy módon csillapíthatja étvágyát; hagyja ott gyönyörű keztyűit, vagy a kalapját, vagy a köpenyét. Csak most látta szegény Giglio igazán, hogy milyen rettenetes helyzetbe jutott. Már elképzelte magát, amint toprongyos koldusként, levest kanalaz a kolostorok előtt. De még élesebb fájdalom nyilalt szívébe, mikor álmadozásából riadva, Celionatit vette észre, aki szokott helyén, a S. Carlo templom előtt fintoraival mulattatta a népet, s amint odanézett, oly pillantást vetett feléje, melyből a leggyilkosabb gúnyt lehetett kiolvasni. — A bájos álomkép eltünt, semmivé vált, szétfoszlottak édes sejtelmei ; bizonyos volt benne, hogy az elvetemült Celionati ördögi mesterkedésekkel megcsalta s balga hiúságát csúf kárörömmel kihasználva, méltatlan módon fölültette Brambilla hercegnővel.

Bőszülten rohant el onnét, már nem érzett éhséget, csak arra gondolt, mikép állhatna bosszút a vén boszorkánymesteren.

Maga sem tudta, mily különös érzés hatolt át dühén és haragján s kényszerítette megállásra, mintha hirtelen valami ismeretlen varázslat igézte volna meg. — «Giacinta!» szakadt ki belőle a kiáltás. Ott állt a ház előtt, melyben a leány lakott s melynek meredek lépcsőit annyiszor hágta a titokzatos szürkületben. Arra gondolt, miként idézte föl a csalóka álomkép elsőben a drága leányka haragját, miként hagyta el akkor, viszont nem látva, rá sem gondolva többé, miként vesztette el szerelmesét, miként sülyedt bajba és nyomorúságba s mindezt Celionati őrült, lelketlen fondorkodásai miatt. Teljesen elmerülve keserves bánatában, alig tudott magához térni, míg végül elhatározta, hogy nyomban fölmegy és bármibe kerül is, Giacinta kegyét ismét megnyeri. — A gondolatot követte a tett! — De midőn Giacinta ajtaján kopogott, néma csönd felelt belülről. — Fülét a deszkához szorította, egyetlen lélekzetvételt sem lehetett hallani. Ekkor panaszos hangon, többször egymásután Giacinta nevét kiáltotta ; s mikor erre sem kapott választ, a legmegindítóbb vallomásokba kezdett ostobaságáról ; bizonyítgatta, hogy maga a sátán csábította el, az átkozott, kuruzsló Celionati alakjában és mély bánatát és forró szerelmét a legszentebb esküdözéssel erősítette.

Végül alulról egy hang harsant föl : «Kiváncsi vagyok, miféle szamár lamentál olyan keservesen az én házamban és bömböl idő előtt, mikor még oly messze vagyunk hamvazószerdától!» Signor *Pasquale* volt az, a kövér házigazda, aki szuszogva mászott föl a lépcsőn és amint Gigliot megpillantotta, fölkiáltott : «Ah! — ön

az, signor Giglio? — Mondja, mi az ördög bujt önbe, hogy itt egy üres szobába nyöszörgi valamely izetlen tragédia oh-jait és ah-jait?» «Üres szobába?» — horkant föl Giglio, «Üres szobába? Minden szentek nevére, signor Pasquale, szóljon, hol van Giacinta? — hol van az én életem, mindenségem?» — Signor Pasquale Gigliora meredt és nyugodtan felelt: «Signor Giglio, tudom, mi történt önnel; egész Róma tudja, miért kellett otthagynia a színpadot, — az ön kerekei nincsenek egészen rendben. — Menjen orvoshoz, menjen kedvesem, csapoltasson le néhány font vért és dugja a fejét hideg vízbe!» — «Ha még nem vagyok», kiáltott Giglio hevesen, «ha még nem vagyok őrült, akkor nyomban megőrülök, ha meg nem mondja azonnal, hol van Giacinta.» — «Nem adta tudtomra,» folytatta signor Pasquale nyugodtan, «nem adta tudtomra, signor Giglio, hogy ön nem értesült róla, miként távozott Giacinta egy héttel ezelőtt házamból, az öreg Beatrice kiséretében.»

Mikor azonban Giglio felbőszülve kiáltott: «Hol van Giacinta?» s amellett a vaskos házigazdát erősen megragadta, ez olyan ordítozást csapott: «Segítség! Segítség! Gyilkos!», hogy az egész háznép összefutott. Egy tenyeres-talpas, siheder háziszolga odaugrott, megragadta szegény Gigliot, lerángigálta a lépcsőn és olyan könnyedén lódította ki a kapun, mintha csak egy pólyásbaba lett volna a markában.

Nem törődve a kemény eséssel, Giglio föltápászkodott, s most már valóban félig őrülten, elrohant Róma utcáin. A szokás szülte ösztön abban az órában, melyben máskor színházba kellett sietnie, egyenest odavitte, a színészek öltözőjébe. Csak ottan eszmélt rá, hol van, s mély bámulattal látta, hogy ahol azelőtt

ezüstbe és aranyba piperkézett, tragikus hősök lépkedtek, méltóságosan, fellengző verssorokat ismételgetve, melyekkel — hitük szerint — a közönséget bámulatba, furoreba ejtik, most Pantalone és Arlecchino, Truffaldino és Colombina, szóval az olasz komédia és pantomima valamennyi alakja, rajzza körül. Szinte földbe gyökeredzve állt ott és tágranyított szemmel bámult, mint aki hirtelen mély álomból ébred és ismeretlen, hóbortos társaságot lát maga körül.

Giglio zavaros, búszántotta külseje az impresszárió lelkében valami lelkifurdalásfélét ébreszthetett, mert hirtelen igen barátságos, lágyszívű emberré lett.

«Csodálkozik,» szólt az ifjúhoz, «csodálkozik, signor Fava, hogy itt mindent oly másként lát, mint mikor itthagyott engem? Bevallom, hogy a drámai előadások melyekkel ezelőtt színházam büszkélkedhetett, kezdték untatni a publikumot, s ez az unalom rám is elragadt, annál is inkább, mivel erszényem emiatt a lassú sorvadás nyomorú állapotára jutott. Így hát fölhagytam a tragédiával s színházamat a könnyű tréfának és maskaráink csintalan pajkosságának engedtem át s emellett jól érzem magam.»

«Hah!» kiáltott Giglio égő orcával, «hah, signor impresszárió, vallja csak be, az én távozásom buktatta meg az ön szomorújátékait. — Hát a hős bukásával a tömeg is, melyben az ő lehellete táplálta az életet, holt semmiségbe omlott?»

«Ne kutassuk,» felelte az impresszárió mosolyogva, «ne kutassuk az okát! de úgy látszik, rossz kedvében van, — menjen, kérem, nézze meg a pantomimünket! Talán az fölvidítja önt, vagy ön változtatja meg érzelmeit és visszatér hozzám, ámbátor egészen más módon ; mert lehetséges lenne, hogy — menjen csak, men-

jen! — Itt van egy jegy, beléphet a színházba, amikor tetszik!»

Giglio úgy tett, ahogy mondták, inkább tompa közönyből minden iránt, ami körülötte történik, mintsem kedvet érezvén, hogy valóban lássa a pantomimet.

Nem messze tőle két álarcos állott, heves beszélgetésbe merülve. Giglio többször hallotta a nevét említeni ; ez fölébresztette kábultságából, közelebb lopódzott, köpenyét egészen szeméig arcába húzva, hogy föl ne ismerjék s mindent kihallgathasson.

«Igaza van,» szólt az egyik, «igaza van : Fava az oka, hogy nem láthatunk többé szomorújátékot ebben a színházban. De ellentétben önnel, azt hiszem, hogy nem Fava lelépésében kereshetjük és találhatjuk az okot, hanem inkább föllépésében.» «Hogyan gondolja ezt?» kérdezte a másik. «Nos,» folytatta az első, «részemről ezt a Favat, noha igen gyakran sikerült furoret keltenie, mindig a legripacsabb színésznek tartottam a világon. Hát csak a villámló szemekből, a jóformájú lábszárakból, a díszes ruhából, a tarka süvegtollakból s a széles cipőcsokrokból áll az ifjú drámai hős? Mikor Fava kimért táncléptekkel előlibegett a színpad hátteréből s játszótársaival mit sem törődve, a páholyok felé kancsalgott, mikor különös, keresett pozitúrában megállva, alkalmat nyujtott a szépeknek, hogy megcsodálják idomait, valóban úgy tünt föl előttem, mint a szemétdomb fiatal, oktondi, tarka kakasa, amely a napfényben büszkélkedik és kellemeteskedik. És mikor szemét forgatva, karjaival a levegőt fűrészelve, majd lábújjhegyre ágaskodva, majd tollkésként összecsukolva, kongó hangon döcögtette a verseket és keservesen handabandázott, mondja, van oly értelmes ember, kinek keblét igazán megindította volna? — De mi, olaszok,

ilyenek vagyunk ; szeretjük a túlzottat, mely egy pillanatra erősen megrázkódtat és ha már benne vagyunk, elfelejtjük, hogy amit húsnak és vérnek tartunk, csupán élettelen bábú, melyet kívülről rángatnak mesterséges drótokon, hogy különös mozdulataival elámítson bennünket. Így járt volna Fava is ; lassan-lassan nyomorultul belépusztul, ha maga nem sietteti korai halálát.» «Azt gondolom,» vette át a másik a szót, «azt gondolom, túlságos szigorúan ítéli meg szegény Favat. Ha hiúnak, kényeskedőnek mondja, ha azt állítja, hogy sohasem a szerepét, hanem csak önmagát játssza, hogy éppen nem dícséretreméltó módon csak a sikert hajhássza, — mindenesetre igaza van ; de mégis egészen csinos tehetsége volt, s hogy végül is megbolondult, azon csak részvétet érezhetünk, annál inkább, mivel bizonyára a játék erőfeszítése okozta őrültségét.» «Ne higgye,» válaszolt az előbbi kacagva, «ne higgye azt! Gondolná-e, hogy Fava csupa szerelmi hiúságból őrült meg? — Azt hiszi, hogy egy hercegnő szeretett belé, s most az után szaladgál árkon-bokron át. — És amellett semmirekelősége folytán úgy elszegényedett, hogy ma már a keztyűjét és a kalapját kellett a fritterolinál hagynia, egy tál rágós makaróniért.» «Mit beszél?» kiáltott a másik, «lehetséges lenne, hogy ilyen őrültségek történjenek? — De egy vagy más módon kellene juttatni valamit ennek a szegény Giglionak, hisz mégis csak szerzett nekünk néhány kellemes estét. Az a fösvény impresszárió, akinek annyi aranyat játszott a zsebébe, igazán pártját foghatná és legalább azt megakadályozhatná, hogy nyomorogjon.» «Arra nincs szükség,» szólt az első, «Brambilla hercegnő, aki ismeri tébolyát és nyomorát és aki nő létére nemcsak megbocsáthatónak, hanem egészen kedvesnek tartja szerelmi őrjöngését és szívesen érez iránta részvétet,

éppen most rejtetett egy kis, arannyal telt erszényt a zsebébe.». — Mikor az idegen e szavakhoz ért, Giglio akaratlanul, gépiesen a zsebéhez kapott és valóban, egy kis, csörgő arannyal telt erszényt tapintott, melyet bizonyára az ábrándos Brambilla hercegnőtől kapott. Mintha villámos ütés járta volna át tagjait. Nem mert örülni a jókorjött csodán, mely vigasztalan helyzetéből egyszeriben kirántotta, sőt, mintha jeges rémület fuvallatát érezte volna. Ismeretlen hatalmak játékszerévé lett, úgy érezte, rá akart rohanni az idegen álarcosra, de ugyanabban a pillanatban észrevette, hogy a végzetes beszélgetést folytató két maskara nyomtalanul eltünt.

Giglio nem merte kihúzni zsebéből az erszényt, hogy alaposabban meggyőződjék létezéséről, félt, hogy kezeiben semmivé foszlik a tünemény. De miután egészen elmerült gondolataiba és lassacskán megnyugodott, arra gondolt, hogy mindaz, amit ő incselkedő varázserők kísértésének tart, tán bohózatban fog kilyukadni, amelyet a kalandos, szeszélyes Celionati irányit a mély, sötét háttérből, számára láthatatlan fonalakon. Arra gondolt, hogy az embertömeg nyüzsgésében maga a beszélő idegen dughatta zsebébe az erszénykét és mindaz, amit Brambilla hercegnőről mondott, az incselkedés folytatása, melyet Celionati kezdett. Amint azonban képzeletében az egész varázslat természetesre és közönségesre fordult s ily módon eloszlott, visszaérezte a seb fájdalmát is, melyet a kemény kritikus ütött rajta. A színészek poklában nincsen rettentőbb kín, mint a szívbetaláló támadás hiúságuk ellen. És a legkényesebb pont, a gyenge oldal érzése, még fokozottabb mértékben növeli a csapás fájdalmát, mert a talált féllel, bárhogy is próbálja elfojtani, vagy ügyes

eszközök segítségével leküzdeni a fájást, még jobban érezteti, hogy valóban találva van. — Giglio sem tudott szabadulni az ifjú, ostobán tarka kakas fatális képétől, amely tetszelegve peckeskedik a napon, — és rendkívül bosszankodott és búsongott rajta éppen azért, mert magában, akaratlanul is, el kellett ismernie, hogy a torzképet valóban az eredetiről vették.

És így nem csoda, hogy Giglio izgatott hangulatában alig nézett a színpadra és nem ügyelt a pantomimre, noha a teremben gyakorta dördült föl a nevetés, a tetszés, a nézők örömrivalgása.

A pantomima nem adott elő egyebet, mint a kitünő Arlecchino száz és száz változatban ismételt szerelmi kalandjait az édes, pajzán bájú Colombinával. A gazdag és öreg Pantalone elragadó leánya már visszautasította a fényes és ékes lovag s a bölcs dottore kezét és kereken kijelentette, hogy senki mást nem szeret, senki másé nem lesz, mint a kis, feketepofájú, száz foltból összetoldozott mellényű, ügyes emberkéé; Arlecchino már megszökött a hű leánykával és valami hatalmas varázs oltalma alatt, szerencsésen kisíklott Pantalone, Truffaldino, a doktor és a lovag üldözése elől. Már ott tartottak, hogy a kedvesével enyelgő Arlecchinot végre rajtakapják a sbirrek és mindkettőjüket börtönbe hurcolják. Ez valóban meg is történt; de abban a pillanatban, mikor Pantalone és kísérete a szegény szerelmespárt jól ki akarta csúfolni s mikor Colombina térdreesve, keserves könnyek között kezdett Arlecchinóért könyörögni, ez meglódította a priccset, s mindenfelől, a földből, a légből, csillogó, nyalka, gyönyörű külsejű emberkék léptek elő, mélyen meghajoltak Arlecchino előtt s Colombinával együtt diadalmenetben vezették el. Az egészen elhült Pantalone ki-

merülten érszkedik egy kőpadra, mely a fogházban van, s a lovagot és a doktort is hellyel kínálja maga mellett ; azon tanakodnak, mihez fogjanak most. Truffaldino mögéjük áll, kiváncsian közéjük dugja a fejét, s nem akar tágítani, noha mindenünnen bőségesen záporoznak a pofonok. Most föl szeretnének állni ; de oda vannak bűvölve a padhoz, melynek hirtelen hatalmas szárnyai nőnek. Egy szörnyű saskeselyű hátán távozik az egész társaság a levegőn át, hangos segélykiáltások közepette. — Most a fogház nyitott, virágfüzérekkel ékített oszlopcsarnokká változik, melynek közepén magas, díszes trónus áll. Dobok, sípok és cintányérok víg muzsikáját halljuk. Fényes menet közeledik : Arlecchinot szerecsenek viszik gyaloghintóban, utána Colombina jön pompás diadalkocsin. Díszruhás miniszterek vezetik őket a trónhoz ; Arlecchino a priccset tartja kezében jogarnak s mindnyájan térdet hajtva hódolnak előtte s a hódoló nép között ott látjuk Pantalonet és társait is térden állva. Arlecchino hatalmas császárként uralkodik Colombinájával egy szépséges, pompás, ragyogó birodalom fölött!

Midőn a menet a színpadra ért, Giglio egy pillantást vetett oda ; de bámulatában és csodálkozásában tekintetét nem tudta ismét elfordítani. Brambilla hercegnő fölvonulásának szereplőit látta maga előtt, az egyszarvúakat, a szerecseneket, az öszvérháton ülő, hálótkötő hölgyeket stb. Ott volt a tiszteletreméltó tudós és államférfiú is, az aranyfényű tulipánban s úgy látszott, mintha elhaladtában fölnézett volna könyvéből s barátságosan bólintott volna Giglio felé. Csupán a hercegnő, csukott tükrös hintaja helyett gördült Colombina nyitott diadalkocsija! —

Giglio lelke mélyén sötét sejtelem támadt : hogy a

pantomime is valami titokzatos összefüggésben áll mindama csodálatos eseménnyel, mely vele történt ; de miként az álmodó is hiába igyekszik fogva tartani a saját énjéből föllengő képeket, akként Giglio sem jutott világos tudatára annak, hogy miféle összefüggés lehetséges.

A legközelebbi kávéházban meggyőződött róla, hogy Brambilla hercegnő zacskó aranya nem káprázat, sőt, a dukátok kitünő csengésűek és veretűek. — Hm! gondolta, Celionati dugta a zsebembe az erszényt, csupa nagylelkűségből és könyörületből és én azonnal visszafizetem adósságomat, amint ismét az Argentinában tündökölhetek, ami bizonyosan nemsokára megtörténik, mivel csak a legrútabb irigység s a legádázabb ármánykodás mondhatja, hogy rossz színész vagyok! — A sejtés, hogy a pénz Celionatitól ered, nem volt alaptalan ; mert valóban, az öreg már kisegítette a bajból egynéhányszor. Azonban különösnek látszott, hogy a díszes erszénykén e szavak voltak kihimezve : «Gondolj álomképedre!» — Elgondolkozva nézegette e föliratot, mikor valaki a fülébe ordított : «végre megcsiptelek, te áruló, te hűtelen, te hamis és hálátlan szörnyeteg!» Egy idomtalan Dottore ragadta karon, minden teketória nélkül helyet foglalt mellette s folytatta szitkozódásait. «Mit akar tőlem? Meg van gabalyodva?» — kiáltott Giglio. A Dottore azonban levette rút álarcát és Giglio a vén Beatricera ismert. «Isten szerelmére», kiáltott Giglio magánkívül, «te vagy az Beatrice? — hol van Giacinta? hol van az édes, bájos gyermek? — megszakad a szívem szerelmében és vágyakozásában! hol van Giacinta?» — «Csak kérdezze,» válaszolt mogorván az öregasszony, «csak kérdezze, lelketlen, gonosz ember! Fogságban ül szegény Giacinta és sorvasztja ifjú életét

s maga az oka mindennek. Mert ha a kis fejecskéje nem lett volna tele magával, megvárhatta volna türelmesen az estét, nem szúrta volna meg az újját, mikor a Brambilla hercegnő ruhájának szegélyét varrta, nem ejtette volna a csúnya foltot, s az érdemes Bescapi mester, akit az ördög akárhova tegyen, nem követelhette volna a kár megtérítését s nem dugathatta volna börtönbe, mivelhogy annyi sok pénzt nem tudtunk előteremteni. — Maga segíthetett volna, — de Semmirekellő színművész úr visszahúzza az orrát —» «Várj!» szakította félbe Giglio a fecsegő vénasszonyt, «te vagy a hibás, hogy nem rohantál azonnal hozzám s nem meséltél el mindent. Életemet a kedvesért! — Ha nem lenne éjszaka, már szaladnék a förtelmes Bescapihoz — ezeket az aranyakat — a leányka a következő órában szabad lenne ; — de mit éjszaka? El, el, mentsük meg őt!» — És avval elszáguldott. Az öreg gúnyosan kacagott utána.

S miként gyakran megtörténik, hogy mikor a legnagyobb sebbel-lobbal akarunk valamit elvégezni, éppen a legfontosabbat felejtjük el, Giglionak is csak akkor jutott eszébe, mikor már lélekszakadva befutkosta Róma utcáit, hogy meg kellett volna kérdeznie az öregtől Bescapi címét. A sors, vagy a véletlen akarata volt, hogy végre kiérve a spanyol térre, éppen Bescapi háza előtt kiáltott föl : «Hol az ördögben lakhatik ez a Bescapi!» — Mert egy ismeretlen egyén azonnal karonfogta s bevezette a házba, tudtára adván, hogy Bescapi mester éppen ott lakik s a netán megrendelt maskarát még átveheti. A szobába lépve, fölkérte az ismeretlen, hogy mivel Bescapi mester nincs odahaza, jelölje meg a megrendelt öltözetet ; talán egy közönséges tabarro az, vagy egyéb. — De Giglio nekirontott a férfiúnak, aki nem más volt, mint egy derék szabólegény s annyi min-

dent beszélt össze-vissza vérfoltról, fogházról, fizetésről és azonnali kiszabadításról, hogy a legény egészen elképedve meredt a szemébe s egy kukkot sem tudott válaszolni. «Átkozott! nem akarsz megérteni; kerítsd elő az uradat, azt a sátánfajzatot!» Így lármázott Giglio és megragadta a legényt. De ekkor ugyanaz történt vele, ami signor Pasquale házában. A legény ordítására az emberek mindenünnen összecsődültek. Maga Bescapi is berohant; de mikor Gigliot látta maga előtt, fölkiáltott: «Uram, ne hagyj el, ez a megkergült színész, signor Fava. Fogjátok meg, emberek, fogjátok meg!» Mindnyájan rárohantak, egykönnyen legyűrték, kezét, lábát megkötözték, s az ágyba fektették. Bescapi hozzálépett; Giglio ezer keserű szemrehányással illette fösvénysége és embertelensége miatt, Brambilla hercegnő ruhájáról beszélt, vérfoltról, fizetségről, ésatöbbi. «Nyugodjék meg,» mondta Bescapi szelíden, «nyugodjék meg, kedves signor Giglio, űzze el a lidérceket, melyek kínozzák! Néhány pillanat mulva mindent más színben fog látni.» —

Csakhamar kitünt, hogyan értette ezt Bescapi; mert egy kirurgus lépett be s szegény Giglion, berzenkedése ellenére eret vágott. — Giglio a nap eseményeitől és a vérveszteségtől kimerülve, ájuláshoz hasonló mély álomba merült.

Mikor fölébredt, sötét éj volt körülötte; csak fáradsággal tudott ráemlékezni, mi történt vele legutóbb. Érezte, hogy kötelékeit föloldozták, de a bágyadságtól mozdulni se birt. Végre egy hasadékon, valószínűleg valamely ajtóén, gyönge fénysugár szűrődött a szobába és úgy rémlett, mintha mély lélekzetvételt hallana, aztán halk suttogást, mely végül értelmes beszéddé alakult: — «Valóban ön az, drága hercegem? — és ilyen

állapotban? olyan kicsi, olyan kicsi, hogy azt hiszem, a cukorkaskatulyámban elférne! — De ne gondolja, hogy azért kevésbbé becsülöm és tisztelem ; hisz tudom, hogy ön derék és szeretetreméltó úr és én mindezt csak álmodom. — Legyen szíves, mutatkozzék előttem holnap, legalább, mint hang! — Vesse tekintetét reám, szegény leányzóra, így kell történnie, különben —» Itt a szavak ismét érthetetlen suttogássá tompultak! — A hang szokatlanul édes és nyájas volt ; Giglio titkos borzongást érzett ; de mikor erősebben igyekezett odafigyelni, a suttogás, mely közeli forrás csobogásához volt hasonló, ismét mély álomba ringatta. — A napfény ragyogva ömlött a szobába, mikor szelíd rázogatás ébresztette föl Gigliot álmából. Bescapi mester állt előtte és kezét megfogva, jóságos mosollyal szólt : «Nos, úgy-e, jobban érzi magát, kedves signor? — Igen, hála Istennek! Kicsit még halovány, de az érverése nyugodt. Az ég vezérelte önt gonosz őrjöngésében az én házamba és megengedte, hogy némi szolgálatot tehessek önnek, akit Róma legkiválóbb színészének becsülök s kinek elvesztését mindnyájan mélyen fájlaltuk.» Bescapi utolsó szavai gyógyító balzsamként hatottak a kapott sebekre ; Giglio mégis meglehetős komolyan és sötéten kezdte : «Signor Bescapi, én nem voltam sem beteg, sem őrjöngő, mikor az ön házába léptem. Ön elég kérgesszívű volt, bájos arámat, szegény Giacinta Soardit, fogságba vettetni, mivel nem tudta megfizetni a drága ruhát, melyet elrontott, nem, melyet megszentelt, midőn a legdrágább újj tűszúrta sebéből hintett rózsás ichort föléje. Azonnal mondja meg, mennyit kíván a ruháért ; megfizetem az összeget és megyünk a helyszínére, hogy kiszabadítsuk az édes, bájos gyermeket fogságából, amelyben az ön kapzsisága miatt senyved.»

— Avval a tőle telhető legnagyobb gyorsasággal kiszállt az ágyból, és kihúzta zsebéből a zacskó aranyat, melyet, szükség esetén, utolsó darabig hajlandó volt föláldozni. De Bescapi tágranyílt szemmel bámult rá és így szólt: «Hogy képzelhet ilyen ostobaságot, signor Giglio? Semmiféle ruháról sem tudok, melyet Giacinta elrontott volna, semmiféle vérfoltról, fogságbavetésről!» — Mikor pedig Giglio mégegyszer elbeszélt mindent, amit Beatricétől hallott és különösen a ruhát írta le részletesen, melyet maga is látott Giacintánál, Bescapi mester azt felelte, hogy az öregasszony bizonyára lóvá tette; akár megesküszik rá, hogy az egész históriából egy szó sem igaz és egyáltalán nem adott Giacintának olyan ruhát munkába, amilyet Giglio látni vélt. Giglio nem kételkedhetett Bescapi szavaiban, különben érthetetlen lett volna, miért nem fogadja el a fölajánlott pénzt és bizonyos volt, hogy ismét az őrült kisértés működik, mely egyszer már tőrbe csalta. Nem maradt más hátra, mint elhagyni Bescapi mestert s várni a jó szerencsét, mely tán karjaiba vezeti a bájos Giacintát, ki iránt ismét forró szerelemre gyulladt.

Bescapi kapuja előtt már állt valaki, akit ezer mértföldnyire kivánt volna: az öreg Celionati. «Ejha!» kiáltott kacagva Giglióra, «ön igazán jó lélek, hogy az aranyakat, melyeket a sors szeszélye hullatott az ölébe, oda akarta adni a galambocskáért, aki már nem is az ön galambocskája.» «Ön,» válaszolt Giglio, «ön rettenetes és borzalmas ember! — Miért tolakszik az életembe? miért akar hatalmába keríteni? — Mindentudással dicsekszik, mely nem is kerül sok fáradságába — Kémekkel vesz körül, akik minden lépésemet meglesik — Mindenkit ellenem bujt — Önnek köszönhetem Giacintámnak, az állásomnak elvesztését — ezer fortélyának».

— «No», kiáltott Celionati fölkacagva, «meg is érné a fáradságot, Giglio Fava, exszínművész úr nagyfontosságú személyét ennyire befonni! — De Giglio fiam, neked még igazán gyámra lenne szükséged, aki a helyes útra vezetne, melyen célhoz érsz.» — «Nagykorú vagyok», felelt Giglio, «s kérem önt, ciarlatano úr, bízzon csak bátran magamra.» «Hohó,» szólt Celionati, «csak ne olyan durcásan! Hogyan? Hátha a jót, a legjobbat szándékozom veled, hátha legnagyobb földi boldogságodat akarom, hátha közvetítő vagyok közted és Brambilla hercegnő között?» — «Ó, Giacinta, Giacinta, ó, én boldogtalan, elvesztettem őt! Volt nap, mely feketébb vészt hozott rám, mint a tegnapi?» — Így kiáltott Giglio magánkívül «No, no,» csillapította Celionati, «nem volt olyan vészes az a nap. A jó tanulság, melyet a színházban nyert, nagyon üdvös volt önre, miután megbizonyosodott, hogy kalapját, keztyűjét és köpenyét mégsem fecsérelte el egy tál rágós makaróniért ; aztán a legpompásabb előadást látta, amelyet már azért is elsőnek lehet mondani a világon, mert a legmélyebbet fejezi ki, egyetlen szó nélkül ; aztán az aranyakat találta a zsebében, amelyekre szüksége volt». — «Öntől kaptam, öntől, tudom,» vágott szavába Giglio. «Ha így történt volna,» folytatta Celionati, «az sem változtatna a dolgon ; elég, hogy ön megkapta a pénzt, kibékült a korgó gyomrával, szerencsésen rátalált Bescapi házára, egy igen szükséges és hasznos érvágásban részesült és újból egy fedél alatt aludt a szerelmesével!» «Mit mond?» kiáltott Giglio, «mit mond? a szerelmesemmel? egy fedél alatt a szerelmesemmel?» «Úgy van,» válaszolt Celionati, «nézzen csak föl!»

Giglio fölnézett és ezer villám hasította át keblét, mikor szép Giacintáját pillantotta meg a balkonon, föl-

cicomázva, csinosabban, bájosabban, mint valaha, — s mögötte a vén Beatricet. «Giacinta, Giacinta, drága életem!» kiáltott felé epedve. De Giacinta csak egy megvető pillantást vetett rá és elhagyta a balkont, nyomában Beatricével.

«Még mindig ragaszkodik ahhoz az átkozott smorfiához,» mondta Giglio rosszkedvűen, «de majd csak alábbhagy vele.» «Bajosan!» válaszolt Celionati ; «mert, jó Gigliom, ön valószínűleg nem tudja, hogy ugyanakkor, mikor ön vitézül legyeskedett Brambilla hercegnő körül, egy csinos és daliás hercegfi az ön donnáját környékezte meg és amint látszik» — «Ördög és pokol!» kiabált Giglio, «a vén sátán, Beatrice, kerítette el szegényt ; de patkányméreggel fogom elpusztítani azt az elvetemült nőt, tőrt szúrok a szívébe átkozott hercegének» — «Hagyjon föl evvel!» szakította félbe Celionati, «hagyjon föl evvel, jó Gigliom, menjen szépen haza és csapoltasson még egy kis vért, ha rossz gondolatai támadnak! Isten vezérelje. A korzón viszontlátjuk egymást.» — Azzal elsietett.

Giglio földbegyökeredzett lábbal állt ott, dühös pillantásokat vetett a balkonra, a fogát összeszorította s magában a legborzasztóbb átkokat mormogta. Mikor pedig Bescapi mester kidugta fejét az ablakon és udvariasan fölkérte, hogy lépjen be, s házában várja meg az újabb krizist, mely közeledni látszik, — abban a hitben, hogy ő is összeszűrte a levet az öreggel, egy «átkozott kerítő» kiáltást vágott a fejéhez s bőszülten elszáguldott.

A korzón néhány egykori pajtásával találkozott s velük egy közeli kocsmába tért be, hogy minden baját, fájdalmát, vígasztalanságát a tüzes szirakúziba fojtsa.

Az ilyen elszánások különben nem igen tanácsosak ;

mert ugyanaz a hév, mely elűzi a rosszkedvet, féktelen lobogással gyujt föl bennünk mindent, amit különben óvni akartunk a lángtól ; de Giglióval nem történt baleset. Vidám, kedélyes beszélgetésbe merült színésztársaival, tobzódtak az ezerféle emlékben, derűs, színházi kalandban s közben elfelejtett minden bajt és bánatot, ami érte. Bucsúzáskor megállapodtak, hogy estére a lehető legkülönösebb maskarában jelennek meg a korzón.

Giglio elég hóbortosnak találta az öltözetet, melyet már viselt egyszer ; de most még a hosszú, fura nadrágot sem szégyelte fölhúzni, azonkivül a köpenyét hátul egy rúdra szúrta, úgy, hogy csaknem olyan volt, mintha zászló nőtt volna ki a hátából. Ilyenformán fölcicomázva kóborolt az utcán s átengedte magát széles jókedvének, rá sem gondolva álomképére, avagy elvesztett kedvesére.

De csaknem gyökeret vert a lába, mikor a Pistoja palota közelében egy nyulánk, nemes alak lépett hirtelen eléje, ugyanazon pompás öltözetben, melyben egyszer Giacintát lepte meg, vagyis jobban mondva, midőn álomképét látta maga előtt, valóságos életnagyságban. Mintha villám járta volna át minden tagját ; maga sem tudta, miként történt, hogy a szorongás, a vágyakozás rettegése, mely rendszerint elzsibbasztja az elmét, mikor magunk előtt látjuk a kedves drága képét, olyan kéjes, vidám érzéssé változott, amilyent még sohasem érzett. Jobb lábat előre, mellet ki, vállat be, — egy szempillantás alatt gyönyörű állásba helyezkedett, melyben valaha a legnagyszerűbb tirádákat szavalta, hosszú és hegyes kakastollakkal ékített fövegét lekapta merev parókájáról s recsegő hangon, mely lárvájához illett, nagy szemüvegén át erősen

rámeredve, így szólította meg Brambilla hercegnőt, (mert semmi kétség, ő volt az) : «A tündérek legbájosabbja, az istennők legfenségesebbje jár földünkön ; irigy viasz rejti arcának leigázó szépségét, de a ragyogásból, mely körüllengi, ezer villám lövell s járja át ifjúnak és öregnek keblét — kiki szerelem és csodálat tüzében hódol a mennyeinek.»

«Miféle,» kérdé a hercegnő, «miféle puffogó darabból tanulta ezt a gyönyörű beszédmodort Pantalone capitano uram, vagy tudom is én ki? — Inkább azt mondja meg, milyen győzelem jele ez a diadallobogó, amit a hátán hord?» «Ez nem diadallobogó,» kiáltott Giglio, «én még csak küzdök a diadalért! — Ez a reménység zászlaja, az epedő vágyé, amelyre esküdtem, az életrehalálra való megadás vészjele, melyet kitűztem : könyörülj rajtam, hogy eme redőkből lenghessenek feléd a lágy fuvalmak. Fogadj lovagoddá, hercegnő! s aztán harcolok, győzök és trofeumokat szerzek kegyed és szépséged dicsőségére.» «Ha lovagom akar lenni,» szólt a hercegnő, «fegyverkezzék föl, amint illik! Fejét fedje félelmetes rohamsisakkal, ragadjon éles és széles kardot! Akkor hiszek önnek.» «Ha hölgyem akarsz lenni,» válaszolt Giglio, «Rinaldo Armidája, légy az egészen! Vesd le ezt a csillogó díszt, mely elszédít és megzavar engem, mint veszedelmes bűbáj. Ez a fénylő vérfolt» — «Ön meg van habarodva!» kiáltott élénken a hercegnő és gyorsan ellibbenve, faképnél hagyta Gigliot.

Giglionak úgy rémlett, mintha nem is ő lett volna, aki a hercegnővel beszélt, mintha akarata ellenére mondta volna azt, amit maga sem értett ; sőt kezdte hinni, hogy signor Pasqualenak és Bescapi mesternek igazuk van, ha egy kicsit bolondnak tartják. De éppen egy álarcos menet közeledett, amelyben a képzelet leg-

szörnyűbb torzszülöttei ugrándoztak őrült fintorokkal. Giglio rögtön megismerte pajtásait s csapongó jókedve visszatért. Az ugrándozó és táncoló tömegbe vegyült s hangosan kiáltozta: «Kélj, kélj, észbontó varázslat! ébredjetek, vakmerő dévajság csúfondáros szellemei! tiétek vagyok egészen, hozzátok vagyok hasonló!»

Giglio azt hitte, hogy cimborái között a vénembert is ott látja, kinek palackjából Brambilla alakja előszállott. De mielőtt észrevette volna, az öreg megragadta, körbe forgatta és a fülébe rikácsolt: «Testvérkém, a kezemben vagy, testvérkém, a kezemben vagy!» —

HARMADIK FEJEZET.

A szőkehajúak, akik Pulcinellát unalmasnak és ízetlennek merészelik tartani. — Német és olasz tréfa. — Miként állítja a Caffè greco-ban ülő Celionati, hogy ő nem ül a Caffè greco-ban, hanem párizsi burnótot készít a Ganges partján. — Csodálatos történet Ofió királyról, Urdarvölgy uralkodójáról és Lirisz királynéről. — Miként vesz feleségül Kofetua király egy koldusleányt, miként futkos egy előkelő hercegnő egy hitvány komédiás után és miként köti föl Giglio fakardját, aztán a korzón száz maskarát fölborít, míg végül megáll, mert saját magát táncolni látja.

«Ti szöszkék! — kékszeműek! ti büszke ifjak, akiknek dörgő basszusú «jó estét, szép hugom!»-jától a legszemtelenebb fehérszemély is megrémül, fölenged-e a ti örökös téli fagyba dermedt véretek a tramontana vad fúvásában vagy egy szerelmesdal tüzében? Mit kérkedtek hatalmas életkedvetekkel, friss elevenségtekkel, mikor csöpp érzéketek sincs a legbolondabb, legmókásabb, legáradóbb, minden tréfa közt legtréfásabb mulatság iránt, mint amilyen a mi áldott karneválunk? — Mikor a mi derék Pulcinellánkat is unalmasnak, izetlennek merítek néha mondani és a legmulattatóbb idétleneket, kiket a kacagó gúny szült, a zavaros elme termékeinek nevezitek!» — Így beszélt Celionati a Caffè grecoban, hová, szokása szerint, betért estefelé, hogy a német művészek közé telepedjen, akik ugyancsak ezt a strada Condottin lévő kávéházat szokták fölkeresni

ebben az időtájban és éppen a karnevál bolondságairól mondtak éles kritikát.

«Hogyan?» szólt Franz Reinhold, a németországi festő, «hogy beszélhet így, Celionati mester! Ez nem vág össze avval, amit máskor állított a német elme és szellem dicséretére. Igaz, mindig szemünkre vetette nekünk, hogy minden tréfától azt kívánjuk, hogy valami mást is jelentsen, mint magát a tréfát. És én igazat is adok ebben önnek, ámbátor egészen más értelemben, mint ahogy ön érti. Ne higgye el azt az ostobaságot, hogy mi csak allegórikusan fogjuk föl az iróniát! Isten őrizze ettől a tévedéstől. Belátjuk, hogy az olaszoknál inkább otthonos, mint nálunk, a puszta tréfa, mint olyan ; de könnyen megmagyarázhatom, hogy mi különbséget látok az önök tréfája és a miénk között, vagyis jobban mondva, az önök iróniája és a miénk között. — Nos, éppen a bolondos, torz alakokról beszélünk, akik a korzón hancuroznak ; legalább mindjárt ehhez kapcsolhatom a hasonlatomat. — Ha egy ilyen bolond fickót látok, amint iszonyu fintoraival megkacagtatja a körülállókat, úgy érzem, mintha egy csupán számára látható mintakép beszélne hozzá, de ő nem értené szavait, — s miként az életben mi is, ha idegen, érthetetlen beszéd jelentését igyekszünk fölfogni : ő is önkéntelenül a beszélő mintakép gesztusait utánozza, bár túlzottan a ráfordított erőfeszítés miatt. A mi tréfánk magának a mintaképnek beszéde, mely fölhangzik belülről és az irónia bennerejlő principiuma által szükségszerűen föltételezi a gesztust is, amint a mélyben fekvő szikla kényszeríti a fölötte elzúgó patakot, hogy bodros hullámokat verjen felszínén. — Ne higgye, Celionati mester, hogy nincs érzékem a bohózatos iránt, mely csak a külső jelenségben rejlik és

motivumait csak kívülről kapja, ne higgye, hogy nem ismerem el népének rendkívüli képességét, amely éppen ezt a bohózatos elemet megeleveníti. De bocsásson meg, Celionati, ha a bohózatoshoz, bár ezt is elfogadom, szükségesnek tartok némi kedélyest is s éppen ennek hiányát érzem az önök komikus alakjainál. A kedélyesség, amely a mi tréfánk tiszta tartalma, elvész az obszcénitás principiumában, ami az önök Pulcinelláját s száz más hasonló alakjukat mozgatja, és a fintorok és bukfencek közül a düh, a gyűlölet, a kétségbeesés borzalmas, iszonyatos furiája mered elő, mely önöket őrületbe, gyilkosságba kergeti. Ha a karnevál ama napján, mikor mindenki egy kis gyertyát visz a kezében s megpróbálja elfujni a másik gyertyáját, a tomboló, fékevesztett ujjongásban, a harsogó kacagásban megremegteti a korzót a vad kiáltás : ammazzato sia, chi non porta moccolo, higgye el, Celionati, hogy abban a pillanatban, mikor a nép őrjöngő jókedvétől elragadva, a többieknél is gonoszabbul fujdosok és kiáltozok: ammazzato sia! ijesztő borzongás fog el, amely nem engedi a mi német lényünk sajátos kedélyességét fölszínre jutni.»

«Kedélyesség,» mondta Celionati mosolyogva, «kedélyesség! — Mondja csak, kedélyes németkém, mi a véleménye a mi színházi alakjainkról? — Pantaloneról, Brighelláról, Tartagliáról?»

«Óh,» felelt Reinhold, «azt hiszem, hogy ezek az alakok egész tárházát nyujtják a mulattató gúnynak, a találó iróniának, a legszabadabb, mondhatnám, legvakmerőbb jókedvnek, noha úgy gondolom, hogy inkább az emberi természet különböző külső megnyilvánulásait juttatják érvényre, mint magát az emberi természetet, vagyis röviden, inkább az *embereket,*

mint az *embert*. — Különben, kérem Celionati, ne tartson oly ostobának, mintha kételkedném abban, hogy az ön nemzetének is vannak a legmélyebb humorral megáldott fiai. A láthatatlan egyház nem ismer különbséget nemzet és nemzet között; mindenütt megvannak a maga tagjai. — És, Celionati mester, megvallva az igazat, az ön egész személye és viselkedése már régóta nagyon különösnek tünik föl. Ahogy a nép előtt kalandos ciarlatanoként viselkedik, aztán ismét a mi társaságunkban leli kedvét, elfelejtve minden ittenit, és csodálatos történetekkel gyönyörködtet, melyek mély hatást gyakorolnak lelkünkre, aztán ismét badar fecsegéssel hálóz és tart fogva varázslatos kötelékeiben — Valóban, igaza van a népnek, ha önt boszorkánymesternek hireszteli; részemről azt hiszem, hogy ön is a láthatatlan egyházhoz tartozik, amelynek olyan csodálatos tagjai vannak, noha valamennyi egy törzsből ered.»

«Mit nem gondol,» kiáltott Celionati hevesen, «mit nem gondol rólam, festő uram, mit nem gondol, sejt és gyanít? — Olyan biztosak vagytok abban, hogy én itt ülök köztetek s haszontalanul fecsegek haszontalanságokat olyan dolgokról, melyekből mit sem értetek, míg az Urdar forrásának tiszta víztükrébe nem néztek, míg Lirisz nem mosolyog rátok?»

«Ohó!» kiáltoztak a többiek összevissza, «most jön a régi vesszőparipa. — Előre, boszorkánymester úr! — előre.»

«Van esze a tömegnek?» kiáltott Celionati közbe s öklével oly hevesen csapott az asztalra, hogy mindnyájan elhallgattak.

«Van esze a tömegnek? ismételte nyugodtabban. «Azt kérdezem, honnan tudjátok olyan biztosan, hogy valóban itt ülök köztetek és mindenféléről beszélek,

amit ti testi füleitekkel hallani véltek, noha talán csak egy dévaj kísértet ingerkedik veletek? Ki áll jót érte, hogy a vén Celionati, akivel el akarjátok hitetni, hogy az olaszok nem értenek az iróniához, nem éppen most sétálgat-e a Ganges partján, illatos virágokat tépdesve, amelyekből párizsi tubákot fog készíteni valamely misztikus bálvány orra részére? — Vagy nem most járja-e a sötét, félelmetes memphisi sírokat, hogy a legösszeaszottabb királytól elkérje ballába kisujját, az Argentina legbüszkébb hercegnőjének gyógyhasználatára? — Vagy, hogy nem ül-e kebelbarátjával, Ruffiamonte varázslóval, mély beszélgetésbe merülve az Urdar forrásánál? — De várjatok, mégis úgy teszek, mintha itt ülnék köztetek a Caffé grecoban és mesélek valamit Ofió királyról, Lirisz királynéról és az Urdarforrás tükréről, ha hallani akarjátok.»

«Meséljen,» mondta az egyik ifjú művész, «meséljen Celionati ; gondolom, hogy az ön meglehetősen bolondos és kalandos történetei egyikét mondja el, amelyeket azonban egészen kellemes hallgatni.»

«Ne higgye,» kezdte Celionati, «ne higgye egyikőtök sem, hogy valami értelmetlen mesét akarok föltálalni, ne vonjátok kétségbe, hogy minden úgy történt, amint el fogom mondani! Minden kétséget megszüntethet, ha kijelentem, hogy az egészet Ruffiamonte barátom szájából hallottam, aki némileg maga a történet hőse. Alig néhány száz éve, hogy együtt jártuk Izland tüzét s egy láng- és vízszülte talizmánt keresve, sokat beszéltünk az Urdarforrásról. Tehát, hegyezzétek a fületeket meg az eszeteket!»

— Itt, nyájas olvasó! kénytelen vagy meghallgatni egy történetet, mely kívül esőnek látszik azokon az eseményeken, melyeket elbeszélni szándékozom, ennél-

fogva elvetendő epizódként szerepel. De amint gyakran megesik, hogy kitartóan követve azt az irányt, mely látszólag tévútra vezet, egyszerre célhoz érünk, noha már elvesztettük azt szemünk elől, akként lehetséges, hogy ez az epizód is csak látszólag tévút s egyenest történetünk magvába vezet. Halld tehát, olvasóm, mint szól a csodálatos

Történet Ofió királyról és Lirisz királynéról.

Régi, régi időben, mondhatnók, abban az időben, mely rögtön az őskor után következett, mint húshagyó keddre hamvazószerda, — Urdarvölgyben az ifjú Ofió király uralkodott. Nem tudom, milyen földrajzi pontossággal írta le a német Büsching Urdarvölgy országát ; de annyi bizonyos, hogy amint Ruffiamonte varázsló ezerszer is elmondta, a legáldottabb országok közé tartozott, melyek valaha voltak és lesznek. Oly buján zöldeltek legelői, lucernásai, hogy a legfinnyásabb barmok sem vágytak el ebből a jó hazából, terjedelmes erdői fában, virágban és pompás vadban bővelkedtek, a reggeli s alkonyi szellők sohasem untak meg édes illatai közt enyelegni. Bőven buggyant a bor és az olaj s a gyümölcsök minden faja. Ezüstös folyók hömpölyögtek szerte az országban, aranyat és ezüstöt fölösen adtak a hegyek, melyek igazi gazdag emberek módjára, csak egyszerű, fakó sötétszürkébe voltak öltözve, a legcsekélyebb fáradsággal, a homokból lehetett kikaparni a drágaköveket s aki akarta, mellény- vagy inggombnak használhatta azokat. Hogy a márványból és alabástromból épült fővároson kívül nem voltak egyéb téglavárosok, az a kultúra hiányának tulajdonítható, mely akkor még nem keltette föl az emberekben a bölcs belátást, hogy jobb széles falakkal védve karos-

székben üldögélni, mint a mormoló patak mellett, susogó lombok közt, alacsony kalyibában élni, hol állandó a veszély, hogy egyik vagy másik szemtelen fa belógatja ágait az ablakon s kéretlen vendégként, mindenbe belezizeg, vagy hogy vadszőlő és borostyán lesznek kárpitosaink. Ha még hozzávesszük, hogy Urdarvölgy lakosai a legjobb hazafiak voltak s királyukat rendkívül szerették, ha nem is látták, s éljent kiabáltak, ha nem is volt nevenapja, — akkor beláthatjuk, hogy Ofió király a legboldogabb uralkodó lehetett a nap alatt. Az is lett volna valóban, ha őt magát és országának legbölcsebbjeit valami különös szomorúság nem szállotta volna meg, amely elnyomott minden örömöt e pompa és gazdagság közepette. Ofió király világos fejű, helyes belátású, értelmes ifjú volt s a költői érzék sem hiányzott belőle. Ez egészen hihetetlennek, sőt megengedhetetlennek látszana, ha meg nem magyarázná a kor, melyben élt.

Ofió király lelkében még bizonyára visszhangzott a tökéletes boldogság csodálatos őskorának zengése, mikor a természet még legkedvesebb gyermekeként dédelgetve az embert, közvetlen bepillantást engedett néki minden lévőbe s evvel a legfőbb ideál, a legtisztább harmónia megértésébe. Mert gyakran úgy érezte, mintha az erdő titokzatos zúgásában, a bokrok, források susogásában édes hangok szólnának hozzá, mintha az aranyló felhőkből ragyogó karok nyulnának le, hogy átfogják és ilyenkor izzó vágy dagasztotta keblét. Aztán minden kusza és sivár romokba omlott s jeges szárnyakkal lebegett fölé a komor, félelmetes démon, mely elszakította az ősanyától, ki haraggal távozott, fiát magára hagyva. Az erdő s a távoli hegyek hangjai, melyek máskor a vágyat, az elmult öröm édes sejtelmét

ébresztették benne, most a sötét démon gúnykacajában hangzottak ki. De a gúny égő tűzlehellete azt a balhiedelmet keltette Ofió királyban, hogy a démon hangja a haragvó anyáé, ki elfajzott gyermekét ellenséges indulattal igyekszik elpusztítani.

Mint mondtam, sokan megértették Ofió király melankóliáját és őket is elfogta a búskomor érzés. De legtöbben nem értették meg, legeslegkevésbbé pedig az államtanács, mely a királyság javára egészséges maradt

Ebben az egészséges állapotban úgy gondolta az államtanács, hogy semmi más nem mentheti meg Ofió királyt búskomorságától, mint egy csinos, vidor, jókedvű feleség. Lirisz hercegnőt szemelték ki, egy szomszéd király leányát. — Lirisz hercegnő valóban oly szép volt, amilyennek egy királyleányt csak képzelni lehet. Mit sem törődött avval, ami körülötte történt, amit látott, tapasztalt ; mindez nyom nélkül tünt el emlékezetéből s csak folytonosan nevetett. Mivel pedig Hirdarvölgyben (ez volt atyjának országa) éppoly kevéssé tudták vígságának okát adni, mint Urdarvölgyben Ofió király szomorúságának, úgy látszott, hogy már csak ezért is egymásnak teremtődött a két királyi lélek. Egyébként a hercegnőnek egyetlen öröme volt, egyetlen valóságos öröme : hálót kötni udvarhölgyei között, akiknek szintén hálót kellett kötniök, — amint Ofió király is csak abban lelte gyönyörűségét, ha magányosan megleshette az erdő vadjait. — Ofió királynak legcsekélyebb kifogása sem volt a kiszemelt feleség ellen, az egész házasságot úgy vette, mint valami közömbös államügyet, melynek gondját minisztereire hárította, ha már oly buzgón fáradoztak érte.

A nászünnepet nemsokára megtartották, a lehető

legnagyobb pompával. Minden a legszebben és legszerencsésebben folyt le, kivéve azt a kis balesetet, hogy az udvari költő, akinek Ofió király fejéhez vágta az átnyujtott nász-éneket, ijedtében s haragjában ott helyben megőrült s azt képzelte, hogy ő költői lélek, s ez megakadályozza, hogy továbbra is költsön s alkalmatlanná teszi, hogy az udvari költő tisztségét ezentúl betölthesse.

Hetek és hónapok teltek el ; de Ofió király kedélyállapota semmi változást nem mutatott. A miniszterek azonban, akiknek rendkívül tetszett a kacagó királyné, még mindig vigasztalták a népet és önmagukat : Majd megváltozik!

De nem változott : Ofió király napról-napra komolyabb és szomorúbb lett, s ami a legrosszabb volt, mély ellenszenv támadt lelkében a kacagó királynéval szemben. Ez azonban, úgy látszott, semmit sem vett észre, amint egyáltalán, sohasem lehetett tapasztalni, hogy észrevenne a világon valamit, a háló hurkain kívül.

Történt, hogy Ofió király egy nap vadászni ment és a vadon erdőben egy fekete kőtoronyhoz ért, mely oly régi volt, mint a világ, s úgy meredt a magasba, mintha a kopár sziklából nőtt volna ki. Tompa moraj zúgott a fák ormain át s a mély szakadékból velőthasító jajveszékelés üvöltő hangjai feleltek. Ofió király csodálatos megindultságot érzett e borzalmas helyen. De úgy rémlett, mintha a szörnyű fájdalom iszonytató hangjai között a kiengesztelődés reménysugara villanna föl s már nem hallotta a csufondáros harag szavait, csak az anya megható panaszát elveszett, elfajzott gyermekéért s e panasz vigaszt öntött belé, hogy az anya haragja nem tart örökké.

Míg Ofió király mélyen elmerülve állt ott, egy sas

szárnyalt a magasba s a torony párkányzata fölött lebegett. Ofió király önkéntelenül íjja után nyult s nyílát a sas felé röpítette ; de a nyílvessző nem a sast találta, hanem egy tiszteletreméltó öregember mellébe furódott, akit Ofió csak most vett észre a torony tetejében. Borzadály fogta el, mikor ráeszmélt, hogy a torony a régi csillagvizsgáló, melybe, a monda szerint, titokzatos éjeken gyakran fölkapaszkodtak az ország egykori uralkodói, hogy a népnek s a lét úrnőjének avatott közvetítőiként, a hatalmasok akaratát s kinyilatkozásait közölhessék a néppel. Észrevette, hogy arra a helyre tévedt, melyet mindenki félve került, mivel úgy hitték, hogy a torony ormán a vén Hermodius mágus áll, ezeréves álomba merülve s ha fölébred álmából, az elemek haragja fölgerjed, egymás ellen támadnak s e harcban az egész világ elpusztul.

A megrémült Ofió király csaknem összerogyott ; de ekkor gyöngéd érintést érzett s Hermodius mágus állt előtte, kezében a mellébe lőtt nyíllal ; ábrázatának tisztes, komoly vonásait nyájas mosoly derítette föl, mikor így szólt : «Hosszú éberálomból keltettél föl, Ofió király! Köszönet érte! a legjobb órában történt. Itt az ideje, hogy elmenjek Atlantiszba s a hatalmas királynő kezéből átvegyem az ajándékot, melyet a békülés jeléül igért nekem s mely a szívedet marcangoló fájdalom fulánkját, óh, Ofió király, bizton ki fogja tépni. — A gondolat megsemmisítette a szemléletet, de a kristályprizmán, melyben a tüzes áradat az ellenséges méreggel nászviadalban ömlik össze, fölsugárzik az ujjászületett szemlélet, a gondolat magzata! — Isten veled, Ofió király! Tizenháromszor tizenhárom hónap mulva ismét látni fogsz s a megbékült anya legszebb ajándékát hozom el neked, mely édes gyönyörré változ-

tatja keserű kínodat s szétolvasztja a jégbilincseket, melyekben a gonosz démon hitvesedet, Lirisz királynőt olyan régóta fogva tartja. — Isten veled, Ofió király!»

Ezekkel a rejtelmes szavakkal otthagyta a vén mágus az ifjú királyt s eltünt az erdő sűrűjében.

Ofió király szomorú és mélázó volt azelőtt is, de most még inkább az lett. Az öreg Hermodius szavai mélyen bevésődtek lelkébe ; s fölszólította az udvari csillagjóst, hogy magyarázza meg jelentésüket. Az udvari csillagjós kijelentette, hogy a szavaknak egyáltalán nincs jelentésük : mivel sem prizma, sem kristály nincs, legalább, mint minden gyógyszerész tudja, tüzes áradatból és ellenséges méregből nem alakulhat, amit továbbá Hermodius a gondolatról s az újjászületett szemléletről össze-vissza beszélt, már csak azért is értelmetlen kell, hogy maradjon, mivel egyetlen finomabb műveltségű asztrológus vagy filozófus sem ereszkedhetik le a durva kor ama semmitmondó nyelvéhez, mellyel Hermodius mágus él. Ofió király egyáltalán nem elégedett meg evvel a kifogással, sőt haragjában keményen ráförmedt a csillagjósra s még szerencse, hogy nem volt semmi a kezeügyében, amit a szerencsétlen asztrológus fejéhez vágjon, mint a nászdalt az udvari poétáéhoz. Ruffiamonte azt állítja, hogy, bár a krónikák hallgatnak róla, de az urdarvölgyi szájhagyomány fönntartotta, hogy Ofió király az udvari csillagjóst ez alkalomból — szamárnak nevezte. — S mivel az ifjú és mélyelméjű király lelkéből nem törlődtek ki a mágus misztikus szavai, végül elhatározta, hogy bármi áron is, ő maga leli meg értelmüket. Aranybetűkkel vésette egy fekete márványtáblára a következő szavakat : a gondolat megsemmisítette a szemléletet, — és így tovább, a mágus kijelentése szerint, — s a táblát

palotája egy komor, félreeső termének falába illeszttette. A tábla előtt ledőlt egy puha nyugágyra, fejét könyökére támasztotta s a fölírást szemlélve, mély gondolatokba merült.

Történt, hogy Lirisz királyné véletlenül abba a terembe tévedt, melyben Ofió király ült a fölirat előtt. De bárha oly harsányan kacagott, szokása szerint, hogy a falak is megremegtek, a király egyáltalán nem vette észre drága és víg kis feleségét. Merev tekintetét rendületlenül függesztette a fekete márványtáblára. Végre Lirisz királyné is odapillantott. De alig olvasta el a titokzatos szavakat, kacaja ajkára fagyott s némán rogyott a király mellé a párnára. Miután jóideig bámulták mindketten a föliratot, egyre jobban és jobban kezdtek ásítozni, szemeiket lezárták s oly mély, halálos álomba merültek, hogy emberi mesterkedés abból föl nem ébreszthette őket. Bizonnyal holtnak hitték volna s az Urdarvölgyben szokásos ceremóniákkal el is temették volna mindkettőjüket a királyi sírboltba, ha a halk lélekzetvétel, érverés s az arc színe nem adták volna kétségtelen jeleit a folyamatos életnek. És mivel ezidőszerint még nem volt trónörökös, az államtanács elhatározta, hogy a szunnyadó Ofió király helyett maga kormányoz és oly ügyesen látott a dologhoz, hogy az uralkodó lethargiáját senki nem is sejtette.

Tizenháromszor tizenhárom hó telt el azóta, hogy Ofió király Hermódius mágussal ama nevezetes beszélgetést folytatta; ekkor Urdarvölgy lakosai előtt oly pompás színjáték játszódott le, amilyent még sohase láttak.

A nagy Hermódius mágus tünt föl tüzes fellegen, mindennemű elemek szellemeinek társaságában és míg a szelek közt a természet titkos akkordjainak hangjai zendültek, leereszkedett egy szép, illatos mező tarka-

szövetű szőnyegére. Feje fölött mintha ragyogó csillag lebegett volna, melynek tüzébe halandó nem nézhetett. Az pedig egy csillogó kristályprizma volt, s amint a mágus a magasba emelte, szikrázó cseppekben áramlott a föld mélyébe, hogy rögtön pompás ezüsforrásként buggyanjon elő, vidám morajlással.

Most minden sürögni kezdett a mágus körül. A földi szellemek a mélybe hatoltak és villogó ércvirágokat hoztak ki, a tűz és víz szellemei elemük hatalmas sugárözönében keringtek s a légi szellemek összevissza zúgtak, zajogtak, mint vidám harcjáték küzdői és harcosai. A mágus ismét fölszállott, kiterítette széles köpenyét ; s erre mindent sűrű ködfelhő takart el, mely szétfoszolván, a szellemek küzdőterén gyönyörű, mennyei tisztaságú víztükör lett láthatóvá, melyet csillogó kövek, csodálatos füvek és virágok környékeztek s melynek közepén vigan bugyogott a forrás, pajkos kötődéssel űzve tova a bodrozódó hullámokat.

S abban a pillanatban mikor a mágus titokzatos prizmája forrássá olvadt, a királyi pár fölébredt hosszú bűvös álmából. Mindketten, Ofió király és Lirisz királyné, ellenállhatatlan vágytól űzve siettek elő. Elsőnek tekintettek a víz tükrébe. De midőn a végtelen mélységben a ragyogó kék eget, a bokrokat, fákat, virágokat, az egész természetet, önmagukat, fordított tükröződésben meglátták, akkor, mintha sötét fátylak lebbentek volna föl, egy pompás, új világ nyílott meg szemük előtt, tele élettel és gyönyörrel és ennek a világnak megismerésével lelkükben oly elragadtatás lángolt föl, aminőt sohasem ismertek, sohasem sejtettek. Sokáig néztek a mélybe, aztán fölemelkedtek, egymásra tekintettek és — fölkacagtak, ha a legbensőbb kéj külső kifejezését éppúgy, mint a benső,

szellemi erők győzelme fölötti örömet, kacagásnak lehet nevezni. — Ha Lirisz királyné teljes átalakulásáról nem adott volna bizonyságot az az átszellemülés, mely arcát beragyogta, s vonásaira valóban életet, valóságos mennyei bájt varázsolt, akkor is észrevehette volna mindenki, arról a módról, ahogyan kacagott. Mert oly ég és föld különbség volt e kacaj és ama hahota között, mellyel Ofió királyt azelőtt gyilkolta, hogy nem egy okos ember véleménye szerint nem is ő kacagott, hanem valami más, belérejtezett, csodálatos lény. Ofió király nevetésével ugyanígy állt a dolog. Miután mindketten oly sajátságos módon kacagtak föl, csaknem egyszerre kiáltottak: «Oh! — mily puszta, barátságtalan idegenben hevertünk álmunkban, s most hazánkban ébredünk, — most ismerjük csak meg önmagunkat, nem vagyunk többé elárvult gyermekek.» — S a forró szerelem kitörésével borultak egymás keblére. — Míg az ölelés tartott, valamennyi odatóduló a vízbe nézett; azok, akiket a király búskomorsága szállott meg s most a víztükörbe néztek, ugyanezt a hatást érezték, mint a királyi pár; azok pedig, akik különben is vidámak voltak, maradtak előbbi állapotukban. Több orvos megállapította, hogy a víz egészen közönséges, ásványi összetétel nélküli, s éppúgy több filozófus tanácsolta, hogy senki se nézzen a víztükörbe, mert az, aki magát és a világot fordított alakban látja, könnyen megszédül. Sőt néhányan, az ország legműveltebb osztályából, azt állították, hogy egyáltalán nincs semmiféle Urdar-forrás — — mert a király és a nép azonnal Urdar-forrásnak nevezte el a pompás vizet, mely Hermódius titokzatos prizmájából keletkezett. Ofió király és Lirisz királyné a nagy Hermodius mágus lábaihoz rogyva mondtak köszönetet boldogságukért és gyógyulásukért

s a legszebb szavakat és formát használták, amennyire tudták. Hermodius mágus illendő tisztességgel emelte föl őket s előbb a királynét, aztán a királyt szorította kebléhez és megigérte, hogy mivel Urdarvölgy boldogulása szívén fekszik, válságos percekben meg fog jelenni a csillagvizsgáló tetején. Ofió király meg akarta csókolni a tisztes kezet ; de ő nem engedte meg, hanem abban a pillanatban a levegőbe emelkedett. Onnét kiáltotta le, megkondított ércharangként zengő hangon, e szavakat :

«A gondolat elpusztitja a valóság szemléletét s az ember, elszakasztva az anyakebeltől, agyrémek között, vak kábultságban, hazátlanul tévelyeg, míg a gondolat tükörképe föl nem ismerteti magával a gondolattal, hogy ő *van* és hogy a legmélyebb, leggazdagabb tárnában, melyet számára az anyaként gondoskodó királynő megnyit, mint uralkodó parancsol, de mint vazallus, engedelmeskedik is.»

Vége *Ofió* király és *Lirisz* királyné történetének.

*

Celionati elhallgatott és az ifjak is hallgatag elmélkedésbe merültek, melyre a vén ciarlatano meséje, amit egészen másnak gondoltak, indította őket.

«Celionati mester,» törte meg végül a csöndet Franz Reinhold, «Celionati mester, az ön meséje hasonló az Eddákhoz, a Voluspához, a szanszkrit, vagy tudom is én még milyen, régi, mithikus könyvekhez ; de, ha jól értettem, az Urdarforrás, Urdarvölgy lakosainak boldogítója, nem más, mint amit mi, németek humornak nevezünk, a gondolat csodálatos, a természet legmélyebb szemléletéből fakadó ereje, mellyel saját irónikus mását

faragja, hogy ennek különös mókáin megismerje saját s az egész lét — bocsánat a szóért, — mókáit s épüljön azokon. — De valóban Celionati mester, az ön regéje megmutatta, hogy ön más tréfához is ért, mint a farsangihoz ; mostantól fogva önt is a láthatatlan egyházhoz számítom, s térdet hajtok ön előtt, mint Ofió király a nagy Hermodius mágus előtt ; mert ön nem kevésbbé hatalmas varázslómester.»

«Mit beszél,» kiáltott Celionati, «mit beszél ön meséről, regéről? Semmi mást nem akartam elmondani, semmi mást nem mondtam el, mint egy csinos történetet Ruffiamonte barátom életéből. — Tudnia kell, hogy ez a benső barátom maga a nagy Hermodius mágus, aki Ofió királyt megszabadította búskomorságától. Ha nem hiszi el nekem, kérdezze meg őt magát ; mert itt van városunkban s a Pistoja palotában lakik». Alig, hogy kiejtette Celionati a Pistoja palota nevét, mindnyájuk emlékezetében föltünt az a rendkívül kalandos álarcosmenet, mely néhány nap előtt vonult be a palotába és ezer kérdéssel ostromolták a különös ciarlatanot, miként áll a dolog a menettel, mivel föltették, hogy egy kalandor lehet legjobban értesülve a kalandos fölvonulásról.

«Bizonyára,» kiáltott nevetve Reinhold, «bizonyára a kedves öregúr, aki a tulipánban tudománnyal foglalkozott, az ön intimusa, a nagy Hermodius mágus, azaz Ruffiamonte varázsló.»

«Úgy van,» válaszolt nyugodtan Celionati, «úgy van kedves fiam! Különben talán még nincs itt az ideje, hogy a Pistoja palota rejtelmeiről beszéljünk. — Nos! — ha Kofetua király elvehetett egy koldusleányt, a nagy és hatalmas Brambilla hercegnő is futkoshat egy hitvány komédiás után.» — Avval Celionati elhagyta a

kávéházat és senki sem tudta, sőt nem is sejtette, mit jelentenek utolsó szavai ; mivel azonban ez igen gyakran megesett Celionati szavaival, nem volt érdemes különösebb fáradságot fordítani megfejtésükre. — Míg ezek történtek a Caffé grecoban, Giglio őrült maskarájában föl s alá kóborolt a korzón. Brambilla hercegnő kívánságához képest, nem mulasztott el fölfegyverkezni egy széles fakarddal és fölvenni egy kalapot, mely előreugró karimájával valami különös rohamsisakhoz hasonlított. Egészen eltöltötte keblét szíve hölgye ; de maga sem tudta, miként történt : a hercegnő szerelmének elnyerése nem tünt föl előtte valami rendkívülinek, álombéli szerencsének ; merész bizakodással hitt annak szükségszerűségében, hogy a hercegnő csak az övé lehet és senki másé. És ez a gondolat féktelen jókedvet lobbantott lángra benne, mely a legtúlzottabb grimaszokba nnyilvánult, hogy maga is megborzongott belülről.

Brambilla hercegnő seholsem volt látható ; de Giglio magánkívül kiáltozott : «Hercegnő — tubicám — szívecském — meg kell találnom téged, meg kell találnom!» és eszelősen taszigált föl száz és száz álarcost, míg végül egy táncoló pár tünt a szemébe, mely teljes figyelmét lekötötte.

Ugyanis egy bohókás fickó, utolsó gombig az övéhez hasonló öltözetben, sőt termetére, tartására is mintegy második énje, táncolt gitárt pengetve egy csinos némberrel, aki meg castagnettát vert. Amikép kővé meresztette táncoló énjének látványa, úgy borult tűzbe ismét, mikor a leányt szemügyre vette. Úgy érezte, hogy még sohasem látott ennyi kellemet és szépséget egyszemélyben ; minden mozdulata valami különös gyönyör lelkesültségéről tanuskodott és épp

ez a lelkesültség adott a tánc vad pajzánságának megnevezhetetlen bájt.

Kétségtelen, hogy éppen a táncos pár bohó ellentéte eredményezett valami groteszk tréfásságot, mely a bájos leányka rajongó bámulata közepett is mindenkit kacagásra késztetett ; de épp ez az ellentétes elemekből álló érzés volt az, mely bennük is fölébresztette amaz idegen, megnevezhetetlen gyönyör lelkesültségét, mely a táncosnőt s a bohókás fickót elragadta. Giglioban már-már földerengett a sejtelem, hogy ki lehet a táncosnő, mikor valamelyik álarcos így szólt mellette : «Ez Brambilla hercegnő, aki szerelmesével, Cornelio Chiapperi, asszir herceggel táncol!»

NEGYEDIK FEJEZET.

Az alvás és az álom hasznos találmányáról és mit gondol erről Sancho Pansa. — Mint gurul le egy württembergi hivatalnok a lépcsőn és miként nem tud Giglio keresztüllátni önmagán. Szónoki kályhaellenző, kettős gallimathias és a fehér szerecsen. — Miként vet el az öreg Bastianello di Pistoja narancsmagvakat a korzón és miként veszi védelmébe a maskarákat. A csúnya lányok bea ujour-ja. — Hírek a híres *Circe* bűvésznőről, aki szalagcsokrokat köt, valamint a csinos kígyófűről, mely a termékeny Árkádiában nő. — Miként szúrja magát szíven a kétségbeesett Giglio, aztán asztalhoz ül, erőltetés nélkül hozzálát az evéshez s végül jó éjszakát kíván a hercegnőnek.

Nem szabad rossz néven venned, drágalátos olvasóm, ha egy ilyen izében, melyet capriccionak nevezek, de amely hajszálnyira hasonlatos a meséhez, gyakorta előfordul különös rejtelem, álmatag ábránd, aminőt az emberi szellem táplál, — vagyis jobban mondva, ha a színhely néha a föllépő alakok belső világába helyeződik. — De vajjon nem ez-e az igazi színtér? Talán egyetértesz velem abban, ó olvasó! hogy az emberi szellem a legcsodálatosabb mese, amely elképzelhető. — Mily nagyszerű világot zár keblünk magában! Nem béklyózza egy naprendszer se magához, kincsei fölülmulják a látható teremtés kifürkészhetetlen gazdagságát! — Mily kihalt, nyomorult, vaksi lenne életünk, ha a világszellem nem helyezte volna nékünk, a természet apró zsoldosainak lelkébe ama kiapadhatatlan gyémánt-

bányát, melyből fényesen, ragyogva sugárzik felénk a csodálatos birodalom, mely osztályrészünk lett! Áldott az, aki tulajdonának igazán tudatában van! De még áldottabb és boldogabb az, aki lelke Perujának drágaköveit nemcsak látja, hanem fölszínre hozni, kicsiszolni és pompás tüzüket előcsalni is tudja. — Nos! — Sancho azt mondta, hogy Isten áldása legyen azon, aki az alvást kitalálta, okos ember lehetett; de még jobban áldassék, aki az álmot találta ki. Nem azt az álmot, mely csak akkor gyul föl bennünk, mikor az alvás lágy takarója alatt nyugoszunk — nem! — hanem azt az álmot, amelyet egész életünkön át álmodunk, mely gyakran szárnyára veszi a földi élet nyomasztó terhét, mely elnémítja a keserű fájdalmat, a teljesületlen remény vigasztalan panaszát s amikor kiég keblünkben a mennyei sugár, végtelen sóvárgással a teljesülést igéri.

Ezek a gondolatok jutottak eszébe annak, aki néked, kedves olvasó, e különös capricciot Brambilla hercegnőről elmondani szándékozik, — ezek a gondolatok jutottak eszébe, miközben azt a figyelemreméltó lelkiállapotot készült leírni, melybe az álarcos Giglio Fava jutott, mikor e szavakat hallotta susogni: «ez Brambilla hercegnő, aki szerelmesével, Cornelio Chiapperi, asszir herceggel táncol!» — A szerzők ritkán tudják elhallgatni olvasóik előtt, hogy mit gondolnak, midőn hősük egy vagy más helyzetbe kerül; nagyon szívesen fujják a kórust saját könyvükhöz és reflexiónak nevezik mindazt, ami történetükhöz ugyan egyáltalán nem szükséges, de kellemes cikornyának úgy, ahogy megállhat. Kellemes cikornya legyen e néhány gondolat is, mellyel fejezetünk kezdődik; mert valóban, éppoly kevéssé szükségesek a történethez, mint Giglio lelkiállapotának rajzához, mivel ez távolról sem volt oly

szokatlan és különös, mint amekkora feneket kerített neki a szerző. — Röviden! — mikor Giglio Fava ama szavakat hallotta, egy pillanatra azt hitte, hogy ő maga az assziriai Cornelio Chiapperi, aki Brambilla hercegnővel táncol. Minden valamirevaló filozófus, akinek egy csipetnyi tapasztalata van, oly könnyen és alaposan megmagyarázhatja ezt, hogy egy ötödosztályosnak meg kell értenie e lelki életből vett példát. Említett pszichológus legjobban teszi, ha Mauchardt empirikus pszichológiai repertoriumából idézi a württembergi hivatalnok példáját, aki ittas állapotban legurult a lépcsőn, aztán a kísérő irnokon sajnálkozott, hogy mennyire megütötte magát. «Azok után ítélve,» folytathatná a pszichológus, «amit Giglio Faváról eleddig hallottunk, kétségtelen, hogy abban az állapotban leledzett, mely teljesen hasonló a részegséghez, bizonyos tekintetben valami szellemi mámorban, melyet bizonyos önmagáról való excentrikus képzelődések ideg-izgató hatása szült és mivel a színészek különöskép hajlamosak ezen a módon megrészegedni, így tehát — ésatöbbi.»

Giglio tehát azt hitte, hogy ő Cornelio Chiapperi, asszir herceg ; és ha ebben nem is találunk semmi különöset, azt már nehezebb lenne megmagyarázni, honnan támadt oly különös, sohasem érzett jókedve, mely izzó lánggal járta át belsejét. Egyre erősebben verdeste a gitár hurjait, egyre bolondosabb fintorokat vágott, egyre féktelenebb ugrándozással járta a vad táncot. De hasonmása ott állott vele szemben és éppúgy táncolva és ugrándozva, éppoly grimaszokat vágva csapkodott feléje a levegőben széles fakardjával. — Brambilla azonban eltünt! — «Hohó,» gondolta Giglio, «az én énem az oka, hogy nem látom jegyesemet, a

hercegnőt ; nem látok át az énemen és ez az átkozott énem veszedelmesen vagdalkozik felém. No de halálra ugráltatom és táncoltatom őt, aztán igazán én leszek én, s a hercegnő az enyém lesz!»

Eme némileg zavaros gondolatok közben Giglio egyre hallatlanabb ugrásokat művelt, de egyszerre énjének fakardja oly erősen találta gitárját, hogy ezer darabra forgácsolódott és Giglio rendkívül gyöngédtelenül a földre csüccsent. A táncolókat körülvevő nép bömbölő hahotája ébresztette föl Gigliot rémületéből. Zuhanás közben leesett szemüvege és álarca, fölismerték és száz meg száz hang kiáltotta : bravo, bravisszimo, signor Giglio! — Giglio hamarosan föltápászkodott és elsietett, mivel eszébe jutott, hogy egy tragikus hőshöz nem illik groteszk bohózatot játszani a nép előtt. Lakásához érve lehányta magáról furcsa maskaráját, tabarróba burkolódzott és visszatért a korzóra.

Ide-oda jártában végül a Pistoja palota elé ért s érezte, hogy hátulról hirtelen átfogják s egy hang susog fülébe : «Ha járása és tartása nem csal, akkor, tisztelt signor, ön Giglio Fava?»

Giglio megismerte Antonio Chiari apátot. Az abbate megpillantásakor hirtelen fölmerült előtte a régi szép idő, mikor még tragikus hősöket játszott s utána, levetvén a kothurnust, a szűk lépcsőn kedves Giacintájához surrant. Chiari abbate, (talán a híres Chiari elődje, aki háborúságba keveredett Gozzi gróffal és kénytelen volt letenni a fegyvert), ifjúságától fogva nem csekély fáradsággal idomította kezét és szellemét, hogy tragédiákat készítsenek, melyek leleményükre nézve szertelenek, de kivitelükben rendkívül kellemesek és kedvesek voltak. Gondosan őrködött afölött, hogy valamely iszonyatos esemény csak különböző enyhítő körül-

mények között eshessék meg a nézők szemei előtt és a legrettenetesebb tett borzalmait is olyan szép szavak és kifejezések nyulós csirizébe göngyölgette, hogy a hallgató borzongás nélkül bevette az édes pépet és a keserű magot nem érezte. Még a pokol lángjait is barátságos transparensekként tudta fölhasználni, ha retorikája olajbaáztatott kályhaellenzőjét elébük állította és az Acheron sistergő hullámaiba martelliáni verseinek rózsavizét öntötte, hogy a pokoli dagály lágyan és finoman áradjon s költői dagállyá legyen. — Ilyesmi sokaknak tetszik és így nem csoda, hogy Antonio Chiari abbate-t kedvelt költőnek nevezték. S mivel különös ügyességgel tudott úgynevezett hálás szerepeket is írni, nem volt semmi akadálya, hogy a költői lelkű abbate a színészek bálványa legyen. Egy szellemes francia költő mondja, hogy kétféle gallimathias van; az egyiket csak az olvasók és a hallgatók nem értik, a másik magasabbrendűt: az alkotó (költő vagy író) sem érti. Ez utóbbi, fenköltebb fajtából való az a drámai gallimathias is, melyből a tragédiák úgynevezett hálás szerepei nagyrészt állanak. — Legjobban tapsolnak a dagályos szavaknak, melyeket sem a hallgató, sem a színész nem ért meg, s melyeket maga a költő sem értett. Ily szózagyvalékok készítéséhez Chiari abbate kitünően értett, valamint Giglio Favanak is főerőssége volt ezeket elmondani, s amellett oly pofákat vágott, oly rettenetesen kitekert állásba helyezkedett, hogy a nézők már előre fölsikoltottak tragikus elragadtatásukban. Giglio és Chiari eszerint rendkívül kellemes kölcsönhatást gyakoroltak egymásra és mértéktelenül tisztelték egymást — nem is lehetett volna másként.

«Éppen jókor,» szólt az abbate, «éppen jókor

akadtam önre, signor Giglio! Legalább személyesen megtudhatom, hogy mi igaz abból a sok fura dologból, amit az ön tette-vettéről imitt-amott beszélnek. — Hallom, csunyán bántak el önnel, mi? Az a szamár impresszárió elkergette a színháztól, mivel őrületnek tartotta azt a lelkesültséget, melyre az én tragédiáim gyujtották önt s mivel ön csupán az én verssoraimat akarta szavalni? — Csunya dolog. — Mint tudja, az ostoba teljesen fölhagyott a tragédiákkal és nem adat mást a színházban, mint badar álarcos-pantomimeket, amiket halálosan gyűlölök. — A tragédiáimat nem akarja elfogadni az a hatökör impresszárió, noha önt signor Giglio, mint becsületes embert biztosíthatom, hogy nem egy kitünően sikerült művemben megmutattam az olaszoknak, mi az a tragédia. Ami a régi tragikusokat illeti, például Aischylost, Sophoklest, akikről bizonyára hallott, magától értetődik, hogy nyers keménységük teljesen élvezhetetlen s csak a költészet gyermekkorában voltak elfogadhatók, de számunkra egészen emészthetetlenek. Trissino Sophonisbe-jéről, Speroni Canace-járól, melyeket a tudatlanok régebbi költészetünk remekműveinek kiáltottak ki, szó sem lehet, miután a nép megismerte tragédiáimból a valóban drámai hevet, elragadó erőt, melyet a kifejezés hoz létre. — Egyelőre csak az a baj, hogy mióta az ön egykori impresszáriója, az akasztófáravaló, köpenyeget fordított, egy színház sem akarja előadni a darabjaimat. — No de várjon csak, il trotto d'asino dura poco. Nemsokára hoppon marad az impresszárió úr, Arlecchinojával, Pantalonejával, Brighellájával, vagy az ördög tudja minevű, gyalázatos, eszeveszett fajzataival együtt és akkor — Valóban, signor Giglio, az ön távozása a színházból tőrdöfés volt szívemnek, mert nem ismerek még

egy színészt a földkerekségen, aki az én egészen eredeti és hallatlan gondolataim megértésében oly sokra vitte volna, mint ön. — De menjünk innen, ez a vad zsivaj megsiketít. Jőjjön a lakásomra! Fölolvasom önnek legújabb tragédiámat, amely önt oly bámulatra fogja ragadni, amilyent még sohasem érzett. — Il moro bianco a címe. Ne ütközzék meg a név különösségén! Ez teljesen megfelel a darab rendkívüliségének, újszerűségének.»

A fecsegő abbate minden szava jobban és jobban ragadta ki Gigliot feszült lelkiállapotából. Szíve repesett örömében, mikor ismét elképzelte magát tragikus hősként, aki Antonio Chiari apát úr hasonlíthatatlan verssorait deklamálja. Rögtön kérdést intézett a költőhöz, hogy van-e a moro bianco-ban valami jó, hálás szerep, amelyet játszhatna. «Hát írtam-e valaha,» válaszolt hévvel az abbate, «írtam-e valaha más szerepet, mint hálásat? — Valódi szerencsétlenség, hogy nem adhatják darabjaim legkisebb szerepeit is elsőrangú mesterek. A moro bianco-ban szerepel egy rabszolga, és pedig éppen a katasztrófa megindulásakor, aki ezt mondja:

Ah! giorno di dolori! crudel inganno!
Ah signore infelice, la tua morte
Mi fa piangere e subito partire! —

és ekkor valóban gyorsan távozik és többé nem tér vissza. Belátom, hogy kisméretű a szerep, de elhiheti, signor Giglio, a legjobb színésznek is egy emberéletre van szüksége, hogy ezeket a szavakat úgy adja vissza, ahogy én éreztem, én költöttem, hogy a népet tomboló elragadtatásra gyujtsa s elbűvölje.»

Beszélgetés közben az abbate és Giglio a strada del Babuinora értek, ahol az abbate lakott. A lépcső, melyen fölkapaszkodtak, annyira emlékeztetett a

kakasülőre, hogy Giglio másodszor is Giacintára gondolt és forrón kívánta, hogy bár inkább a bájos gyermekre akadna, mint a fehér szerecsenre.

Az abbate két gyertyát gyujtott, Giglio számára széket tolt az asztalhoz, egy meglehetősen vastag kéziratcsomagot hozott elő, leült Giglioval szemben és rendkívül ünnepélyesen kezdte: Il moro bianco, tragedia etc.

Az első jelenet a darab valamelyik főszereplőjének hosszú monológjával kezdődött, aki előbb az időjárásról és a közelgő szüret várható bőségéről beszél, aztán pedig arról elmélkedik, hogy testvért gyilkolni nem szabad.

Giglio maga sem tudta, hogy az abbate verssorai, melyeket különben gyönyörűeknek tartott, miért hangzottak ma olyan üresen, ostobán és unalmasan. Igen! — bár az abbate a legtúlzottabb páthosszal, hatalmas dörgő hangon adta elő művét, Giglio mégis valami álomszerű állapotba jutott, amelyben különös módon mindaz felbukkant előtte, amit azóta élt át, hogy a Pistoja palota kapui becsukódtak a csodálatos álarcos menet mögött. Átengedve magát e gondolatoknak, hátradőlt székében, karjait keresztbefonta és egyre mélyebben és mélyebben horgasztotta fejét a mellére.

Erős hátbavágás riasztotta föl álmatag gondolataiból. «Mi az?» kiáltott haragosan az abbate, aki fölugrott ültéből és az ütést ráмérte, «mi az? — úgy látom, ön alszik? — Tán nem akarja hallgatni a moro bianco-t? — Hah, most már mindent értek. Igaza volt az impresszáriónak, mikor elkergette; mert ön nyomorult fickóvá lett, érzék és értés nélkül a költészet magaslatai iránt. — Tudja-e, hogy sorsa mostantól meg van pecsételve, hogy soha többé föl nem emelkedhetik a

mocsárból, amelybe sülyedt? — ön elaludt az én moro biancom fölolvasása közben ; ezt a gonosztettet nem lehet jóvátenni, ez a szentlélek ellen való vétség. Menjen a fenébe!»

Gigliot megrémítette az abbate féktelen haragja. Alázatosan és búbánatosan előadta, hogy szomorújátékának megértéséhez erős és szilárd kedély kell, ami pedig őt illeti, a részben kísérteties, részben szerencsétlen események, melyeket az utóbbi napokban átélt, teljesen fölborították és szétmorzsolták lelki egyensúlyát.

«Higgye el,» mondta Giglio, «higgye el, signor abbate, valami titokzatos végzetszerűség tart engem markában. Összetört citerához vagyok hasonló, mely sem fölvenni, sem kizendíteni nem tud többé kellemes hangzatot. Ha úgy véli, hogy az ön pompás versei alatt elaludtam, akkor bizonyára valamely kóros, legyőzhetetlen állomittasság szállott meg olyannyira, hogy az ön fölülmulhatatlan fehér szerecsenének legerősebb kitörései is tompa unalommal hatottak rám.» «Megőrült?» kiáltott az abbate. «Ne dühösködjék, kérem!» folytatta Giglio. «Én a legnagyobb mesternek tisztelem önt, kinek a magam művészetét is köszönhetem és kihez tanácsért és segedelemért fordulok. Engedje meg, hogy elmeséljem, mi minden történt velem és legyen segítségemre szorultságomban. Tegye lehetővé, hogy a dicsőség napfényében, mely a fehér szerecsen körül fog tündökölni, én is sütkérezhessek és kigyógyuljak minden lázak legrosszabbikából!»

Az abbatet megenyhítették Giglio szép szavai, és mindent elmeséltetett magának, a hóbortos Celionatiról, Brambilla hercegnőről és a többiről.

Midőn Giglio befejezte elbeszélését, az abbate

néhány pillanatig mély gondolatokba merült, aztán komoly és ünnepélyes hangon így kezdte: «Mindabból, amit elmondottál, Giglio fiam, kiviláglik, hogy teljesen ártatlan vagy. Megbocsátok neked és hogy lássad határtalan nagylelkűségemet és jóságomat, a legnagyobb boldogsághoz juttatlak, mely földi pályádon érhet! — Im, vedd a moro bianco címszerepét, s lelked izzó sóvárgása a legmagasabb után csillapulni fog, ha játszod! — De te, Giglio fiam, az ördög hálójába kerültél. Pokoli ármány akar téged gyilkos eszközévé tenni a költészet magaslatai ellen, tragédiáim ellen, én ellenem. — Hallottál már valamit az öreg Bastianello di Pistoja hercegről, aki abban a régi palotában lakott, melybe az álarcos népség bevonult és aki néhány éve nyomtalanul eltünt Rómából? — Nos, az öreg Bastianello herceg hóbortos különc volt és rendkívül bogaras mindenben, amit mondott és tett. Így azt állította, hogy egy távoli, ismeretlen ország királyi házából ered és három vagy négyszáz esztendős, noha jól ismertem a papot, aki itt, Rómában, megkeresztelte. Gyakran beszélt családtagjai titokzatos látogatásairól és valóban, gyakran láttak házában hirtelen megjelenni különös alakokat, akik épp olyan hirtelen tüntek el, mint ahogy jöttek. — De van-e könnyebb dolog, mint szolgákat és szolgálókat különös ruhába bujtatni? — mert mások nem lehettek azok az alakok, akiket az ostoba nép mély csodálattal megbámult és a herceget valami rendkívülinek, talán éppen varázslónak tartotta. Különben elég sok furcsa dolgot csinált és annyi bizonyos, hogy egyszer, farsangkor, narancsmagokat hintett el a korzón, melyekből a tömeg örömére azonnal bájos kis Pulcinellák nőttek ki. A herceg szerint ezek voltak Róma legédesebb gyümölcsei. — De minek is untatom

a herceg badarságaival, inkább elmondom, hogy milyen veszedelmes ember volt? Gondolja csak! az átkozott vénember arra törekedett, hogy az irodalomban és művészetben aláásson minden jóízlést. — Ami például a színházat illeti, képzelje, a maskarákat vette védelmébe és csak a régi tragédiát fogadta el, aztán meg egy olyan tragédiafajtáról beszélt, amilyent csak egy megkótyagosult agyvelő főzhet ki. Tulajdonképen sohasem értettem egészen, mit akart; de körülbelül valami olyasmit mondott, hogy a legmagasabbfokú tragikumot a tréfásnak egy különös neme idézi elő. És azt vélte, — nem, ez mégis hihetetlen, csaknem lehetetlen kimondani, — hogy az én tragédiáim — érti? — az *én* tragédiáim, — rendkívül tréfásak, noha más módon, mivel ezekben a tragikus pathosz parodizálja önkéntelenül önmagát. — Mire nem képesek balga gondolatok és okoskodások? És ha a herceg ennyivel megelégedett volna; de az ellenem és tragédiáim ellen táplált gyűlölete tetté vált, — borzasztó tetté! — Még akkor ön nem jött Rómába, mikor az az iszonyatos történt. — A legkiválóbb tragédiámat (a moro bianco kivételével) Lo spettro fraterno vendicato-t adták. A színészek önmagukat multák felül; szavaim rejtett értelmét sohasem értették még úgy át, sohasem voltak mozdulataik és helyzeteik annyira mélyen tragikusak. — Engedje megjegyeznem ez alkalommal, signor Giglio, hogy ami az ön arcjátékát, különösen pedig pózait illeti, az még hagy némi kívánni valót. Signor Zechielli, akkori tragikus hősöm, szétterpesztett lábszárakkal földbe gyökeredzve, karjait a magasba emelve úgy tudta testét lassacskán körülforgatni, hogy arccal elnézett a háta fölött s így arckifejezésében és arcjátékában egy kettős Janus-fej tünt a nézők elé! — Az ilyennek rend-

kívüli hatása van, alkalmazni akkor kell, mikor ezt írom elő: kezd kétségbeesni! — Ezt jegyezze meg jól, kedves fiam, és igyekezzék úgy kétségbeesni, mint signor Zechielli! No de, hadd térek vissza a spettro fraternora. — Az előadás a lehető legkitünőbb volt s a közönség mégis hősöm minden szavánál féktelen hahotára fakadt. Mivel egyik páholyban megpillantottam Pistoja hercegét, aki a kacagást mindannyiszor intonálta, nem volt semmi kétség, hogy csupán ő zudította nyakamba ezt a rettenetes torturát, isten tudja, micsoda pokoli furfanggal. Hogy örültem, mikor a herceg eltünt Rómából! De a szelleme tovább él ebben az átkozott, vén ciarlatanoban, a hóbortos Celionatiban, aki már a bábszínházakban is igyekezett nevetségessé tenni tragédiáimat, ámbátor eredmény nélkül. De bizonyos, hogy Bastianello herceg is újra kísért Rómában, legalább az őrült maskarádé, amely a palotájába vonult, erre mutat. — Önt is tőrbecsalja Celionati, hogy énnekem ártson. A deszkákról már sikerült elcsábítania és az impresszárió tragédiáit már megzavarta. Most teljesen el akarja idegeníteni a művészettől, olymódon, hogy mindenféle ostobasággal, hercegnőkről, fúra kísértetekről való fantazmákkal s miegyébbel tömi meg a fejét. Kövesse a tanácsomat, signor Giglio, maradjon szépen odahaza, igyon több vizet, mint bort és tanulmányozza szorgos gonddal az én moro biancomat, melyet, íme, átadok önnek! Csak a moro biancoban kereshet és találhat vigaszt és nyugalmat, aztán szerencsét, tiszteletet és dicsőséget. — Éljen boldogul, signor Giglio!»

Másnap reggel Giglio hozzá akart látni a moro bianco pompás tragédiájának tanulmányozásához, amint azt az abbate meghagyta. De nem sokra ment vele, mert a

betűk minden lapon a kedves és bájos Giacinta Soardi képévé folytak össze szeme előtt. «Nem,» kiáltott végül türelmetlenül Giglio, «nem bírom tovább, látnom kell őt, az édest. Tudom, hogy még szeret, szeretnie kell és smorfia ide, smorfia oda — ha ismét látni fog, nem tudja szerelmét eltitkolni. Akkor aztán megszabadulok ettől a láztól is, mellyel a fránya Celionati boszorkányozott meg és az álmok és képzelgések kusza zűrzavarából megújhodva kelek ki, moro biancoként, mint fönixmadár a hamvaiból! — Áldott Chiari abbate, te vezettél vissza a helyes útra.»

Giglio tüstént gyönyörűen fölöltözködött, hogy fölkeresse Bescapi mester lakását, mert azt hitte, hogy a leánykát ott találhatja meg. Már csaknem kilépett az ajtón, midőn hirtelen érezni kezdte a moro bianco hatását, amelyet olvasni akart. Mint a hideglelés, lepte meg a tragikus páthosz kitörése! «Hah,» kiáltott, miközben jobb lábát kirugva, felsőtestével visszahőkölt, karjait előrenyujtotta, ujjait szétterpesztette, mintha kísértet ellen védekezne — «hah? — és ha már nem szeret? — ha az előkelő világ Orkusának csábító tüneményei elszédítették s a feledés Lethe-vize úgy megrészegítette, hogy megszünvén reám gondolni, valóban elfelejtett? — Ha egy vetélytárs, — iszonyú gondolat, melyet a sötét Tartarus szült halállal terhes mélyiből! — Hah, kétségbeesés — méreg és halál! — Ide veled! hű barát, ki véres rózsapirban minden gyalázatot kiengesztelsz, nyugalmat adsz és vigaszt — és *bosszút!*» Az utolsó szavakat Giglio úgy ordította, hogy az egész ház visszhangzott belé. Egyúttal megragadta a villogó tőrt, mely az asztalon hevert és övébe dugta. Mellesleg : a tőr csak színházi tőr volt.

Bescapi mester módfelett elcsodálkozott, mikor

Giglio Giacinta felől érdeklődött. Egyáltalán nem akart róla tudni, hogy valaha is lakott volna házában és Giglio bizonykodása, hogy néhány nap előtt látta az erkélyen, sőt beszélt is vele, legkevésbbé sem lendített a dolgon ; ellenkezőleg, Bescapi abbahagyta a beszélgetést és mosolyogva kérdezte, jót tett-e a minapi érvágás. — De mikor Giglio az érvágást hallotta említeni, hanyatt-homlok elrohant onnét. A Spanyol-térre érve, egy öregasszonyt látott maga előtt, aki nehezen cipekedett egy letakart kosárral s akiben a vén Beatricére ismert. «Hah,» mormogta, «te leszel vezércsillagom, téged követlek!» — Nem kevéssé csodálkozott azon, hogy az öreg inkább lopódzott, mint ment abba az utcába, ahol Giacinta lakott és signor Pasquale kapuja előtt megállva, letette a nehéz kosarat. Ebben a pillanatban észrevette Gigliot, aki nyomon követte. «Ah!» kiáltott föl, «ah, édes semmirekellő uram, hát ismét láthatjuk önt? Nohát szép kis hű szerető, aki mindenütt ténfereg, ahol nem kellene, de a szerelmeséről megfeledkezik karnevál legszebb napjain! — No, segítsen fölvinni ezt a nehéz kosarat, aztán megláthatja, hogy Giacinta nem tartogat-e néhány nyaklevest, amely helyre hozza a csapodár fejét.» — Giglio keserű szemrehányásokkal halmozta el az öreget, hogy ostoba hazugságaival lóvá tette, Giacinta nem is ült börtönben ; az öreg pedig minderről semmit sem akart tudni, azt mondta, hogy Giglio csak úgy képzelte azt, Giacinta sosem mozdul ki szobácskájából signor Pasquale házában és ezen a karneválon szorgalmasabb volt, mint valaha. Giglio a homlokát dörzsölte, az orrát huzigálta, mintha álomból akarná magát fölébreszteni. «Bizonyos,» mondta, «vagy most álmodom, vagy eddig álmodtam egész idő alatt mindenféle zavaros álmot.» — «Legyen

olyan jó» szakította félbe az öreg, «legyen olyan jó és fogja meg a kosarat. Legkönnyebben a vállára nehezedő terhen figyelheti meg, hogy álmodik-e, vagy sem.» Giglio vonakodás nélkül fölkapta a kosarat és keblében a legcsodálatosabb érzésekkel indult a keskeny lépcsőn fölfelé. «De mi az ördög van a kosarában?» kérdezte az öregtől, aki előtte lépkedett. «Ostoba kérdés!» válaszolt az, «hát még sohasem látott a piacra menni, hogy bevásároljak a kis Giacintának? és hozzá ma vendégeket várunk.» — «Vendégeket?» kérdezte Giglio elnyujtott hangon. De ebben a percben fölértek, az öreg letétette a kosarat és beküldte Gigliot a szobácskába, ahol Giacintát találhatja

Aggódó várakozás és édes szorongás dobogtatták Giglio szivét. Halkan kopogott és kinyitotta az ajtót. Giacinta, mint rendesen, serényen dolgozott az asztal mellett, mely tele volt virágokkal, szalagokkal, mindenféle holmival. «Ejnye», kiáltott Giacinta fölcsillanó szemekkel, «ejnye, signor Giglio, honnan került egyszerre ide? Azt hittem, már rég elhagyta Rómát?» Giglio a leánykát oly módfelett csinosnak találta, hogy egészen elképedve, szavat sem találva állt meg az ajtóban. Valóban, rendkívüli báj varázsa ömlött el a lány alakján ; valami magasabb incarnatio sugárzott arcán és szemeiben s szemének sugarai, mint mondtam, Giglio szive mélyéig hatoltak. — Meg kell adni, Giacintának beau jour-ja volt ; de mivel ezt a francia szót már nem igen akarjuk használni, csak mellékesen jegyzem meg, hogy e kifejezés nem csak találó, hanem egészen sajátos mibenléte van. Minden kisasszonyka, aki csak egy kevéssé is szép, vagy csak tűrhetően csúnya, gondoljon, akár külső, akár belső indítéknál fogva, a rendesnél elevenebben arra, hogy : mégis gyönyörű leány vagyok

én! és meg lehet győződve, hogy evvel a pompás gondolattal, evvel a fenséges belső jóérzéssel a beau jour is bekövetkezik.

Giglio végül is magánkívül kedveséhez rohant, térdre vetette nagát és egy drámai «Giacintám, édes életem!» kiáltással megragadta kezét. De hirtelen fájdalmas tűszúrást érzett ujjába hatolni s kínjában fölugorva, néhány bakugrást volt kénytelen tenni, miközben sziszegve ismételte: «Ördögbe is! Hogy az ördög...!» Giacinta csengő hangon fölkacagott, aztán nagy nyugalommal így szólt: «Nézze, kedves signor Giglio, ez kissé neveletlen és heves magaviselet. Különben szép, hogy meglátogat; mert nemsokára talán már nem láthat így, minden ceremónia nélkül. Megengedem, hogy kissé itt időzzön. Üljön erre a székre, velem szembe és mesélje el, mi történt önnel oly hosszú idő óta, milyen szép új szerepei vannak és egyebeket! Tudja, hogy szivesen hallgatom és ha nem szaval olyan átkozottul siralmas páthosszal, amilyenre signor Chiari, — Isten bocsássa meg neki vétkét, — föllovalta, egészen tűrhetően társalog». «Giacintám», szólt Giglio, a szerelem és tűszúrás kínjait egyszerre érezvén, «Giacintám, felejtsük el a válás fájdalmát! — Ismét visszatértek a boldogság és szerelem édes, régi órái —» «Nem értem», vágott szavába Giacinta, «nem értem, miről fecseg itt összevissza. Ön a válás fájdalmáról beszél, én pedig biztosíthatom, hogy amennyiben valóban elválna tőlem, részemről semmit sem éreznék, legkevésbbé pedig fájdalmat. Ha azokat az órákat nevezi édeseknek, amelyeket az én untatásommal töltött, akkor alig hiszem, hogy valaha visszatérhetnének. De köztünk legyen mondva, signor Giglio, van önben egy s más, ami tetszik nekem, néha igazán kedveltem önt és ezért szívesen megenge-

dem, hogy a jövőben, ahányszor lehetséges, láthasson ; ámbár körülményeim minden bizalmasságot tiltanak s tartózkodást parancsolnak, ami önt is kötelezi». «Giacinta!» kiáltott Giglio, «milyen különös szavak?» «Nincs bennük semmi különös», válaszolt Giacinta. «Foglaljon csak nyugodtan helyet, jó Giglio! talán utoljára beszélünk egymással ily meghitten. — De kegyelmemre mindig számíthat ; mert, amint mondtam, ön iránt táplált jóakaratomat sohasem fogom megvonni». — Ekkor Beatrice lépett be, kezében két tányérral, melyen a legpompásabb gyümölcsök tarkállottak, hóna alatt pedig jókora üveget szorongatott. Úgy látszott, a kosár tartalma került asztalra. A nyitott ajtón át Giglio a tűzhely ragyogó, vidám tüzét látta, a konyhaasztal roskadozott a mindenféle nyalánkság terhe alatt. «Giacintácska», szólt Beatrice hunyorítva, «ha a vendéget meg akarjuk tisztelni némi szerény lakomával, akkor még egy kis pénzre volna szükségem». «Nesze, öreg, amennyit akarsz», válaszolt Giacinta s egy erszénykét adott át a vénasszonynak, melyből csillogó aranyak fénylettek elő. Giglio ereiben megfagyott a vér, mikor az erszényben ikertestvérét ismerte föl a maga erszényének, melyet, amint hitte, Celionatitól kapott s melynek aranyai ugyancsak fogytán voltak. «Pokolbéli káprázat ez?» kiáltott föl. Az erszényt kikapta az öregasszony kezéből és csaknem fölfalta a szemével, olyan közel tartotta. De csakhamar kábultan rogyott a székre, mert az erszényen ezt a fölírást olvasta : Gondolj álomképedre! — «Hohó!» mordult rá az öreg, visszavéve az erszényt, melyet Giglio messzire tartva magától, odanyújtott. «Hohó, signor Semmiházi! Önt egészen ámulatba és bámulatba ejti ez a szép látvány! — Hallgassa csak kedves zenéjét, gyönyörködjék benne!» És megrázta az

erszényt, hogy az aranyak zengve összecsendültek, aztán elhagyta a szobát. «Giacinta», szólt Giglio vigasztalan és fájdalmas hangon. «Giacinta! milyen szörnyű, milyen iszonyú rejtelem. — Mondd ki! — mondd ki halálomat!» «Ön», válaszolt Giacinta, hegyes ujjaival a világosság felé tartva finom varrótűjét és ügyesen áthúzva a tű fokán az ezüstfonalat, «ön még mindig a régi és az is marad. Annyira megszokta minden csekélységen extazisba jönni, hogy mint valami örökkétartó, unalmas tragédia jár-kél, még unalmasabb oh-okkal, ah-okkal és hah-okkal! — Szó sincs itt borzalmas és iszonyú dolgokról; ellenben, ha illedelmesen viselkedik és nem úgy, mint egy félbolond, elmondanék önnek egyet-mást». «Beszélj, hadd fogadjam kezedből a halált!» mormogta Giglio elfuló hangon maga elé. — «Emlékezzék», kezdte Giacinta, «emlékezzék, signor Giglio, mit mondott nékem, nem is olyan régen, hogy miféle csoda egy ifjú szinész. Ön járó-kelő szerelmi kalandnak nevezte a kitünő hősszerelmest, kétlábon járó, eleven regénynek és mit tudom én, minek. Nos, én azt mondom, hogy egy fiatal varróleány, akit az ég csinos alakkal, szép arccal és különösen avval a belső, mágikus erővel áldott meg, mely a leányt igazán leánnyá teszi, még sokkal nagyobb csoda. Akit a gondviselő természet így dédelget, az igazán valami légben lengő, kedves kaland és a hozzá vezető keskeny lépcső égi létra, mely a gyermekien merész szerelmes álmok birodalmába vezet. Bájos kulcsosa ő a női cicoma titkának, aki majd a buja színpompa csillogó ragyogásával, majd fehér holdsugarak, rózsás köd, kéklő esti pára szelid fényével bűvöli el a férfiszemet. Vágy és sóvárgás hajtja önöket a csodás titok felé s ott látják a hatalmas tündért varázsszerei közepett; s akkor apró, fehér ujjainak érintésére sze-

relmi hálóvá lesz minden csipke, minden pántlika csábos hurokká, mely átfonja önöket. Szemében elragadó szerelmi mámor tükröződik, mely magára ismer és szívbéli öröme telik önmagában. A drágalátos keble mélyéről visszhangoznak a férfisóhajok, de csak csöndesen és lágyan, mint az epedő visszhang hivja a kedvest a távoli, bűvös hegyek közül. Mitsem számít rend és rang ; dús hercegnek és koldus komédiásnak egyformán viruló, virágos Árkádia a bájos Circe kis szobácskája, melybe élete sivár pusztaságáról menekül. És ha e verőfényes Árkádia szép virágai között a kigyófű is fölüti fejét, mit tesz az? az is a csábító fajhoz tartozik, mely oly pompásan virul és még pompásabban illatoz» — «Ó, igen», szakította félbe Giacintát Giglio, «ó, igen, s a virágból maga a kedves állatka búvik elő, melynek nevét a viruló és illatozó növény viseli s hirtelen belénkszúr a nyelvével, mint a hegyes varrótű». — «Valahányszor», folytatta Giacinta, «idegen ember, ki nem tartozik Árkádiába, otrombán beléüti az orrát». «Szépen mondtad», válaszolt Giglio bosszús haraggal, «szépen mondtad, kedves Giacintám! Egyáltalán bevallom, hogy amíg távol voltam tőled, csodálatosan megokosodtál. Úgy filozofálgatsz magadról, hogy oda vagyok a csodálkozástól. Úgy látszik, tetszel magadnak a varázsló Circe szerepében, padlásszobácskád bájos Árkádiájában, melyet Bescapi szabómester nem mulasztott el a szükséges varázsszerekkel ellátni». «Lehet», mondta Giacinta nagyon nyugodtan, «lehet, hogy épp úgy vagyok, mint te. Nékem is annyi gyönyörű álmom volt! — De, kedves Gigliom, mindazt, amit a csinos varrólánykáról mondottam, vedd félig-meddig tréfának, dévaj ingerkedésnek és annál kevésbbé vonatkoztasd rám, mert lehet, hogy az utolsó díszmunkát csinálom. —

Ne ijedj meg, jó Giglióm! de könnyen megeshetik, hogy karnevál végére biborpalásttal cserélem föl szegényes ruhámat és trónussal kis zsámolyomat!» «Ördög és pokol», kiáltott Giglio, hevesen fölpattanva s öklét homlokához szorítva, «ördög és pokol! Halál és kárhozat! Hát igaz, amit az a képmutató gazember a fülembe súgott? — Hah! nyílj meg, Orkus tűzokádó mélye, keljetek, Acheron sötétszárnyú szellemei! — Elég!» Giglio Chiari apát valamelyik tragédiájának rettenetes kétségbeesési monológjába fogott. Giacinta jól ismerte a monológ minden szavát, melyet Giglio százszor is elszavalt előtte s munkája közben még súgott is a kétségbeesett szerelmesnek, ha az egyszer-egyszer elakadt. Végül a boldogtalan hős kirántotta tőrét és keblébe döfte, aztán lerogyott, hogy a szoba megrázkódott belé, ismét fölállott, leporolta magát, az izzadtságot letörölte homlokáról és mosolyogva szólt: «Úgy-e, Giacintám, ez mestermű volt?» «Mindenesetre», felelt Giacinta, de meg se moccant, «mindenesetre. Kitünően játszottál, kedves Giglio; de azt hiszem, ideje asztalhoz ülnünk».

Közben az öreg Beatrice megterítette az asztalt, néhány pompásan illatozó és párolgó tálat hozott be és a titokzatos üvegcsét csillogó kristálypoharak közé állította. Ennek láttára Giglio teljesen kijött a sodrából: «Hah, — vendég, — a herceg. — Mi van velem? Istenem! — úgy látszik, nemcsak komédiáztam, hanem valóban kétségbeestem — igen, valóságos őrült kétségbeesésbe taszítottál, csapodár áruló, kígyó, baziliszkus, krokodil! Bosszút — bosszút!» Avval a földről fölkapott színházi tőrt megforgatta a levegőben. De Giacinta, aki munkáját a varróasztalkára dobva, fölállott, karonfogta és így szólt hozzá: «Ne légy oly ostoba, kedves Giglio!

add azt az ölőszerszámot az öreg Beatricenak, hadd vagdosson vele fogpiszkálót, te pedig ülj velem asztalhoz ; mert végül is te vagy az egyetlen vendég, akire vártam». Giglio hirtelen megjuhászodott és angyali türelemmel tűrte, hogy asztalhoz vezessék ; aztán már nem kellett erőltetni, alaposan hozzálátott anélkül is.

Giacinta nyugodtan és derűsen folytatta elbeszélését küszöbön álló szerencséjéről és több ízben megnyugtatta Gigliót, hogy egyáltalán nem ragadta el túlságos büszkeség s nem felejti el teljesen Giglio arcát, sőt, ha a távolból jelt ad magáról, bizonyosan fog rá emlékezni és küldet néki néhány aranyat, hogy sohase szenvedjen hiányt rozmaringszínű harisnyában és parfümös keztyűben. Viszont Giglio, akinek néhány pohár borocska után ismét eszébe ötlött Brambilla hercegnő csodálatos története, barátságosan bizonygatta, hogy rendkívül nagyrabecsüli Giacinta jóérzésű gondolkozásmódját ; de ami a büszkeséget és az aranyakat illeti, egyikre sincs szükség, mivel éppen azon a ponton áll, hogy néhány ügyes szökkenéssel hercegi rangra emelkedjék. Elmesélte, hogy mint választotta nemrég lovagjává a világ legelőkelőbb és leggazdagabb hercegnője és hogy reméli, farsang végére fejedelmi hölgyének férje lesz s örökre búcsút mondhat az eddigi nyomorúságos életnek. Giacinta rendkívül örvendett Giglio szerencséjén és megelégedetten csevegtek az öröm és gazdagság jövendő szép koráról. «Csak azt szeretném», mondta végül Giglio, «hogy országaink, melyek fölött uralkodni fogunk, határosak legyenek, hogy jó szomszédságot tarthassunk ; ha nem csalódom, imádott hercegnőm országa Indián túl fekszik, Perzsiától egy kicsit arrébb és ott mindjárt balra». «Az kár», felelt Giacinta, «akkor én nagyon messze leszek, mert hercegi férjem birodalma

közvetlenül Bergamo mellett van. De bizonyára megtehetjük, hogy a jövőben szomszédok legyünk és azok is maradjunk». — Megegyeztek abban, hogy jövendőbeli birodalmukat mindenesetre Frascati környékére helyezik át. — «Jó estét, drága hercegnő!» szólt Giglio. «Aludjon jól, drága herceg!» felelt Giacinta s mikor az este földre roskadt, így búcsúztak békésen és barátságosan egymástól.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Mint jut Giglio az emberi szellem teljes szárazságának pillanatában bölcs eltökélésre, mint vág zsebre egy szerencsezacskót és mint vet egy büszke pillantást a világ legalázatosabb szabója felé. — A Pistoja-palota és rejtelmei. — A tulipánban ülő bölcs férfiú fölolvasása. — Salamon király, a szellemek fejedelme és Mystilis hercegnő. — Miként vesz föl egy vén mágus fekete hálókabátot, cobolyprémes sipkát és miként mond fésületlen szakállal rossz versekbe öntött próféciákat. — Egy zöldike szerencsétlen sorsa. — Miként nem tudja meg e fejezetből a nyájas olvasó, hogy mi történt Giglio és az ismeretlen szépség tánca után.

Mindenki, akinek csak némi fantáziája van, — miként egy életbölcseséggel terhes könyvben olvastam, — bizonyos fokú elmebajban szenved, mely egyre kél és múlik, mint dagály és apály. Az előbbinek ideje, mikor egyre magasabban és erősebben zúgnak a hullámok, a beálló éjszaka ; az ébredés utáni reggeli órák pedig, melyeket a kávéscsésze mellett töltünk, az apály legalacsonyabb pontját jelzik. Ezért adja ama könyv a jótanácsot, hogy ezt az időt, a legvilágosabb józanság perceit használjuk föl az élet legfontosabb teendőihez. Például : kizárólag reggel kell házasodni, ócsárló bírálatokat olvasni, végrendeletet készíteni, a szolgát elnáspángolni stb.

Ebben a szép apályidőben, amelyben az emberi szellem teljes szárazságnak örvend, történt, hogy Giglio Fava elrémült saját ostobasága fölött és maga sem

tudta, miként nem tette meg már régen azt, amire, úgyszólván, az orra alá dörgölték a fölhivást. — «Kétségtelen», gondolta az ép értelem jólesö tudatában, «kétségtelen, hogy a vén Celionati félig őrült s hogy nemcsak különös kedvét leli őrültségében, hanem tulajdonkép arra törekszik, hogy más értelmes embereket is megháborítson. De épp oly kétségtelen, hogy a legszebb és legdúsabb hercegnő, az isteni Brambilla, bevonult a Pistoja-palotába és — ó, menny és föld! csalhat-e reménységem, melyet ezer sejtelem és álom s a legdrágább álarcos rózsaajka is megerősített, — hogy égi szemének édes sugarát rám vetette, boldog halandóra! — Ismeretlenül, elfátyolozva, egy páholy zárt rácsozata mögül pillantott meg, midőn valamely herceget játszottam s szíve lángra lobbant! — De közeledhet-e hozzám egyenes úton? Nincs-e szüksége a drága lénynek közvetítőkre, bizalmasokra, akik addig szövögetik közöttünk a fonalat, míg végül a legédesebb kötelékké fonódik? — Akárhogy is történjék, föltétlenül Celionati lesz az, aki a hercegnő karjai közé vezet. — De ahelyett, hogy egyenesen, rendes úton haladna, az ostobaságok és ingerkedések egész tengerét zúdítja a nyakamba s el akarja velem hitetni, hogy torzálarcban kell a gyönyörű hercegnőt fölkeresnem a korzón, assziriai hercegekről, varázslókról beszél, — el veletek, ostoba hóbortok, — el veled őrült Celionati! Miért ne öltözzek föl szép tisztán, miért ne lépjek be egyenest a Pistojapalotába, őfensége lábaihoz vetve magam? ó, istenem, miért nem tettem ezt meg már tegnap — vagy tegnapelőtt?»

Csak az volt a kellemetlen, hogy amint Giglio sietve átvizsgálta ruhatárát, kénytelen volt önmaga előtt bevallani, hogy tollas kalapja hajszálnyira hason-

lít egy megkopasztott kakashoz, háromszor festett ujjasa a szivárvány minden színében ragyog, köpenye túlságosan elárulja a szabó művészetét, ki a legmerészebb toldozással szegült ellen a mindent megőrlő időnek, ismert kék selyemnadrágja, rózsaszín harisnyája őszi fakó színt öltött. Búsan nyúlt az erszény után, melyet üresnek hitt és — íme, színültig telve talált. — «Isteni Brambilla», kiáltott föl elragadtatva, «igen, te jutsz eszembe, te jutsz eszembe, bájos álomképem!»

Gondolhatjuk, hogy Giglio, zsebében a kellemetes erszénykével, mely valami szerencsezacskónak látszott, rögtön a zsibárúsok és szabók boltjaiba nyargalt, hogy oly szép ruhát szerezzen, mint amilyent valaha, színpadi herceg korában hordott. Egyiket sem találta elég díszesnek, amit mutattak. Végül ráeszmélt, hogy csak avval a ruhával elégedhet meg, melyet Bescapi mesterkeze készít és rögtön fölkereste őt. Mikor Bescapi mester Giglio kívánságát meghallotta, sugárzó arccal kiáltott föl : «Ó, kedves signor Giglio, avval szolgálhatok», és vásárolni kívánó vendégét egy másik kamrába vezette. Giglio nem kevéssé csodálkozott, mikor itten a teljes olasz commedia dell'arte-t, azonkívül a leggabalyodottabb maskarákat találta. Azt hitte, hogy Bescapi mester félreértette és meglehetős hevesen adta elő, hogy milyen előkelő és pompás díszruhába akarja vágni magát. «Ah, istenem!» kiáltott Bescapi szánakozva, «ah, istenem! mi ez megint? Kedves jó signore, mégsem hinném, hogy ismét bizonyos rohamok.» — «Amennyiben», szakította félbe Giglio türelmetlenül, megrázva arannyal telt erszényét, «amennyiben, tisztelt szabó úr, el akar adni egy olyan öltönyt, amilyent kívánok, jó ; ha nem, úgyis jó». — «Nonono», szólt Bescapi mester megszeppenve, «ne haragudjék, signor Giglio! — Ön

nem is tudja, mennyire javát akarom ; csak egy pici, de pici eszecskéje lenne!» — «Hogy merészkedik, mester?» kiáltott Giglio dühösen. «Ej», folytatta Bescapi, «ha mester vagyok, akkor tudom, hogy milyen mértéket kell vennem a ruhájához, hogy illő és alkalmas legyen. Ön vesztébe rohan, signor Giglio, s nekem nagyon fáj, hogy nem mondhatok el mindent, amit a bölcs Celionati önről és közelgő sorsáról mesélt el». «Hohó», szólt Giglio, «a *bölcs* signor Celionati, a jeles szélhámos, aki állandóan üldöz és be akar fonni a szerencsém miatt, mivel gyűlöli a tehetségemet, gyűlöl engem, mivel meg akar rontani minden magasabbrendű lényt, mivel esztelen tréfa oktondi álarcába akar bujtatni mindent a világon! — Ó, kedves Bescapi mester, mindent tudok, a tiszteletreméltó abbate Chiari fölfedte előttem a cselszövényt. Az abbate a legnagyszerűbb ember, a legköltőibb lélek, akit találni lehet ; mert számomra írta meg a fehér szerecsent és senki más a földkerekségén el nem tudja játszani a fehér szerecsent, csak én». «Mit beszél?» kacagott föl Bescapi mester, «a tiszteletreméltó apát, akit az ég minél előbb magasztaljon föl a magasabbrendű lények gyülekezetébe, könnyei vizével, melyet oly bőven ont, fehérre mosott egy szerecsent?» — «Azt kérdezem», mondta Giglio s alig tudta haragját türtőztetni, «azt kérdezem mégegyszer, Bescapi mester, elad-e nékem jó aranyaimért egy olyan ruhát, amilyent kívánok, vagy nem ad el?» «Örömmel», válaszolt Bescapi vidáman, «örömmel, kedves signor Giglio!»

S avval a mester föltárta egy kamra ajtaját, melyben a legpompásabb, legdíszesebb ruhák lógtak. Gigliónak azonnal szemébe ötlött egy teljes öltözék, mely valóban rendkívül dús volt, bár kissé fantasztikusnak látszott különös tarkasága miatt. Bescapi mester ki-

jelentette, hogy a ruha sokba kerül s Giglio számára nagyon drága lesz. De Giglio ragaszkodott a ruhához s erszényét elővéve fölszólította a mestert, hogy kérjen, amennyit akar. Bescapi most már azt felelte, hogy az öltönyt egyáltalában nem adhatja el, mivel azt egy idegen herceg rendelte és pedig nem más, mint Cornelio Chiapperi herceg. — «Hogyan?» kiáltott Giglio föllelkesülve s egészen extázisban, «hogyan? — mit mond? — akkor hát a ruhát nekem készítette és senki másnak. Szerencsés Bescapi! — Tudja meg, hogy Cornelio Chiapperi herceg az, aki ön előtt áll és aki itt rátalált önmagára, legbensőbb énjére!»

Alighogy kimondta Giglio e szavakat, Bescapi mester lerántotta a falról az öltönyt, behivott egy inasgyereket és megparancsolta, hogy vigye a fenséges herceg után a kosarat, melybe nagy sebbel-lobbal mindent becsomagolt.

«Tessék csak hagyni», szólt a mester, mikor Giglio fizetni akart, «tessék csak, mélyen tisztelt herceg! — Bizonyára sietős a dolga. Legalázatosabb szolgája majd megkapja a pénzét ; talán a fehér szerecsen kiegyenlíti ezt a kis kiadást! — Isten oltalmazza, kitünő hercegem!»

Giglio büszke pillantást vetett a mesterre, aki szertartásos hajlongással himbálódzott, zsebrevágta az erszényt és a gyönyörű hercegi öltözékkel eltávozott.

Az öltöny olyan pompásan állott, hogy Giglio féktelen örömében egy ragyogó aranyat nyomott a szabóinas markába, aki segített az öltözködésben. De a szabóinas megkérte, hogy inkább néhány jó paolót adjon, mivel hallomása szerint a színházi hercegek aranyai egy fabatkát sem érnek és tulajdonképpen nadrággombok vagy játékpénzek. Giglio azonban kilódította az ajtón a koraérett ifjút.

Miután Giglio eléggé begyakorolta a tükör előtt a legszebb és legkellemesebb taglejtéseket, miután a sorvatag hős szenvelgő beszédmodorát emlékezetébe idézte és teljesen meggyőződött ellenállhatatlanságáról, alkonyattájt megvigasztalódva távozott a Pistoja-palotába. A bezáratlan ajtók engedtek kezenyomásának és egy tágas oszlopcsarnokba ért, melyben síri csönd uralkodott. Amint csodálkozva körültekintett, lelke mélyéről a mult sötét árnyékai merültek föl. Úgy érezte, mintha egyszer már járt volna itt, de mikor belülről nem tudta világossá tenni emlékeit, mikor hiába iparkodott szemügyre venni az árnyképeket, valami aggodalom, szorongás fogta el, mely kedvét szegte, hogy folytassa kalandját.

Éppen el akarta hagyni a palotát, mikor csaknem összerogyott ijedtében : hirtelen saját alakja, lenge ködbe burkolva, lépett eléje. Csakhamar észrevette, hogy amit magamásának tartott, az tükörképe volt, melyet egy homályos falitükör vert vissza. De ugyanekkor úgy hallotta, mintha ezer édes hang suttogná : «Ó, signor Giglio, mily szép ön, mily csodaszép!» — Giglio kidüllesztette mellét a tükör előtt, fejét fölvetette, balkarját csípőre tette és jobbját fölemelve pathetikusan kiáltott : «Bátorság, Giglio, bátorság! Szerencséd bizonyos, siess megragadni!» — S avval egyre gyorsabb léptekkel kezdett föl s alá járkálni, krákogni, köhécselni, de a halotti csöndben nem hallatszott eleven lény nesze. Akkor megpróbált benyitni néhány ajtón, melyek a termekbe vezethettek ; de mindegyik zárva volt.

Nem maradt más hátra, mint fölmenni a széles márványlépcsőn, mely a csarnok két oldalán kanyargott ékesen fölfelé.

A felső folyosóra érve, melynek díszítése összhangban volt az egész ház egyszerű pompájával, Giglio egy különös, idegenszerűen csengő hangszer hangjait vélte nagy távolról hallani. Óvatosan lopódzott tovább és csakhamar vakító sugarat vett észre, mely egy kulcslyukon át hullott eléje, a folyosóra. Most tudta csak tisztán kivenni, hogy amit ismeretlen zeneszerszám hangjának hitt, az egy beszélő ember hangja volt, amely persze rendkívül csodálatosan csengett, majd, mint megzendített cimbalom, majd mint mély és tompa síp szava. Amint Giglio az ajtóhoz ért, az magától kinyilt halkan-halkan. Giglio belépett és elámulva, földbegyökeredzett lábbal állt meg.

Hatalmas teremben találta magát, melynek falait biborfoltos márvány takarta és melynek magas kupolájából ámpolna csüngött alá, sugárzó tüzével mindent izzó aranyba vonva. A háttérben mennyezetes trónus állott, dús arany drapériákkal, az ötlépcsős emelvényen aranyozott karosszék terpeszkedett tarka szőnyegek közt. A széken pedig ugyanaz a fehérszakállas öreg emberke ült, ezüstszövetű palástban, aki Brambilla hercegnő bevonulásakor az aranyfényű tulipánban tanulmányozta a tudományokat. Éppúgy, mint akkor, most is ezüst tölcsér borította tisztes, ősz fejét ; éppúgy, mint akkor, hatalmas pápaszemet hordott az orrán ; s éppúgy, mint akkor egy térdeplő szerecsen hátán fölütött nagy könyvből olvasott, ámbár most fönnhangon. A hang ugyanaz volt, mint amelyet Giglio a távolból hallott. Kétoldalt termetes poroszlókként struccok állottak és ha az öreg befejezett egy-egy oldalt, csőrükkel tovább lapoztak.

Köröskörül zárt félkörben vagy száz gyönyörű, tündéri hölgy ült, akiknek öltözete is oly pompás és

gazdag volt, mint amilyenben tudvalevőleg a tündérek járnak. Mindnyájan hálókötéssel foglalatoskodtak, igen serényen. A félkör közepén, az öreg ember előtt, kis porfir-oltáron két különös kis baba állt, fején királyi koronával, a mély álomba merültek pózában.

Mikor Giglio félig-meddig fölocsudott bámulatából, tudomásul akarta adni jelenlétét. De alig villant meg benne a gondolat, hogy szóljon, mikor nyers ökölcsapást mért valaki a hátára. Most vette csak észre, s nem csekély rémülettel, a hosszú lándzsákkal és rövid szablyákkal fölfegyverzett szerecsenek sorát, akik között állott és akik szikrázó szemüket villogtatták s elefántcsontfogukat vicsorgatták felé. Giglio belátta, hogy legjobb lesz türelemmel lenni.

Amit az öreg a hálókötő hölgyeknek fölolvasott, körülbelül így hangzott :

«Vízöntő tüzes jegye áll fölöttünk, a delfin zajgó hullámok hátán úszik kelet felé s orrlyukaiból tiszta kristályt lövell a ködös árba! — Itt az ideje, hogy beszéljek nektek a nagy rejtelmekről, melyek előadódtak, a csodálatos rejtélyről, melynek megoldása a gyászos végromlástól ment meg benneteket. — Hermodius mágus a torony párkányán állott s a csillagok járását figyelte. Akkor négy öregember jött az erdőn keresztül, olyan palástban, melynek színe a rozsdás lombéra emlékeztet, s amint a torony alá értek, irtózatos jajveszékelésbe törtek ki. Hallgass meg bennünket! — Hallgass meg bennünket nagy Hermodius! Ne fordítsd el füledet könyörgésünk elől, ébredj mély álmodból! — Ha ki tudnók feszíteni Ofió király íját, nyilat röpítenénk a szívedbe, amint ő tette és akkor le kéne jönnöd és nem állnál ott fönn a forgószélben, mint egy érzéketlen tuskó! — Azonban méltóságos agg! ha nem akarsz föl-

ébredni, van néhány hajítófegyverünk készenlétben és megkopogtatjuk a melledet néhány közepes ködarabbal, hogy fölrázzák a belézárt emberi érzelmeket! — Ébredj, hatalmas agg!»

«Hermodius mágus lenézett, áthajolt a korláton és olyan hangon szólt, mely a tenger tompa zajgásához vagy a közelgő orkán süvöltéséhez hasonlatos: Emberek odalenn, ne szamárkodjatok! Én nem alszom és nem ébreszthetnek föl nyilak és szikladarabok. Körülbelül tudom, hogy mit akartok, kedves emberek! Várjatok kissé, mindjárt lemegyek. — Addig szedhettek néhány szem szamócát vagy fogócskát játszhattok a gyepen — megyek mindjárt.»

«Miután Hermodius lejött s helyet foglalt egy nagy kövön, melyet a legszebb lágy, zöld moha-szőnyeg borított, a legidősebbnek látszó ember, kinek fehér szakálla övig ért, így kezdte: Nagy Hermodius, te bizonyára már most is jobban tudsz mindent, amit mondani akarok, mint jómagam; de épp azért, hogy lássad, hogy én is tudom, el kell a dolgot mondanom. «Szólj!» felelt Hermodius, «szólj, ó ifjú! Szívesen meghallgatlak; mert amit mondottál, arról tanuskodik, hogy éles elmével áldott meg az ég, sőt mély bölcseséggel, noha még alig tapostad ki a gyermekcipőket». Tudod, folytatta a szónok, tudod, nagy mágus, hogy midőn egy alkalommal arról volt szó a tanácsban, miszerint minden hűbéresnek évente bizonyos mennyiségű ötletet kelljen a tréfák királyi főraktárában lerónia, hogy netalántán föllépő éh- avagy szomjinség esetén legyen miből táplálni a szegényeket, Ofió király e szavakat hallatta: «Az a pillanat, amelyben az ember összeroskad, az első, melyben valóságos énje fölemelkedik». Tudod, hogy Ofió király alig mondta ki e szavakat, valóban

összeesett és többé nem kelt föl, mivel meghalt. Történetesen Lirisz királynő is ugyane pillanatban zárta le szemeit, hogy sohase nyissa föl többé és így az államtanács, mivel egyetlen leszármazott sem volt, a trónöröklés kérdésében nem csekély zavarba jutott. Az udvari csillagász, egy éleselméjű férfiú, végre oly eszközt talált, mely Ofió király bölcs kormányzását még sokáig megóvja országa javára. Ugyanis azt tanácsolta, hogy tegyünk úgy, mint egy nevezetes szellemkirállyal (Salamonnal) történt, aki már rég meghalt és a szellemek még mindig engedelmeskedtek neki. A javaslat szerint az udvari asztalosmestert is bevontuk az államtanácsba, aki egy szép puszpáng-talapzatot készített, melyet, kitünő fűszerekkel kellőképpen ellátva testét, Ofió király üllepe alá csúsztattunk, úgy hogy egész tekintélyesen ült rajta ; s egy titkos huzal segítségével, melynek vége csengőzsinórként lógott a nagytanács gyűléstermében, igazgattuk a karját, úgy hogy a kormánypálcát ide-oda tudta forgatni. Senkisem kételkedett, hogy Ofió király él és kormányoz. Az Urdarforrással azonban csodálatos dolog esett. A képződött tó vize tiszta és világos maradt, de a belétekintők, ahelyett, hogy különös örömet éreznének, többnyire bosszúságra és haragra gyúltak, amikor a tó tükrében meglátták a természetet és önmagukat, mivel az emberi méltósággal és értelemmel, fáradságosan megszerzett bölcseségünkkel szöges ellentétben áll, hogy a dolgokat és különösképp önmagunkat tótágast állva szemléljük. És egyre növekedett azoknak a száma, akik végül is azt állították, hogy a tiszta tó párái megzavarják az értelmet és az illendő komolyságot ostobaságra fordítják. Dühükben mindenféle csúnya dolgot hajigáltak a tóba, mely lassan elvesztette tükrös fényét és egyre zavarosabb és

zavarosabb lett, míg végül is csúf mocsárrá változott. Ez azután, ó bölcs mágus, sok boldogtalanságot hozott az országra ; mert a legelőkelőbb férfiak arculcsapták magukat és úgy vélték, hogy ez a bölcsek tökéletes iróniája. A legnagyobb szerencsétlenség azonban tegnap történt, mivel Ofió királyt ugyanaz a sors érte, mint ama szellemfejedelmet. A gonosz szú észrevétlenül szétrágta a talapzatot és őfelsége, amint legjavában kormányzott, a trónteremben szorongó nép szemeláttára hirtelen fölfordult, úgy hogy gyászos elhunytát nem lehetett tovább titkolni. Én éppen akkor húztam meg, ó nagy mágus, a kormányzózsinórt, mikor őfelsége fölborult s az elszakadt zsinór úgy pofoncsapott, hogy egész életemre elég volt az efajta zsinórráncigálásból. — Ó, bölcs Hermodius! te mindig híven pártját fogtad Urdarvölgynek ; mondd, mitévők legyünk, hogy a kormányzást méltó trónörökös vehesse át és az Urdartó ismét tisztán és világosan ragyogjon? — Hermodius mágus mély gondolatokba merült, aztán így szólt : Várjatok kilencszer kilenc éjszakát, akkor kivirágzik az Urdartóból országtok királynője! Addig kormányozzátok az országot, ahogyan tudjátok! — És történt hogy tüzes sugarak lövelltek elő a mocsár felett, mely egykor az Urdarforrás volt. Ezek voltak a tűzszellemek, akik izzó szemmel pillantottak körül és a mélyből földobbantak a földi szellemek. A szikkadt talajból pedig gyönyörű lótuszvirág sarjadzott ki, melynek kelyhében egy bájos, szunnyadó gyermek feküdt. Ez volt Mystilis hercegnő, kit a négy miniszter, aki Hermodius mágustól hírt hozott róla, óvatosan kiemelt szép bölcsőjéből és az ország királynőjének nyilvánított. — Az említett négy miniszter lett a hercegnő gyámja és mindnyájan olyan nagy gonddal ápolták a kedves gyerme-

ket, amennyire csak hatalmukban állott. Annál nagyobb volt bánatuk, mikor a beszélőkorba serdült hercegnő olyan nyelven kezdett csacsogni, melyet senki sem értett. Messze földről hivatták a nyelvtudósokat, hogy kifürkésszék a hercegnő beszédét, de szörnyű végzet! — minél tudósabb és tanultabb volt a szakértő, annál kevésbbé értette a gyermek beszédét, mely amellett egész értelmesen és érthetően hangzott. A lótuszvirág pedig ismét bezárta kelyhét; körülötte kicsiny forrás kristálytiszta vize buggyant elő. A miniszterek nagyon megörültek ennek; azt hitték, hogy a mocsár helyén ismét a szép Urdarforrás tükrös vize fog fölragyogni. Ami a hercegnő beszédét illeti, a bölcs miniszterek elhatározták, hogy amint már régen meg kellett volna tenniök, Hermodius mágustól kérnek tanácsot. — Mikor a rejtelmes erdő borzadalmas homályába léptek s a torony kőfala már átcsillant a sűrű bozóton, egy öregemberre akadtak, aki egy szikladarabon ülve, elgondolkozva olvasott egy nagy könyvet s akiben Hermodius mágusra ismertek. Az esti hűvösség miatt Hermodius fekete hálókabátba burkolódzott, fejére cobolyprémes sapkát tett, ami egészen jól illett neki, de mégis valami idegenszerű, komor benyomást tett. A miniszterek úgy látták, mintha a szakálla sem volna egészen rendben; inkább valami torzonborz cserjéhez hasonlított. Midőn alázatosan előterjesztették kérelmüket, Hermodius fölemelkedett és olyan rettenetesen szikrázó szemeket villantott, hogy csaknem tüstént térdre vetették magukat, aztán kacagásba tört, mely átdörgött és átsivított az egész erdőn, hogy a vadak rémülten, menekülve törtettek át a cserjén és a madarak halálos félelmükben fölsikoltva rebbentek szét a sűrűből! A miniszterek, akik még sohasem látták Her-

modius mágust ily fölgerjedt állapotban, kicsit kelletlenül érezték magukat ; de mégis tiszteletteljes hallgatással várták, mit mond a nagy mágus. A mágus pedig visszaült a nagy kőre, fölütötte könyvét és ünnepélyes hangon kezdte :

Hol egy királyi pár álomra tére,
Sötét követ láttam sötét teremben,
Sápadt halál ült négy királyi szemben,
Várván varázslat harsanó jelére!

S e kő alatt hever leásva mélyen
A legdicsőbb, örömhozó ajándék,
Mit Mystilisnek külde égi szándék,
A lánynak, kit virágöl szült egy éjen.

De fölsugárzik egykor és a tarka
Madár tündérkéz szőtte tőrbe pottyan.
Szétszáll a köd, a káprázat kilobban
S az ellen elhull, mint a sárga barka!

Hegyezzetek fület majd, szátok állig
Tátsátok el, tegyen mind ókulárét!
Miniszterek lennétek, rusnya dádék?
Csacsik vagytok s maradtok mindhalálig! —

«Avval a mágus oly erősen csapta be a könyvet, hogy megdördült, mint a mennykőcsapás és valamennyi miniszter hanyattvágódott. Mire föltápászkodtak, a mágus már eltünt. Megegyeztek abban, hogy a haza javáért sokat el kell szenvedniök ; mert különben nem lehetne elviselni, hogy a goromba csillagjós és varázsló egy nap kétszer is leszamarazza az állam legkiválóbb oszlopait. Egyébiránt maguk is csodálkoztak a bölcsességen, mellyel a mágus a rejtélyt megoldotta. Urdarvölgybe érve, azonnal a terembe mentek, melyben Ofió király és Lirisz királyné tizenhárom hónapig szundítottak, fölemelték a padozat közepébe illesztett

sötétszínű követ és mélyen a földben egy pompás faragású kis elefántcsontládikára akadtak. Ezt átadták Mystilis hercegnőnek ; aki azonnal megnyomott egy rugót, mire a födél fölpattant és a ládikából csinos, díszes hálókötőszerszám tünt elő. De alig vette a hercegnő az eszközt kezébe, hangosan fölkacagott örömében s aztán érthetően így szólt : Ezt nagymamácska tette a bölcsőmbe, de ti, gazfickók elloptátok és vissza sem adtátok volna, ha nem buktatok volna orra az erdőben! — És erre rögtön nekifogott a hálókészítésnek. A miniszterek épp egy általános örömugrásra készültek elragadtatásukban, mikor a hercegnő hirtelen megmerevedett és helyes kis porcellánbábúvá zsugorodott össze. Nagy volt elébb a miniszterek öröme, de még nagyobb lett most szomorúságuk. Úgy sírtak, zokogtak, hogy az egész palotában hallani lehetett, míg az egyik, gondolatokba mélyedve, hirtelen abbahagyta a sírást, köpenye két csücskével megszárogatta szemeit és imígy szólt : «Miniszterek, — kollégák, — pajtások, — félig-meddig azt hiszem, hogy a nagy mágusnak igaza van és mi — mi lehetünk, ami tetszik! — Meg van oldva a rejtély? — fogva a tarka madár? — S a háló, melyet tündéri kéz sző, amelybe pottyannia kell?» A miniszterek parancsára az ország legszebb hölgyei gyültek össze a palotába, valóságos tündérek szépségükre, s pompás díszben szakadatlanul hálót kellett kötniök. — De mit használt ez? A tarka madarat seholsem lehetett látni ; Mystilis hercegnő porcellánbaba maradt, az Urdartó bugyogó forrásai mindinkább kiszáradtak és az alattvalók keserűen fanyalogtak. Ekkor történt, hogy a kétségbeeséshez közeljáró négy miniszter leült a mocsár szélére, mely azelőtt a szép, tükörfényes Urdartó volt, s hangos siralommal, meg-

ható módon rimánkodtak Hermodius mágushoz, hogy könyörüljön rajtuk és szegény hazájukon. A mélyből tompa sóhaj szállt föl, a lótuszvirág megnyitotta kelyhét és Hermodius mágus emelkedett ki belőle, aki haragosan szólt : Szerencsétlenek! — Elvakultak! — Nem én voltam az, akivel az erdőben beszéltetek ; a rossz szellem, a tájfun volt az, az csábított gonosz varázslatra, az törte meg a hálóládika kárhozatos titkát! — De vesztére többet árult el az igazságból, mint amennyit akart. A tündéri hölgyek kecses kacsói köthetik a hálót, a tarka madár is beléakadhat ; de halljátok az igazi rejtélyt, melynek megfejtése a hercegnő varázsát is föloldja».

Idáig olvasott az öreg, ekkor abbahagyta, fölemelkedett ültéből és így szólt a kis bábúkhoz, melyek a kör közepén lévő porfir-oltáron állottak :

«Fölséges királyi pár, drága Ofió, tisztelt Lirisz, ne vonakodjatok tovább követni bennünket zarándokutunkon, kényelmes utazóruhátokban, melyet nektek adtam! Én, Ruffiamonte barátotok, teljesíteni fogom, amit igértem!»

Ekkor Ruffiamonte körültekintett a hölgyek között és így szólt : «Itt az ideje, hogy félretegyétek munkátokat és a nagy Hermodius mágus titokzatos mondókájába fogjatok, melyet a lótuszvirág kelyhéből hallatott».

Míg Ruffiamonte hevesen ütötte a taktust ezüst pálcájával, mely suhogva csapkodta a nyitott könyvet, a hölgyek elhagyták helyüket és szűkebb kört vonva a mágus köré, karban zengték :

Hol van a hon, melynek derűlt, sugárzó
Ege lobbant földjén örömvirágot?
Hol van a város, melynek tarka, párzó
Népe vidám időn a bús világot

Megbontja? Hol káprázat száz alakja
A képzeletnek, mely e földre hágott?
Kedves kisértet képét hol mutatja?
Ennenkeblünkből melyik Én szakaszthat
Oly Ént, mely más, de kebelünket lakja,
S gyönyört fájdalmatlan hogyan fakaszthat?

Im itt a hon, a föld, az én, a város;
Melyből volt mersze, hogy magát kirántsa,
A vén világ az énnek most világos;
Ha éri halvány zordság lanyha gáncsa,
A csalt érzékek balga látományit
A szellem mélyebb bölcseségbe szántja,
Csodálatos tűvel szűz tartományt nyit
A mester s az, ki édes párnak álmát
Elűzi majd, alantasnak mi számít,
Annak nyújt pajzán kedvvel büszke pálmát.

Üdv akkor, távol Urdarvölgy! A régi
Forrás fölfénylik tükrös, tiszta fénnyel,
Démonbilincsét országod letépi!
Rajzik a föld ezer víg, lenge lénnyel,
Szívet dagaszt a kedv tündéri képe
S a kín gyönyörben oszlik könnyedén el.
Mi villog ott az erdő sűrűjébe?
A messzi hozzánk mily örömzenét küld?
A szép királynő jön! — hajrá, elébe!
Rálelt magára! S Hermodius megbékült! —

A szerecsenek és struccmadarak erre zűrzavaros zsivajba kezdtek, melyet sok más különös madárhang sipogása és csipogása élénkített. De leghangosabb volt Giglio, aki mintegy kábulatból ébredve, hirtelen észbe kapott s aki előtt az egész úgy tünt föl, mint valami bohó színjáték: «Isten szerelmére! mi ez? Hagyjátok abba már ezt az őrült komédiát! Térjetek észre és mondjátok meg, hol találom a fenséges hercegnőt, a káprázató Brambillát! Giglio Fava vagyok, a világ leghíre-

sebb színésze, akibe Brambilla hercegnő szerelmes és akit nagy tisztességben fog részesíteni. — Hallgassatok rám! Hölgyek, struccok, szerecsenek, ne törődjetek avval az ostoba fecsegéssel! Én mindent jobban tudok, mint ott az a vénember; mert én vagyok a fehér szerecsen és senki más!»

Mikor a hölgyek végre észrevették Favat, sokáig tartó átható kacagásra fakadtak s hirtelen rárohantak. Giglio maga sem tudta, miféle rettenetes félelem szállta meg és mindenáron ki akart térni a hölgyek elől. Ez bizonyára lehetetlen lett volna, ha köpenyének szárnyait szétterítve föl nem lebeg a terem magas kupolájába. A hölgyek azonban addig hessentgették ide-oda, addig dobálták utána nagy kendőiket, míg kimerülve aláhullott. Akkor hálót borítottak a fejére, a struccok pedig egy jó nagy arany kalitkát cipeltek elő, melybe irgalom nélkül bezárták. Ebben a pillanatban a lámpa kialudt, és mintegy varázsütésre, minden eltünt.

A kalitka egy nagy nyitott ablakban állott s így Giglio letekinthetett az utcára, amely azonban üres és kihalt volt, mivel a nép éppen ezidőben lepte el a színházakat és osztériákat. Szegény Giglio, szűk tokjába préselve, vigasztalan magányosságban maradt. «Hát ez,» tört ki panaszosan, «hát ez a megálmodott boldogság? Hát így áll a bál az édes és csodás titokkal, melyet a Pistoja palota rejtett? — Láttam a szerecseneket, a dámákat, az ősz tulipánemberkét, a struccmadarakat, mindahányan bevonultak a szűk kapun; csak az öszvérek hibádztak meg a tollruhás apródok! — De Brambilla nem volt közöttük — nem, nincs itt sóvárgó vágyam, szerelmi hevületem bájos tárgya! — Oh, Brambilla! — Brambilla! — És ebben a hitvány ketrecben

kell nyomorúságosan elepednem és sohasem játszhatom el a fehér szerecsent! — Oh! Oh! — Oh!»

«Ki nyavalyog odafönn olyan nagyon?» kiáltottak föl az utcáról. Giglio rögtön megismerte a vén ciarlatano hangját és szorongó keblébe reménysugár osont.

«Celionati,» szólt le Giglio szaporán, «drága signor Celionati, önt látom ott a holdfényben? — Vigasztalan állapotban, szűk kalitban ülök itt. — Bezártak, mint egy madarat! — Oh, istenem! Signor Celionati. Ön becsületes ember, aki nem hagyja el felebarátait; ön csodálatos erők fölött rendelkezik, segítsen, segítsen átkozottul kínos helyzetemen! — Ah, szabadság, arany szabadság, csak az becsül téged igazán, aki kalitka rabja, még ha aranyból is vannak rácsai!» — Celionati fölkacagott, aztán így szólt: «Lássa, Giglio, ezt mind az ön átkozott ostobaságainak, bősz képzelődéseinek köszönheti! Ki mondta önnek, hogy ebben az izetlen maskarában a Pistoja-palotába lépjen? Hogy lopakodhat egy társaságba, ahová senkise hivta?» «Hogyan?» kiáltott Giglio, «a legszebb öltözéket, az egyetlent, melyben méltóképen mutatkozhatom az imádott hercegnő előtt, ön izetlen maskarának nevezi?» — «Éppen», válaszolt Celionati, «éppen az ön szép öltözéke az oka, hogy úgy elbántak önnel.» «De hát madár vagyok én?» kiáltott Giglio rosszkedvvel és haraggal. «Mindenesetre» folytatta Celionati, «a hölgyek madárnak nézték, és pedig éppen olyannak, amilyenért bolondulnak, azaz zöldikének!» «Ó, istenem!» szólt Giglio magánkívül, «én, Giglio Fava, a híres drámai hős, a fehér szerecsen! — én, zöldike!» «Nos, signor Giglio,» mondta Celionati, «legyen csak türelemmel, aludjék, ha tud, édesen és nyugodalmasan! Ki tudja, mi jót hoz a holnap?» «Könyörüljön rajtam,» kiáltott Giglio, «könyörüljön rajtam, signor

Celionati, szabadítson ki ebből az átkozott tömlöcből! Sohasem lépek többé ebbe a boszorkányos Pistoja-palotába!» «Tulajdonképen,» felelt a ciarlatano, «tulajdonképen ön nem érdemli meg, hogy megsegítsem, mivel jó tanácsaimat megvetette és Chiari apátnak, halálos ellenségemnek, karjaiba vetette magát, aki, mint jól tudja, hitvány korcsműveivel, melyek merő hazugságok, szerencsétlenségbe sodorta. De — mivel ön alapjában jó fiú és én, mint gyakran elárultam, derék, jószívű szamár vagyok, mégis megmentem önt. Evvel szemben remélem, hogy holnap egy új pápaszemet és egy példány assziriai zápfogat fog vásárolni.» «Mindent megveszek, amit akar; csak szabadítson meg, szabadítson meg! Már csaknem megfulladok!» — Így szólt Giglio, a ciarlatano pedig láthatatlan létráján fölkúszott hozzá, kinyította a kalitka egyik nagy csapóajtaját; s a szerencsétlen zöldike nagy kínnal átszorongott a nyíláson.

De ebben a pillanatban zavaros lárma keletkezett a palotában, fülsértő hangok sivítottak és nyivákoltak össze-vissza. «Minden szellemek!» kiáltott Celionati, «észrevették a szökést, Giglio, igyekezzék odébb állni!» Giglio a kétségbeesés erőfeszítésével teljesen átszorította magát, hanyatt-homlok az utcára ugrott, föltápászkodott, mivel a legkisebb baja sem történt, és őrjöngve elrohant.

«Igen,» kiáltott magánkívül, midőn szobájába érve, megpillantotta a hóbortos öltözéket, melyben önmagával megverekedett; «igen, ama dühödt szörnyeteg, mely testetlenül fekszik ott, én vagyok és ezeket a hercegi ruhákat a sötét démon lopta a zöldikétől és aggatta rám, hogy a szépséges hölgyek szerencsétlen tévedésükben engem tartsanak zöldikének! — Badarságot beszélek, tudom; de mégis igaz, mert én tulajdonkép meg-

bolondultam, mivel az énnek nincsen teste — Hohó! rajta szaporán, rajta szaporán, én édes, drága énem!» — S a szép ruhákat dühöngve tépte le testéről, a legbolondabb maskarába bujt és leszaladt a korzóra.

De midőn egy bájos angyal, kezében tamburinnal, táncra kérte föl, mennyei boldogság járta át.

A rézmetszet, mely ehhez a fejezethez tartozik, Giglio táncát ábrázolja az ismeretlen szépséggel; de hogy mi történt azután, azt csak a következő fejezetben tudja meg a nyájas olvasó.

HATODIK FEJEZET.

Miként lesz valaki tánc közben herceggé, miként esik eszméletlenül egy szemfényvesztő karjaiba s miként kételkedik vacsoránál szakácsa képességeiben. — Liquor anodynus és oktalan hűhó. — A szerelem és bánat hullámaiba merült barátok lovagi párharca és ennek tragikus vége. — A tubákolás hátrányai és helytelensége. — Egy szabadkőműves leány és az újonnan föltalált repülőgép. Miként tesz föl a vén Beatrice okulát és miként veszi le ismét az orráról.

A nő: Perdülj, fordulj, kerengj szünetlen, vidám, bohó tánc! — Ah, villámként száguld el minden! Nincs nyugság, nincs megállás! — Tarka alakok villannak föl, mint tüzijáték pattanó sziporkái és ismét eltünnek a fekete éjben. — Gyönyör kerget gyönyört, s hogy nem tudja elérni, abban is új gyönyör kél. — Mi sem untatóbb, mint a földhöz tapadva minden pillantásra, minden szóra megfelelni! Nem akarok én virág lenni ; inkább aranybogár, mely fejed körül kering és zümmög, hogy a magad gondolatát sem érted a szünetlen morajban! De hol is vannak a gondolatok, mikor vad öröm forgataga sodorja el őket? Majd nehezülve szakasztja el fonalait az értelem s hull a mélységbe ; majd könnyedén lebben a párás horizontra. Tánc közben nem lehet igazán értelmes értelemről beszélnünk ; azért inkább lemondunk róla, amíg tartanak a tour-ok, tippennek a pas-k. S ezért nem állhatok veled szóba, te nyalka, fürge legény! — Lásd, mint elsiklok előled, körül-

keringve, abban a pillanatban, mikor azt hiszed, hogy megfogtál, kezedben tartasz! — És most! — most megint!

A férfi: De mégis! — nem, elhibáztam! — azon fordul csak a dolog, hogy megóvjuk, megtartsuk egyensúlyunkat tánc közben is. — Ezért kell minden táncosnak valamit a kezébe fogni, mint egyensúlyozó rudat; és ezért húzom ki széles kardom és forgatom a levegőben. — Így! — Mit szólsz ehhez az ugráshoz, ehhez a testtartáshoz, melynél egész lényemet ballábam újjhegyének súlypontjára helyezem? — Ostoba könnyelműségnek mondod; pedig éppen ebben van értelem, amit te semmire sem becsülsz, noha anélkül semmit sem érthetünk és ebben van egyensúlyozó művészet, melynek hasznát veszi néha az ember! — Hogyan? — Tarka szalagok lobogásában, ballábad újjhegyén lebegve, mint én, a tamburint magasra emelve azt kivánod, hogy mondjak le az értelemről, az egyensúlyozásról? — Ime, feléd dobom köpenyem csücskét, hogy káprázva, támolyogva hullj karjaimba! — De nem, nem! — ha megfognálak, már nem is lennél — eltünnél a semmibe! Ki vagy te, titokzatos lény, tűzből és légből született földleánya, ki csalogatva kacsintasz ki a vizekből! — Nem szökhetsz meg tőlem. — S mégis — lebuksz, azt hiszem, hogy foglak s te a szelekbe lebbensz. Valóban te vagy az elemek bátor szelleme, aki életre lobbantod az életet? — Te vagy a bú, az izzó vágy, az elragadtatás, a lét mennyei kéje? — De egyre ugyanazon lépések — és forgások! És mégis, te szépek szépe, táncod örökké új és ez a legcsodálatosabb benned.

A tamburin: Ó, táncos! ha te zagyva csörgésemet, csengésemet és csörömpölésemet hallod, vagy azt hiszed, hogy mindenféle együgyű, ostoba zöldséggel akarom

a füledet telebeszélni, vagy bamba jószágnak gondolsz, aki nem érti dallamaid ritmusát és hangzatát, pedig mégis csak én vagyok az, aki ritmusban és taktusban tartalak. Azért vigyázz-vigyázz-vigyázz reám!

A kard: Azt hiszed, ó, táncosnő, hogy bamba, tompa, lomha, fás, hangtalan és ritmustalan kard, néked nem használhatok. De tudd meg, hogy az én lendületemre lebben táncod hangja, ritmusa. — Én kard és citera vagyok és a levegőt zengve-bongva, ütve-vágva sebzem meg. — És én tartalak ritmusban és taktusban; azért vigyázz-vigyázz-vigyázz reám!

A nő: Egyre jobban és jobban emelkedik táncunk összhangja! — Oh, mily lépések, mily szökések! — Egyre merészebben — egyre merészebben és mégis sikerül, mert mindegyre jobban értünk a tánchoz!

A férfi: Hah! ezernyi szikrázó tűzgyűrű fog körül! Mily gyönyör! — Pompás tüzijáték, sohasem lobbanhatsz ki; mert anyagod örök, mint az idő. — De — állj — állj — égek — lángra gyúlok.

Tamburin és kard: Fogózzatok belénk — fogózzatok belénk, táncosok!

Nő és férfi: Jaj nekünk — szédület — örvény — forgatag — ránt minket — lefelé! — — — —

Szórulszóra így folyt le a csodálatos tánc, melyet Giglio Fava lejtett kecsesen a szépek szépével, — aki senki más, mint maga Brambilla hercegnő, — mígnem az újjongó öröm szédületében érzékei csaknem cserbenhagyták. Ez azonban nem történt meg; sőt inkább, mikor a tamburin és a kard ismét buzdították, hogy fogózzék beléjük, úgy érezte, mintha a szépek szépének karjaiba zuhanna. De ez sem történt; mert akinek keblére borult, nem a hercegnő volt, hanem a vén Celionati.

«Igazán nem tudom,» kezdte Celionati, «igazán nem tudom, jó hercegem, (mert különös álarca ellenére az első pillanatban fölismertem önt,) hogy eshetik meg önnel ily otromba tévedés, holott egyébként okos és értelmes úrnak ismerem. Még jó, hogy éppen itt álltam és a karjaimba fogtam, mikor az a léha nőszemély, szédülését kihasználva, éppen meg akarta önt szöktetni.»

«Köszönöm,» válaszolt Giglio, «nagyon köszönöm jóakaratát, kedves signor Celionati ; de egyáltalán nem értem, miféle otromba tévedésről beszél és nagyon fájlalom, hogy a fatális szédülés megakadályozott táncom befejezésében, melyet a legszebb, legdrágább hercegnővel lejtettem».

«Mit beszél,» vágott szavába Celionati, «mit beszél, herceg? — Igazán azt hiszi, hogy Brambilla hercegnővel táncolt? — Nem! — Épp ez a hitvány szemfényvesztés, hogy a hercegnő egy közönséges nőszeméllyel csapta be önt, hogy annál zavartalanabbul futhasson más szerelmi ügyei után.»

«Lehetséges lenne,» kiáltott Giglio, «hogy megcsaljon?»

«Gondolja meg,», folytatta Celionati, «gondolja meg, hogyha az ön táncosnője valóban Brambilla hercegnő lett volna és ha ön szerencsésen befejezte volna táncát, abban a minutában meg kellett volna Hermodius mágusnak jelennie, hogy önt és dicső aráját birodalmukba vezesse.»

«Az igaz,» felelt Giglio ; «de mondja, mi történt hát, kivel táncoltam voltaképen?»

«Mindent,» válaszolt Celionati, «mindent meg fog tudni. De engedelmével hazakisérem palotájába, hogy ott, ó fenséges úr, nyugodtan beszélgethessek önnel.»

«Legyen oly jó,» szólt Giglio, «legyen oly jó és vezes-

sen oda! mert bevallom, hogy a vélt hercegnővel való tánc annyira megviselt, hogy mintegy álomban tengek-lengek és a valóságban nem is tudom hirtelenében, hol van a római palotám.» «Jőjjön csak velem, legkegyelmesebb uram!» mondta Celionati, karonfogta Gigliot és ellépkedett vele.

Egyenest a Pistoja-palotába tartott. Már a bejárat márványlépcsőzetén állottak, mikor Giglio végigmérte a palotát és aztán így szólt Celionatihoz: «Ha valóban ez az én palotám, amiben egyáltalán nem kételkedem, akkor igen különös házbeliek szakadtak a nyakamba. A gyönyörű termekben őrült hancurozást visznek végbe és úgy viselkednek, mintha az övék lenne a ház, és nem az enyém. Szemtelen némberek, akik idegen tollakkal ékeskednek, előkelő és épeszű embereket — és, szentlélek oltalmazz, azt hiszem, éppen énvelem, a ház urával esett meg a dolog, — ritka madaraknak néznek, amelyeket tündéri újjak szőtte hálójukba kell fogniok és ez okozza a nagy nyugtalanságot és zavart. Úgy emlékszem, mintha itt valami csúf kalitkába zártak volna; s ezért nem igen kivánkozom vissza. Ha lehetséges lenne, drága Celionati, hogy mára valahol máshol álljon a palotám, az egészen kellemes lenne.»

«Kegyelmes uram!» válaszolt Celionati, «a palota nem állhat sehol másutt, mint éppen itt, és nem lenne illendő visszamenni valami idegen házba. Gondoljon arra, ó, hercegem! hogy minden, amit teszünk és ami velünk történik, nem igaz, hanem csak egy kitalált capriccio és az odafönn háborgó, kótyagos népség semmiféle kényelmetlenséget nem fog okozni. Lépjünk hát bátran be!»

«De mondja,» szólt Giglio, visszatartva Celionatit, aki már nyitni akarta az ajtót, «mondja, nem ide vonult

be Brambilla hercegnő Ruffiamonte varázslóval és nagy sereg udvarhölggyel, apróddal, struccmadárral és szamárral?»

«De igen,» válaszolt Celionati, «azonban, mivel a palota éppúgy az ön tulajdona, mint a hercegnőé, ez nem akadályozhatja meg önt abban, hogy hasonlókép bevonuljon, bár egyelőre csak teljes csöndben. Nemsokára egészen otthonosan fogja magát itt érezni.»

Avval kinyitotta a palota kapuját és Gigliot betolta maga előtt. Az előcsarnokban mély sötétség és síri csönd honolt ; de mikor Celionati halkan kopogott egy ajtón, kedves kis Pulcinella jelent meg, kezében égő gyertyával.

«Ha nem tévedek,» szólt Giglio a kicsikéhez, «ha nem tévedek, már volt szerencsém önt látni, kedves signor, még pedig Brambilla hercegnő kocsijának tetején.» «Úgy van,» válaszolt a kicsike, «akkoriban a hercegnő szolgálatában állottam s bizonyos mértékben még most is ; de elsősorban az ön fenséges énjének állandó komornyikja vagyok, herceg!»

Pulcinella a két jövevénynek pompás szobába világított, azután szerényen visszavonult, megjegyezvén, hogy egy rugó nyomására bárhol és bármikor előugrik a herceg szolgálatára ; mert, noha az alsó emeleten ő az egyetlen libériába bujtatott móka, szemtelenségével és fürgeségével egész szolgasereget pótol.

«Ah!» kiáltott föl Giglio, körültekintve a gazdag és pompásdíszű szobában, «ah! most veszem csak észre, hogy igazán palotámban, fejedelmi szobámban vagyok. Az impresszárióm festtette ki, a pénzzel adós maradt, aztán mikor a festő figyelmeztette, nyakonvágta, mire a gépész egy fúriafáklyával elnáspángolta az impresszáriót! — Igen — fejedelmi otthonomban vagyok! — De ön a tánccal kapcsolatban rettenetes tévedésből

akart kirántani, kedves signor Celionati. Beszéljen, kérem, beszéljen! Tessék, foglaljon helyet!» —

Miután Giglio és Celionati puha párnákra telepedtek, utóbbi így kezdte: «Tudja meg, hercegem, hogy az a nőszemély, aki hercegnőnek adta ki magát, senki más nem volt, mint egy csinos kis varróleányka, valami Giacinta Soardi!»

«Lehetséges ez?» kiáltott Giglio, — «Hiszen azt hiszem, annak a leánynak a kedvese egy szegény nyomorult komédiás, Giglio Fava?» «No igen,» válaszolt Celionati, «de képzelje csak, Brambilla hercegnő éppen ezután a szegény nyomorult komédiás, ezután a színpadi herceg után futkos árkon-bokron át, s épp abban a reményben cserélte ki magát a varróleánnyal, hogy ön talán őrületes félreértésében belészeret és elhódítja a színházi hőstől.»

«Mily gondolat,» szólt Giglio, «milyen vétkes gondolat! — De higgye el, Celionati, az egész csak gonosz, démoni varázslat, amely mindent összezavar és eszeveszetten összekuszál és a varázslatot evvel a karddal zúzom szét, melyet vitézi markomban forgatok és melylyel elpusztítom a nyomorultat, aki tűrni merészeli, hogy az én hercegnőm szeresse.»

«Helyes,» felelt Celionati csalfa mosollyal, «meg kell tennie, herceg! Számomra is nagyon fontos, hogy az az ember, minél előbb, annál jobb, elpusztuljon az útból.»

Giglio Pulcinellára gondolt, aki előbb fölajánlotta szolgálatait. Megnyomott egy rejtett rugót, Pulcinella azonnal előugrott és mivel igérete szerint egész sereg különféle szolgát tudott pótolni, egyszemélyben ellátta a szakács, pincemester, tálaló és pohárnok szerepét és néhány másodperc alatt ízletes ebédet készített.

Miután Giglio kedvére lakmározott, úgy találta,

hogy ami az ételeket és italokat illeti, mégis meg lehet érezni, hogy mindent egy kéz készített, hordott és tálalt föl ; mivel mindennek egyforma íze volt. Celionati azt vélte, hogy talán épp azért bocsátotta el Brambilla hercegnő Pulcinellát szolgálatából, mivel szeles önhittséggel mindent maga akart végezni, amiért már nem egyszer összekapott Arlecchinoval, aki éppúgy magának követel minden teendőt.

A rendkívül érdekes eredeti capriccioban, melyet az elbeszélő pontosan követ, itt hézag mutatkozik. Hogy zeneileg fejezzem ki magam, hiányzik az átmenet egyik hangnemből a másikba, úgy, hogy az új akkord kellő előkészítés nélkül hangzik föl. Mondhatnók, a capriccio egy föloldatlan disszonanciával szakad meg. Ugyanis a herceget, (s ez senki más, mint Giglio Fava, aki Giglio Favat halállal fenyegette,) hirtelen borzasztó hascsikarás fogta el, amiért ő Pulcinella főztét okozta, aztán pedig, miután Celionati liquor anodynussal kínálta meg, elszunnyadt s ugyanekkor nagy lárma keletkezett. — Sem azt nem tudjuk meg, mit jelent e lárma, sem azt, hogy a herceg, azaz Giglio Fava miként távozott Celionatival a palotából.

Azután körülbelül így folytatódik a történet, amint következik :

Lemenőben volt a nap, mikor a korzón egy maskara jelent meg, aki különösségével és hóbortosságával mindenkinek a figyelmét fölkeltette. Fején csodálatos, két szál hosszú kakastollal ékített sapkát hordott, álarcából orrmányszerű orr ugrott ki, melyen hatalmas pápaszem ült, nagygombú újjast viselt, hozzá pedig csinos, égszínkék selyemnadrágot sötétpiros szalagokkal, rózsaszínű harisnyát, sötétpiros csokrú fehér cipőt és oldalán szép, hegyes kardot.

A nyájas olvasó már az első fejezetből ismerheti ezt a maskarát és tudja, hogy senki más nem rejtőzik benne, mint Giglio Fava. De alig lejtett néhányszor végig a korzón, midőn egy őrült capitano, Pantalone Brighella, bukkant föl, mint már többször is e capriccio folyamán és villogó szemekkel a maskara elé ugrott, így kiáltva : «Végre megvagy, átkozott komédiás! — galád fehér szerecsen! — Most nem menekülsz! — Huzd ki a kardod, nyúlszívű, s védd magad vagy fámat testedbe merítem!»

S a fúra Pantalone capitano meglóbálta a levegőben széles fakardját ; de Gigliot nem hozta ki sodrából a váratlan támadás, ellenkezőleg nyugodtan és megfontoltan szólt : «Micsoda otromba, goromba fráter, aki velem párbajozni akar, noha fogalma sincs a valódi lovagiasságról? Hallja-e, barátom! ha tudja, hogy én vagyok a fehér szerecsen, akkor azt is kell tudnia, hogy vagyok olyan hős és lovag, mint akárki és csak a courtoisie késztet égkék nadrágban, rózsaszín harisnyában és fehér cipőben járni-kelni. Ez báli öltözék Arthur király modorában. De jó kardom is itt villog oldalomon és lovagként állok elébe annak, aki lovagként támad, föltéve, hogy igazi lovag az és nem holmi rómaiba plántált Paprika Jancsi!»

«Bocsásson meg,» szólt a maskara, «bocsásson meg, ó, fehér szerecsen, ha egy pillanatra is figyelmen kívül hagytam, hogy mivel tartozom a hősnek, a lovagnak! De oly igazán follyék hercegi vér ereimben, mint ahogy megmutatom önnek, hogy nem kisebb haszonnal forgattam a legjobb lovagi könyveket, mint ön.»

Ezután a hercegi Pantalone capitano néhány lépést hátrált, kardját vívóállásban Gigliora emelte és a legnagyobb jóindulattal kérdezte : «Lehet?» — Giglio

szertartásosan üdvözölve ellenfelét, kardját kirántotta hüvelyéből és megkezdte a viadalt. Csakhamar kitünt, hogy mindketten kitünően értenek a lovagi cselekedetekhez. Bal lábuk földnek feszült, míg a jobb majd bátor támadásra dobbant, majd védekező helyzetbe húzódott vissza. Villogva csaptak össze a pengék, villámgyorsan követte egyik csapás a másikat. Egy forró és veszedelmes mérkőzés után megpihentek. Egymásra pillantottak és a párviadal dühét oly szeretet váltotta föl, hogy egymás karjába dőlve sírva fakadtak. Aztán újult erővel és hevességgel tört ki a harc. De midőn Giglio el akarta hárítani ellenfelének egy jól irányzott csapását, a kard megakadt nadrágja balszárának szalagcsokrában, mely nyöszörögve lehullott. «Állj!» kiáltott Pantalone capitano. Megvizsgálták a sebet és jelentéktelennek találták. Néhány gombostű segítségével megerősítették a csokrot. «Én,» szólt most Pantalone capitano, «bal kezembe veszem a kardot, mert a fa súlya kifárasztotta jobbomat. Te jobbkézben tarthatod könnyű tőrödet.» «Isten ments,» válaszolt Giglio, «hogy ily méltatlanul viselkedjek veled szemben! Én is balkézbe veszem a kardot; így helyes és célszerű, mivel így jobban találhatlak.» «Keblemre, nemes barát,» kiáltott Pantalone capitano. A küzdők ismét átölelték egymást és cselekedetük nagyszerűségén megindulva hatalmas bőgést és bömbölést vittek véghez. Aztán dühödten estek egymásnak. «Állj!» kiáltott most Giglio, mikor észrevette, hogy ütése az ellenfél kalapjának karimáját érte. Ez mitsem akart tudni sérülésről; de mivel a karima az orráig lógott, kénytelen volt Giglio nemes segélynyujtását elfogadni. A seb jelentéktelen volt; a kalap, miután Giglio helyre tolta, még mindig előkelő nemezalkotmány maradt. Megnövekedett szeretettel

pillantott a két harcos egymásra, mindegyik vitéz és derék legénynek találta a másikat. Átölelték egymást, sírtak és az újult viadal lángja magasra csapott. Giglio egy pillanatra védtelenül hagyta mellét, az ellenfél kardja rázúdult és ő élettelenül vágódott hanyatt a földön.

A nép, mitsem törődve a tragikus befejezéssel, Giglio holttestének elvitelekor olyan kacagásra fakadt, hogy az egész korzó megremegett, Pantalone capitano pedig hidegvérrel hüvelyébe dugta széles fakardját és büszke léptekkel eltávozott. —

«Igen,» mondta az öreg Beatrice, «ki fogom utasítani azt a vén, ronda szemfényvesztőt, signor Celionatit, ha még egyszer beteszi ide a lábát, hogy az én édes, drága gyermekem fejét elcsavarja. És hozzá Bescapi mester is egyetért az ostobaságaival.» Az öreg Beatricenek alapjában igaza volt ; mióta Celionati látogatni kezdte a bájos varróleánykát, Giacinta Soardit, egész lénye megváltozott. Mintegy örökös álomba merülve járt-kelt s néha oly sok tücsköt-bogarat beszélt összevissza, hogy az öregasszony aggódott ép eszéért. Giacinta legfőbb rögeszméje, mint azt már a negyedik fejezetből sejtheti a nyájas olvasó, az volt, hogy a gazdag és kiváló Cornelio Chiapperi herceg szerelmes belé, és nőül fogja venni. Beatrice ellenben úgy vélte, hogy Celionati, isten tudja miért, el akarja bódítani Giacintát ; mert, ha a herceg szerelme valóság lenne, akkor nem érti, miért nem keresi föl imádottját lakásán, hiszen a hercegek ilyes dolgokban nem olyan ostobák. Aztán az a pár arany, amivel Celionati akarta őket lekenyerezni, egyáltalán nem vallott valami fejedelmi bőkezűségre. Sőt talán nem is létezik Cornelio Chiapperi herceg ; vagy ha igen, akkor is, tudomása szerint, maga a vén Celionati

jelentette ki a népnek S. Carlo előtti emelvényén, hogy Cornelio Chiapperi asszir herceg, zápfogának kihuzatása után, elveszett és menyasszonya, Brambilla hercegnő látott fölkereséséhez.

«Nincs hályog a szemeden?» kiáltott Giacinta fölcsillanó tekintettel, «Akkor látnod kell, hogy mi az egész titok kulcsa, mi az oka, hogy a jó herceg olyan óvatosan rejtezik. Mivel szerelme értem lobog, fél Brambilla hercegnőtől és igényeitől, de mégsem tudja elhatározni magát, hogy Rómát elhagyja. Csak a legképtelenebb álruhában merészkedik a korzóra s éppen a korzón adta kétségtelen tanujelét gyöngéd szerelmének. De nemsokára teljes fényben ragyog föl a mi aranyló szerencsecsillagunk. — Emlékezel még arra a hetyke komédiásra, aki egyszer udvarolt nekem, bizonyos Giglio Favara?»

Az öregasszony azt mondta, hogy ehhez nincs szükség különösebb emlékezőtehetségre, mivel éppen tegnapelőtt volt itt szegény Giglio, aki még mindig kedvesebb szemében, mint egy elbizakodott herceg és aki az ízletes ebédet, amelyet készített, nagyon jó étvággyal fogyasztotta el.

«Hinnéd-e,» folytatta Giacinta, «hinnéd-e, kedves öregem, hogy Brambilla hercegnő ez után a szerencsétlen flótás után futkos? Celionati azt állítja. De ahogy a herceg is fél egyelőre nyilvánosan föllépni vőlegényemként, a hercegnő is habozik lemondani régi szerelméről és az éhenkórász Giglio Favat emelni trónjára. De abban a percben, mikor a hercegnő Giglionak nyujtja kezét, a herceg boldogan fogja az enyémet elfogadni.»

«Giacinta,» kiáltott az öreg, «micsoda ostobaságok, micsoda képzelődések ezek!»

«És,» beszélt tovább Giacinta, «és ami azt illeti, hogy a herceg röstellte mostanáig kedvesét saját szo-

bácskájában fölkeresni, ez az okoskodásod téves. Nem is hinnéd, milyen kedves fortélyokhoz nyult a herceg, hogy észrevétlenül láthasson. Mert tudnod kell, hogy az én hercegem, egyéb dícséretes tulajdonságai és képességei mellett, kiváló varázsló is. Arra nem is akarok rágondolni, hogy egy éjszaka meglátogatott s oly picike, takaros, drágalátos volt, hogy csaknem megettem. De gyakran, a te jelenlétedben is, itt terem kis szobánk közepén s csak rajtad mulik, hogy sem a herceget nem látod, sem mindazt a csodálatosságot, ami akkor történik. Szűk kamránk hatalmas, pompás teremmé tágul, márványfalakkal, aranyszövésű szőnyegekkel, kamuka nyugágyakkal, ébenfa és elefántcsont székekkel és asztalokkal, s még gyönyörűbb, ha a falak egészen eltünnek, ha kéz a kézben sétálok szerelmesemmel a legszebb kertben, melyet csak képzelni lehet. Nem csodálom, hogy te, öreg, nem lehelled be a mennyei illatokat, melyek átlengik e paradicsomot, hiszen oly utálatos szokásod van, mindig tubákkal tömöd tele az orrodat és még a herceg jelenlétében is nyitogatod a szelencédet. De legalább a kendőt lehúzhatnád a füleidről, hogy a kert zsongását halld, amely érzékeinkbe markol s eloszlat minden földi fájdalmat, még a fogfájást is. Azt sem találhatod illetlennek, ha tűröm, hogy a herceg vállon csókoljon ; mert azt látod, hogy abban a szempillantásban a legszebb, legtarkább, legragyogóbb pillangószárnyak nőnek ki a csókok nyomán és én fölszállok magasan-magasan a szellők közé. — Ah! — mily gyönyör az ég azurján át lebegni a herceg karjai közt. — A föld és ég minden pompája, minden gazdagsága, kincse, melyek a teremtés legmélyebb tárnáiban rejtőznek, melyeket alig sejtünk, föltünnek ittasult tekintetem előtt és minden-minden az enyém! — És azt mon-

dod, öreg, hogy fukar a herceg, hogy nyomorúságban hagy, noha szeret? — Úgy érted talán, hogy csak akkor vagyok gazdag, mikor itt van hercegem; de még ez sem igaz. Lásd, öreg, amint csak beszélek a hercegről és nagyságáról, máris fölékesül előttem a szoba. Nézd ezeket a selyem függönyöket, ezeket a szőnyegeket, tükröket és ime, ezt a drága szekrénykét, melynek külseje méltó gazdag tartalmához! Csak ki kell nyitnod, arany tekercsek hullanak öledbe. És mit szólsz az ékes udvarhölgyekhez, komornákhoz, apródokhoz, akiket a herceg szolgálatomra bocsátott, addig is, míg egész ragyogó udvara trónom köré nem sereglik?»

Giacinta e szavakkal a szekrényhez lépett, melyet a nyájas olvasó már az első fejezetben látott. A szekrényben rendkívül dús, de rendkívül fúra és különös ruhák lógtak, melyeket Bescapi megrendelésére díszített föl és melyekkel halkan kezdett most sugdolózni.

Az öreg fejét rázva nézte Giacinta tevés-vevését, aztán így kezdett beszélni: «Isten oltalmazzon, Giacinta! valami gonosz agyrém üldöz téged és a gyóntatóatyát fogom hivatni, hogy kiűzze a beléd bujt ördögöt. — De azt mondom, mindebben az az őrült kuruzsló a hibás, aki fejedbe lopta a herceget, — meg az ostoba szabó, aki bolond maskarákat adott hozzád munkába. — De nem szidlak! — Térj észre, bájos gyermek, kedves Giacintám, embereld meg magad, légy jó, mint azelőtt!»

Giacinta némán ült székére, fejecskéjét tenyerébe támasztotta és tünődve nézett maga elé!

«És ha,» folytatta az öreg, «és ha a mi jó Giglionk is elhagyja félrelépéseit — De várj — Giglio! — Ej! amint így nézlek, Giacintácskám, eszembe jut, mit olvasott egyszer föl a kis könyvből. — Várj — várj — várj — az kitünően illik rád.» — Az öreg egy szalagok-

kal, csipkékkel, selyemrongyokkal és más díszítő anyaggal telt kosárból tisztába kötött kis könyvet húzott elő, pápaszemét orrára tette, lekuporodott Giacinta elé és olvasott :

«Hegyi patak magányos partján történt-e, vagy illatos jázminlugasban? — Nem, — emlékszem már, egy kis, barátságos szobácskában, amelyet beragyogtak az esteledő nap sugarai, pillantottam meg őt először. Alacsony karosszékben ült, fejét jobbkezére támasztva, sötét fürtjei pajkosan borzolódtak és duzzadtak ki fehér újjai között. Balkarja ölében feküdt és játszadozva tépdeste a selyemszalagot, mely leoldódott a karcsú testről, melyet övezett. A kéz mozgását önkéntelenül követte a lábacska, melynek hegye alig kukkant elő a redős ruha alól és lassan-lassan föl-le hintázott. Csak azt mondom : annyi báj, annyi égi kellem ömlött el alakján, hogy szívem remegett mondhatatlan elragadtatásában. Gyges gyűrűjét kivántam : bárcsak ne látna ; mert ha pillantásom érintené, félek, eloszlana a légbe, mint valami álomkép! — Arcán és száján édes mosoly játszott, rubinpiros ajkán halk sóhajok keltek és ízzó szerelem nyilaiként találtak. Megrémültem ; mert azt hittem, hogy a forró vágy heves fájdalmában nevét kiáltottam! — De nem, mégsem vett észre, nem látott. — Végül szemeibe mertem nézni, melyek mereven tekintettek reám és az andalító tükör visszfényében egyszerre föltünt előttem a csodálatos varázskert, melybe ez a földi angyal ragadtatott. Ragyogó légvárak kapui nyiltak s vidám, tarka nép áradt ki, mely újjongó örömmel hozta a legszebb, leggazdagabb ajándékokat a szépek szépének lábai elé. De mindeme ajándék csupa reménység, vágyakozó kivánság volt, mely lelke legmélyéből tört föl keblébe. Magasabban s heve-

sebben emelkedett vakító keble fölött a csipke, mint liliomos hullám, arcán sugárzó átlényegesülés fénylett. Most gyult föl a zenének titka előtte, mennyei hangokban ömlesztve ki a legmagasabbat. — Elhiheted, hogy most valóban ama csodálatos tükör visszfényében, a varázskert közepén álltam.»

«Mindez,» mondta az öreg, becsapván a könyvet s levéve orráról pápaszemét, «mindez nagyon kedves és csinos ; de jóságos ég, micsoda ömlengő kifejezések s végül mégsem mond egyebet, mint hogy nincs bájosabb, s még eszes és értelmes férfiakat is jobban csábító, mint egy szép leány, aki merengve ül és légvárakat épít. És ez, mint mondám, nagyon jól illik reád, kis Giacintám, és mindaz, amit a hercegről és mesterkedéseiről csacsogtál, nem egyéb eleven álomnál, melybe elmerültél.»

«És» válaszolt Giacinta fölemelkedve ültéből és bohó gyermekként tapsikálva, «és ha igazán úgy lenne, nem éppen azért hasonlítanék a varázsképhez, melyről olvastál? — És tudod-e, hogy a herceg szavai voltak azok, melyek önkéntelenül ajkadra jöttek, midőn Giglio könyvéből akartál fölolvasni?»

HETEDIK FEJEZET.

Egy csinos fiatalembert förtelmes dolgokkal gyanusítanak a Caffè greco-ban, egy impresszárió bűnbánatot érez és egy papirosszínész belehal Chiari abbate tragédiáiba. — Idült kettősség és a duplaherceg, aki keresztbe gondolkozott. — Miként lát valaki szemfájása miatt fordítva, miként veszti el országát és nem megy sétálni. — Civódás, viszály és válás.

Nem panaszolhatja a nyájas olvasó, hogy e történet szerzője túlságos ide-oda vezetgetéssel fárasztaná. Minden szépen egymás mellett sorakozik egy szűk körben, mely néhány száz lépéssel átérhető: a korzó, a Pistoja-palota, a Caffè greco stb. — és leszámítva a kis urdar-völgyi kiruccanást, állandóan e szűk, könnyen bejárható körben is maradunk. Így tehát csak egy-két lépést kell tennünk s a nyájas olvasó már is a Caffè grecoban találja magát, ahol négy fejezettel elébb, a kuruzsló Celionati elmondta a német ifjaknak Ofió király és Lirisz királynő csodás és csodálatos történetét.

Tehát! — A Caffè grecoban magányosan ült egy fiatal, szép és csinosan öltözött férfiú, aki mély gondolatokba látszott merülni; úgy, hogy mikor két másik férfiú lépett be s közeledett feléje, két-háromszor is rákiáltott: «Signore, — signore, — drága jó signorom!» amig fölébredt álmaiból és előkelő udvariassággal kérdezte, mivel állhat szolgálatjukra!

Chiari apát, — mert meg kell mondanom, hogy a két férfiú közül az egyik senki más nem volt, mint Chiari

abbate, a hírneves fehér szerecsen még hírnevesebb költője, a másik az impresszárió, aki a tragédiát komédiával cserélte föl, — Chiari abbate így kezdte: «Kedves signor Gigliom, miért van az, hogy önt egyáltalán nem lehet látni, hogy egész Rómát föl kell hajszolni önért? — Ime, tekintsen eme bűnbánó vétkesre, akit szavaim ereje és hatalma megtérített, aki mindent jóvá akar tenni, amit ön ellen vétett s veszteségeiért bőségesen kárpótolja!» «Igen,» vette át a szót az impresszárió, «önként bevallom oktalanságomat és elvakultságomat. — Miként is volt lehetséges félreismernem az ön lángeszét s egy pillanatra is kételkednem abban, hogy egyedül önre támaszkodhatom! — Térjen vissza hozzám, fogadja újból színházamban a világ bámulatát és viharzó tapsait!»

«Nem tudom,» felelt a csinos fiatalember, miközben csodálkozva pillantott az abbatera és az impresszárióra, «nem tudom, uraim, voltakép mit kivánnak tőlem; — idegen néven szólítanak, előttem ismeretlen dolgokról beszélnek, — úgy tesznek, mintha ismernének, noha nem emlékszem, hogy láttam volna önöket valaha életemben!»

«Jól teszed,» szólt az impresszárió s szemeibe fényes könnyek szökkentek, «jól teszed, Giglio, hogy ily cudarul bánsz velem, jól teszed, ha nem akarsz rám ismerni; irtózatos barom voltam, mikor elűztelek a színpadról. De mégis — Giglio! — ne légy ily kérlelhetetlen, édes fiam! — Add a kezed!»

«Gondoljon,» vágott az abbate az impresszárió szavaiba, «gondoljan rám, signor Giglio, gondoljon a fehér szerecsenre és arra, hogy semmi más módon nem arathat hírt és dicsőséget, mint ennek a derék embernek a színpadán, aki pokolba kergette Arrlecchinot és egész

pereputtyát s aki ismét abban a szerencsében részesül, hogy darabjaimat megkapja és előadhatja.»

«Signor Giglio,» szólt ismét az impresszárió, «határozza meg önmaga a fizetését, válasszon kedve szerinti jelmezt a fehér szerecsenhez és egy pár rőf hamis paszomány, egy csomagocska aranycsillám igazán nem határoz.»

«Én pedig azt mondom,» kiáltott az ifjú ember, hogy mindaz, amit itt előadnak, érthetetlen rejtély számomra és az is marad!»

«Hah,» csattant föl az impresszárió, dühbe gurulva, «értem önt, signor Giglio, teljesen értem önt, teljesen értem ; most már mindent tudok. — A kárhozatos sátán, — nem, a nevét nem mondom ki, mert méreg jönne az ajkamra, — *az* kerítette önt hálójába, az tartja önt karmaiban. — Ön elszerződött, — elszerződött. De hahaha — túlságos későn fogja megbánni, ha a gazembernél, a nyomorult szabómesternél, akibe a nevetséges elbizakodottság őrült kukaca bujt, ha a —»

«Kérem önt,» vágott a dühös impresszárió szavába az ifjú ember, «kérem önt, tisztelt signore, ne tüzeljen annyira, maradjon nyugodt! Már sejtem az egész félreértést. Ugyebár, ön Giglio Fava színművésznek tart, akit, mint hallottam, egykor kiváló színészként ünnepelt Róma, noha alapjában csapnivaló komédiás volt.»

Az abbate és az impresszárió úgy meredt a fiatalemberre, mintha kísértetet látna.

«Valószínűleg,» folytatta a fiatalember, «valószínűleg távol voltak Rómától, uraim és csak ebben a percben tértek vissza ; különben csodálnám, hogy nem hallották azt, amiről egész Róma beszél. Nagyon fájlalnám, ha én lennék az első, akitől meg kell tudniok, hogy ama Giglio Fava, akit önök keresnek és láthatólag oly na-

gyon becsülnek, tegnap a korzón párviadalban elesett. — Én nagyon is meg vagyok győződve haláláról.»

«Szép!» kiáltott az abbate, «szép, ó, módfelett szép és nagyszerű! — Tehát Giglio Fava, a híres színész volt az, akit egy éretlen ostoba fickó tegnap úgy megdöfött, hogy a levegőbe kalimpált a két lába? Bizonyára, kedves signore, ön idegen Rómában és nem ismeri a mi farsangi tréfáinkat; különben tudhatná, hogy mikor az emberek fölemelték a vélt holttestet és el akarták cipelni, csak egy szép, keménypapirosból készített alakot tartottak a kezükben, amin a nép hatalmas kacajra fakadt.»

«Nem tudom,» válaszolt a fiatalember, «nem tudom, mennyiben volt Giglio Fava, a drámai hős, húsból és vérből való, vagy papirosból formált; azonban tény, hogy a boncolásnál belsejét bizonyos Chiari apát tragédiáinak szerepeivel találták telitömve, és az orvosok az emésztőszervek teljesen erőtlen és élvezhetetlen táplálékkal való borzalmas túltelítettségének és teljes szétroncsoltságának tulajdonítják a csapás halálosságát, melyet Giglio Fava ellenfelétől kapott.»

Az ifjú ember ezen szavait a körülállók harsogó kacaja követte.

Az érdekes beszélgetés közben ugyanis a Caffè greco megtelt rendes vendégeivel, különösen német művészekkel, akik a beszélgetők köré csoportosultak.

Míg előbb az impresszárió dühöngött, most az abbate gyult még sokkal nagyobb haragra. «Hah!» rikoltott, «hah, Giglio Fava! hát ez volt a célja; önnek köszönhetem a korzón történt botrányt! — Várjon csak — bosszúm utóléri — és szétmorzsolja —».

S mivel a megsértett költő goromba szitkokra fakadt, sőt az impresszárióval együtt már-már meg-

ragadta a csinos ifjút, a német művészek mindkettőt nyakon csipték és meglehetősen gyöngédtelenül kilódították az ajtón, úgy, hogy villámgyorsan repültek el a vén Celionati előtt, aki éppen be akart lépni, s egy «szerencsés utat!» kiáltott utánuk.

Midőn a csinos fiatalember észrevette a ciarlatanot, gyorsan elébesietett, kézenfogta és a szoba egy távolabbi sarkába vezetve, így szólt hozzá: «Bár csak már előbb jött volna, kedves signor Celionati, legalább megszabadított volna ettől a két tolakodótól, akik nem engedtek abból, hogy én Giglio Fava vagyok, a színész, akit pedig — ah, ön jól tudja! — szerencsétlen lázrohamomban tegnap leszúrtam a korzón és mindenféle förtelmes dolgokkal gyanusítottak. — Mondja, hát valóban úgy hasonlítok ahhoz a Favahoz, hogy össze lehet vele téveszteni?»

«Kétségtelen,» válaszolt Celionati udvariasan, sőt csaknem hódolattal köszönve, «kétségtelen, legkegyelmesebb uram, hogy ami az ön kellemes arcvonásait illeti, valóban eléggé hasonlít ama színészhez és azért nagyon tanácsos volt hasonmását eltenni az útból, amint ön rendkívül ügyesen meg is tette. Ami pedig az öreg Chiari apátot és impresszárióját illeti, azt bízza csak rám, herceg! Én meg fogok akadályozni minden támadást, amely az ön teljes gyógyulását hátráltatja. Misem könnyebb, mint egy színigazgatót úgy összeveszíteni egy színműíróval, hogy megvadulva rohanjanak egymásra s dühöngő harcukban fölfalják egymást, mint ama két oroszlán, amelyből nem maradt egyéb, mint két fark, amelyet a véghez vitt gyilkosság borzalmas tanujeleként a küzdőtéren találtak. — Ne vegye szívére hasonlatosságát avval a papirosszínésszel! Mert épp most hallom, hogy azok a fiatalemberek is ott, akik

megszabadították üldözőitől azt hiszik, hogy ön senki más, mint maga Giglio Fava.»

«Oh!» szólt halkan a csinos ifjú, «oh, kedves signor Celionati, az ég szerelmére, ne árulja el, ki vagyok! Ön tudja, hogy miért kell mindaddig elrejtőznöm, míg teljesen meg nem gyógyulok.»

«Legyen nyugodt,» felelt Celionati, «legyen nyugodt, hercegem, én annyit fogok mondani önről, anélkül, hogy elárulnám, amennyi ama fiatalemberek tiszteletének és barátságának megnyerésére szükséges és nem is fog eszükbe jutni, hogy megkérdezzék nevét és rangját. Tegyen először úgy, mintha egyáltalán nem figyelne reánk, nézzen ki az ablakon, vagy olvasson ujságot, aztán később a beszélgetésünkbe elegyedhet. De hogy ne feszélyezze, amit mondok, olyan képekben fogok beszélni, amelyek önre és betegségére vonatkoznak, de amelyeket ön egyelőre nem fog érteni.»

Signor Celionati, mint rendesen, helyet foglalt a fiatal németek között, akik még mindig kacagva tárgyalták, hogy miként röpítették ki az abbatet és az impresszáriót, mikor a csinos fiatalembert meg akarták támadni. Néhányan megkérdezték az öreget, hogy valóban az ismert színész, Giglio Fava-e az, aki ott az ablaknál kikönyököl, és mikor ez nemmel felelt s elmondta, hogy az egy előkelő származású idegen, Franz Reinhold, a festő, (akit a nyájas olvasó már a harmadik fejezetben látott és hallott,) megjegyezte, hogy szinte megfoghatatlan, mint lehet hasonlóságot találni az idegen és Giglio Fava, a színész, között. Elismeri, hogy külsőleg száj, orr, szem, homlok, termet rendkívül hasonlít; de az arc belső kifejezése, amely tulajdonképen a hasonlóságot létrehozza s amelyet a legtöbb portréfestő, vagy jobban mondva arcmásoló, nem fog

föl s ezért igazán hasonlatos képeket sohasem készít, ez a belső kifejezés oly ég s föld különbséget mutat, hogy a maga részéről sohasem tartaná az idegent Giglio Favanak. Fava arca lényegében semmitmondó, míg az idegen arcában van valami különös, melynek mivoltát ő maga sem érti.

A fiatalok fölkérték az öreg ciarlatanot, hogy meséljen ismét valami csodálatos, az Ofió király és Lirisz királynőéhez hasonló történetet, amely nagyon tetszett nekik, vagyis inkább mondja el a történet második részét, melyet barátjától, Ruffiamonte varázslótól, vagy Hermodiustól a Pistoja-palotában bizonyosan megtudott.

«Micsoda,» kiáltott a szemfényvesztő, «micsoda második részt, — miféle második részt? Hát mondtam én a minap hirtelen abbahagyva, torkomat megreszelve és szépen meghajolva, hogy : Folytatása következik? — És különben is barátom, Ruffiamonte varázsló már fölolvasta a történet további folyását a Pistoja-palotában. Az önök hibája és nem az enyém, hogy elmulasztották az előadást, amelynél, minthogy most ez a divat, tudnivágyó hölgyek is jelen voltak ; és ha most az egészet elismételném, borzasztóan unatkozna valaki, aki mindig velünk van, s aki abban a fölolvasásban is részt vett, ennélfogva már mindent tud. A capriccio olvasóját értem, melynek címe Brambilla hercegnő, annak a történetnek olvasóját, melyben mi is előfordulunk és szereplünk. — Tehát szó se legyen Ofió királyról és Lirisz királynéról, és Mystilis hercegnőről és a tarka madárról! Hanem magamról, magamról beszélek, föltéve, hogy meghallgatjátok, könnyelmű emberek!»

«Miért könnyelműek?» kérdezte Reinhold. — «Mert,»

felelte Celionati mester, «mert ti úgy tekintetek engem, mintha csak azért lennék itt, hogy egyszer-másszor mesét mondjak, mely csupán a bohósága miatt hangzik bohókásan és szórakoztassalak benneteket az erre fordított időben. De, azt mondom nektek, hogy egész más célja volt velem a költőnek, mikor kitalált és ha ő is látná, mily közömbösek vagytok néha velem szemben, azt hihetné, elfajzottam tőle. — Nos, elég, ti nem tanusíttok oly tiszteletet és figyelmet, mint amennyi megilletne mély ismereteimnél fogva. Így például, ti hitvány módon azt hiszitek, hogy ami az orvostudományt illeti, én minden alapos tanulmány nélkül háziszereket árusítok arkanumként és minden betegséget ugyanavval a szerrel gyógyítok. De itt az ideje, hogy jobb belátásra térítselek benneteket. Nagyon-nagyon messziről, egy olyan távoli országból, hogy Peter Schlemilnek is álló esztendeig kellene szaladnia hétmérföldes csizmájában, amíg odaér, egy kitünő fiatal férfi utazott hozzánk. Az én segítő tudományomat akarja igénybe venni, mivel olyan betegségben szenved, melyet méltán lehet a lehető legkülönösebbnek és egyben legveszélyesebbnek nevezni s melynek írja valóban egy olyan arkanum, melynek birtoka mágusi fölavatást kíván. A fiatal férfi ugyanis idült kettősségben szenved.»

«Hogyan?» kiáltottak mindnyájan nevetve, «hogyan? mit mond, Celionati mester, idült kettősségben? — Jól hallottunk?»

«Látom már,» szólt Reinhold, «hogy ön megint valami őrült, kalandos históriát fog föltálalni, aztán odébb áll.»

«Ejnye,» válaszolt a ciarlatano, «ejnye, Reinhold fiam, neked nem szabadna ilyen szemrehányást tenned ;

mert éppen neked mindig derekasan pártodat fogtam és mert te, azt hiszem, helyesen értetted Ofió király történetét és magad is belenéztél az Urdarforrás világos tükrébe, így — De mielőtt tovább beszélnék a betegségről, tudjátok meg, urak, hogy a beteg, akinek gyógyítására vállalkoztam, éppen az a fiatalember, aki amott kinéz az ablakon és akit Giglio Favanak tartottatok.»

Mindnyájan kíváncsian néztek az idegenre és megegyeztek benne, hogy arcának egyébként szellemes vonásai valami bizonytalanságot, zavartságot árulnak el, amelyből veszélyes betegségre lehet következtetni; még pedig valami rejtett őrültségre. «Azt hiszem,» mondta Reinhold, «azt hiszem, hogy ön, Celionati mester, az idült kettősségen azt a különös tébolyt érti, melyben az én kettéválik, mivel saját személyiségébe tovább nem fogódzhatik.»

«Nem rossz,» felelt a ciarlatano, «nem rossz, fiam! de mégsem találtad fején a szöget. De midőn számot adok páciensem különös betegségéről, félek kissé, hogy nem fog sikerülni világosan és érthetően megmagyarázni azt, kivált, mivel ti nem vagytok orvosok és így kerülnöm kell minden szakkifejezést. — Nos! — lesz, ahogy lesz; mindenekelőtt csak arra akarlak benneteket figyelmeztetni, hogy a költő, aki kitalált minket és akinek engedelmeskedni tartozunk, ha igazán akarunk létezni, semmilyen meghatározott időt nem írt elő létünket és cselekvéseinket illetőleg. Ezért abban a kellemes helyzetben vagyok, hogy anakronizmus nélkül föltételezhetem rólatok, hogy egy rendkívül szellemes német író* műveiből tudomást szereztetek a dupla

* Lichtenberg.

trónörökösről. Egy hercegnő (hogy ismét egy ugyancsak szellemes német íróval* szóljak), más állapotban volt, mint az országa, tudniillik áldott állapotban. A nép egy herceget várt és remélt ; a hercegnő azonban kétszeresen fölülmulta e reménységet, amennyiben két aranyos hercegecskét szült, akik ikrek voltak ugyan, de mégis egynek számítottak, mivel ülőkéjüknél össze voltak nőve. Noha az udvari költő állítása szerint a természet nem talált *egy* emberi testben elég helyet mindazon erények számára, melyeket a jövendőbeli trónörökösnek egyesítenie kell magában, noha a miniszterek avval vigasztalták a kétszeres gyermekáldás miatt némileg megzavarodott fejedelmet, hogy négy kéz erősebben tarthatja a jogart és a kardot, mint kettő, s egyáltalában az egész uralkodói szonáta szebben és teltebben fog hangzani á quatre mains, — igen! — mindamellett elég sok körülmény forgott fönn, mely alapos megfontolásra késztetett. Mindenekelőtt a nagy nehézség, célszerű és amellett díszes formát találni bizonyos edényke számára, jogos aggodalmat keltett, hogy miként fog festeni a jövőben egy megfelelő alakú trónus ; éppígy egy filozófusokból és szabókból összeállított bizottságnak kellett háromszázhatvanöt ülésen kifundálni a legkényelmesebb és mégis legkellemesebb formáju duplanadrágot ; a legrosszabb pedig az érzelmek teljes különbözősége volt, amely egyre jobban és jobban nyilvánult mindkettőben. Ha az egyik herceg szomorú volt, a másik éppen vidám volt ; ha az egyik le akart ülni, a másik el akart szaladni, egyszóval — a hajlamaik sohasem vágtak össze. És amellett nem lehetett azt mondani, hogy az egyiknek ilyen, a másik-

* Jean Paul.

nak olyan a természete ; mert örök változás hintajátékában merült és szállott egymásba és egymásból a két természet, aminek bizonyosan az volt az oka, hogy a testi összenőttség mellett egy szellemi is megnyilvánult, ami épp a legnagyobb egyenetlenséget idézte elő. — Ugyanis keresztbe gondolkoztak, úgy, hogy egyiksem tudhatta, hogy amit gondolt, azt ő maga gondolta-e, vagy a másik iker ; és ha ez sem elég kavarodás, akkor semmi sem az. Most gondoljátok el, hogy *egy* ember testében ül egy ilyen keresztbe gondolkozó duplaherceg, mint materia peccans, s akkor megérthetitek azt a betegséget, amelyről beszélek és amelynek hatása különösen abban nyilvánul, hogy a beteg önmagán nem tud kiokosodni.»

Ezenközben a fiatalember észrevétlenül közeledett a társasághoz és mivel ezek mind némán néztek a kuruzslóra, várva, hogy folytassa elbeszélését, udvariasan meghajtotta magát és így szólt : «Nem tudom uraim, hogy kedvükre van-e, ha társaságukba elegyedem. Szívesen látnak, azt hiszem, mindenütt, mikor egészséges és jókedvű vagyok ; de Celionati mester bizonyára olyan sok csodálatosat beszélt betegségemről, hogy önök nem kívánják háborgatásomat.»

Reinhold mindnyájuk nevében biztosította, hogy szívesen látott köztük az új vendég és a fiatalember helyet foglalt körükben.

A ciarlatano, miután újólag lelkére kötötte a fiatalembernek az előírt diéta megtartását, eltávozott.

Úgy történt, mint rendesen : hogy rögtön arra terelődött a szó, aki elhagyta a szobát s kivált az ifjú embert ostromolták kérdésekkel különös orvosa felől. Az ifjú ember mindnyájukat biztosította, hogy Celionati mester igen bő ismeretekkel rendelkezik, Halleban és

Jénában is haszonnal látogatta az előadásokat, úgy, hogy teljesen meg lehet benne bízni. Különben, véleménye szerint, egészen türhető és kedves ember, akinek csak egyetlen, de annál nagyobb hibája van, hogy gyakorta allegorizál, ami igazán hátrányára válik. Bizonyára az ő betegségéről is, melynek gyógyítását elvállalta, nagyon rejtelmesen beszélt. Reinhold közölte, hogy a ciarlatano kijelentése szerint, egy kettős trónörökös lakik a fiatalember testében.

«Lássák,» szólt a fiatalember kellemes mosollyal, «lássák, uraim! Ez ismét puszta allegória és Celionati mester mégis jól ismeri a betegségemet és mégis tudja, hogy én csak szemfájásban szenvedek, melyet időelőtti szemüvegviseléssel szereztem. A szemem tükrében meggabalyodott valami; mert sajnos, legtöbbször mindent fordítva látok és így történik, hogy gyakran a legkomolyabb dolgokat nagyon tréfásaknak, viszont a legtréfásabb dolgokat nagyon komolyaknak látom. De ez meg gyakran olyan rettenetes félelmet és olyan szédülést okoz, hogy alig tudok megállani a lábamon. Főleg, mondja Celionati mester, azon mulik a gyógyulásom, hogy gyakori erős testmozgást végezzek; de, édes Istenem, miként lássak hozzá?»

«Nos,» szólt az egyik, «mivel úgy látom, kedves signor, hogy egészen egészségesen áll a lábán, nem tudom —.» Ebben a pillanatban egy a nyájas olvasó előtt már ismeretes személy lépett be, Bescapi, a híres szabómester.

Bescapi egyenest a fiatalemberhez ment, mélyen meghajtotta magát és így szólt: «Kegyelmes hercegem!» — «Kegyelmes herceg?» kiáltoztak mindnyájan összevissza s csodálattal néztek a fiatalemberre. Ez pedig nyugodt arckifejezéssel szólt: «A véletlen akaratom

ellenére elárulta titkomat! Igen, uraim! valóban herceg vagyok, még hozzá boldogtalan, mert hiába tekintek a pompás és hatalmas birodalom felé, mely örökrészem. Elébb azt mondtam, hogy a szükséges mozgást nem tudom elvégezni ; ez azért van, mert nincs országom, ennélfogva nincs elegendő terem. Éppen azért, mert ilyen kicsiny körbe vagyok bezárva, a sok alak összekuszálódik előttem, egymás fejin-hátán szökdel és hentereg, úgy, hogy nem tudok tisztába jönni, ami nagyon rossz, mivel belső lényegem szerint csak a világosságban élhetek. Orvosomnak, valamint a legeslegérdemesebb miniszteremnek fáradozásai által s a legszebb hercegnővel való örvendetes szövetség által, azt hiszem, ismét egészséges, nagy és hatalmas leszek, amilyennek voltaképp lennem kell. Ünnepélyesen meghívom önöket, uraim, országomba és fővárosomba. Otthon fogják magukat érezni, el sem akarnak majd hagyni, mivel nálam igazi művészéletet folytathatnak. Ne gondolják, uraim, hogy üresen fecsegek, hogy hiú dicsekvő vagyok! Legyek csak ismét a régi egészséges herceg, aki ismeri az embereit, még ha tótágast állnak is, majd meglátják, mennyire javukat akarom mindnyájuknak. Szavamat tartom, oly igazán, minthogy Cornelio Chiapperi asszir herceg vagyok! — A nevemet és hazámat egyelőre elhallgatom, annak idején mindkettőt megtudják. — Most néhány fontos államügyet kell megbeszélnem ezzel a kitünő miniszteremmel, aztán pedig be kell szólnunk a bolondsághoz és az udvaron utánanézni, hajtottak-e néhány jó élcet a melegágyak.» — Avval az ifjú karonfogta a szabómestert és kettesben eltávoztak.

«Mit szóltok,» kérdezte Reinhold, «mit szóltok ehhez, emberek? Úgy tünik föl előttem, mintha valami

hóbortos, meseszerű tréfaság tarka álarcosjátéka űzne egyre gyorsabb keringéssel mindenféle alakokat keresztül-kasul, hogy már meg se lehet ismerni őket s meg se lehet különböztetni egyiket a másiktól. Öltsünk hát mi is maskarát és menjünk a korzóra! Sejtem, hogy a bolond Pantalone kapitány is ott lesz, aki tegnap megállta a dühödt párharcot és mindenféle kalandba fog bocsátkozni.»

Reinholdnak igaza volt. Pantalone capitano peckesen lépkedett föl s alá a korzón, még mindig tegnapi diadalának dicsfényében tündökölve, de nem kezdett semmiféle bolondságot, noha éppen határtalan peckessége még nevetségesebbé tette külsejét, mint amilyen egyébként volt. — A nyájas olvasó előbb is sejthette, de most már bizonyosan tudja, kit rejt a maskara. Tudniillik senki mást, mint Cornelio Chiapperi herceget, Brambilla hercegnő boldog vőlegényét. — És a szép hölgy, aki arcán viaszlárvával, pompás és díszes ruhában, méltóságosan járt-kelt a korzón, bizonyára maga volt Brambilla hercegnő. A hölgy, úgy látszik, Pantalone capitanora pályázott; olyan ügyesen forgolódott körülötte, hogy szinte lehetetlen volt kikerülnie és mégis kisíklott és folytatta méltóságteljes sétáját. Végül is, mikor egy gyors lépéssel éppen el akart előtte surranni, a hölgy karonfogta és édeskés, hizelgő hangon így szólt hozzá: «Igen, ön az, hercegem! A járása és a rangjához méltó ruhája, (sohasem viselt szebbet), elárulták önt! — Ó, mondja, miért menekül előlem? — Nem ismeri föl bennem életét, reménységét?» «Valóban,» mondta Pantalone capitano, «valóban nem tudom, ki légyen ön, szép hölgy! Vagyis, jobban mondva, nem merem eltalálni, mert már gyakran estem otromba tévedésbe. Hercegnők váltak a szemem előtt varrónőcskékké,

komédiások papirosfigurákká és ennélfogva elhatároztam, hogy ezentúl nem táplálok ábrándokat és képzelgéseket, hanem kiméletlenül kiirtom mindegyiket, ahol csak érem.»

«Akkor,» kiáltott a hölgy fölfortyanva, «akkor hát kezdje önmagával! Mert tisztelt signor, ön sem egyéb, mint puszta ábrándkép!» «De mégsem», folytatta enyhébben és szelidebben, «mégsem, drága Cornelio, te tudod, hogy milyen hercegnő szeret, milyen távoli országból jött ide, hogy fölkeressen, hogy a tiéd legyen! — És nem esküdtél meg, hogy lovagom leszel? — Szólj, szerelmesem!»

A hölgy ismét megragadta Pantalone karját; ez pedig elébe tartotta hegyes süvegét, kihuzta széles kardját és így szólt: «Ide nézzetek! — Lehull lovagi jelvényem, lehullanak a kakastollak nyitott sisakomról; a női nemtől megvonom szolgálataimat; mert ők mindent hálátlansággal és hűtlenséggel jutalmaznak!» — «Mit beszél?» kiáltott a hölgy haragosan, «tán megbolondult?» «Világíthattok,» szavalt tovább Pantalone capitano, «világíthattok homlokotok szikrázó gyémántjaival! lengethetítek felém a tollakat, melyeket a tarka madár szárnyából téptetek, — én ellenállok minden bűbájnak, tudom és vallom, hogy a cobolysipkás öregnek van igaza, hogy a miniszterem hatökör és hogy Brambilla hercegnő egy nyomorult színész után futkos.» «Hohó,» kiáltott a hölgy még haragosabban, mint elébb, «hohó, ha ön ilyen hangon merészel velem beszélni, akkor csak annyit mondok, hogy egy gyászhercegnél mindig többre fogom tartani azt a színészt, akit ön nyomorultnak nevez és akit, bár ezidőszerint darabokra van szedve, akkor varratok újból össze, amikor akarok. Menjen csak a varrólánykájához, a kis Giacinta Soardi-

hoz, akinek, mint hallom, szoknyája után futkos; emelje őt a trónjára, ámbár egy darabka ország is kellene, ahová fölállíthassa azt a trónust. — Most pedig isten önnel! —»

S a hölgy gyors léptekkel távozott, míg Pantalone capitano rikácsolva kiáltott utána: «— Páva — csapodár! így hálálod meg igaz szerelmemet? — De vigasztalódni fogok!»

NYOLCADIK FEJEZET.

Miként nem tud Cornelio Chiapperi herceg megvigasztalódni, ellenben megcsókolja Brambilla hercegnő bársonypapucsát s azután mindketten hálóba esnek. A Pistoja-palota újabb csodái. — Miként nyargal át struccháton két varázsló az Urdartavon és miként foglal helyet a lótuszvirágban. — Mystilis királynő. — Miként lépnek föl újból ismert szereplők s a Brambilla hercegnő című capriccio szerencsés véget ér.

Azonban úgy látszott, hogy Pantalone barátunk, azaz Cornelio Chiapperi herceg (mert a nyájas olvasó már tudja, hogy e mókás, bolondos maskarában nem más, mint ez a tiszteletreméltó, fejedelmi személyiség rejtezett), tehát úgy látszott, hogy a herceg egyáltalán nem tud megvigasztalódni. Mert másnap már hangosan jajveszékelt a korzón, hogy elveszítette a legszebb hercegnőt és hogy vagy ismét fölleli vagy kétségbeesésében fakardjába dől. De mivel jajongását a leghumorosabb arcjátékkal kísérte, nemsokára mindenféle maskarák vették körül s vidám tréfákat űztek vele. «Hol van ő?» kiáltozott Pantalone panaszos hangon, «hová tűnt bájos arám, egyetlen életem! — Hát ezért huzattam ki Celionati mesterrel a legszebb zápfogamat? ezért kutattam annyit magam után, minden kis zúgban, hogy fölleljem magam? igen! — s azért találtam meg végül magam, hogy szerelem és gyönyör nélkül és hozzávaló birtokok nélkül éljem le nyomorúságos, senyvedő életemet? Emberek! — aki tudja közületek, hogy hol rejtőzik a hercegnő, nyissa ki a száját és

mondja meg, s ne hagyjon itt jajgatni haszontalanul. — vagy pedig fusson a drágához és vigye hírül, hogy a leghívebb lovag, a legnyalkább vőlegény, dühöng a vágytól, a forró epekedéstől és szerelmi dühének lángjaiban egész Róma elhamvad, mint egy második Trója, ha csak nem jön rögtön és ki nem oltja a tűzvészt kegyes szemeinek nedves holdsugaraival!» — Az összegyűlt nép hatalmas kacajra fakadt, de ekkor egy éles hang süvített közbe: «Eszeveszett herceg, hát azt hiszi, hogy Brambilla hercegnő jön ön elébe? — Elfelejtette már a Pistoja-palotát?» «Hohó,» felelt a herceg, «csak hallgass, kotnyeles zöldike! Örülj, hogy megszökhettél a kalitkából! — Emberek, tekintsetek rám és mondjátok meg, vajjon nem én vagyok-e tulajdonképen a tarka madár, akinek hálóba kell esnie?» A nép ismét jót hahotázott, de Pantalone capitano hirtelen mintegy magánkívül térdre roskadt, mert a szépek szépe állott előtte, bájai és kellemei teljes fényében s ugyanazon ruhában, melyben először tűnt föl a korzón. Csak kalap helyett viselt homlokán egy gyönyörűen szikrázó diadémot, melyen tarka tollak lebegtek. «Tiéd vagyok,» kiáltott a herceg elragadtatva, «tiéd vagyok testestül-lelkestül. Nézd sisakom tollait! E tollcsokor a fehér zászló, melyet kitűztem, ez a jel, hogy, égi lény, kényed-kedvedre megadom magam!» «Így kellett lennie,» válaszolt a hercegnő, «alá kellett vetned magad a dús fejedelemnőnek, mert különben még hazád se lenne tulajdonképen és nyomorúságos herceg maradnál. De esküdj azonnal örök hűséget korlátlan uralmam jelképére!»

Avval a hercegnő csinos kis bársonypapucsot vett elő és átadta a hercegnek, aki ünnepélyesen örök és változatlan hűséget esküdött a hercegnőnek és aztán a

papucsot háromszor megcsókolta. Amint ez megtörtént, zajos, átható ének hangzott föl: «Brambure bil bal alamonza kikiburva zon-ton — !» A szerelmes párt azok a díszes palástba burkolódzó hölgyek vették körül, akik, mint a nyájas olvasó még emlékezhetik, az első fejezetben bevonultak a Pistoja-palotába, mögöttük a tizenkét díszruhás szerecsen állt, de most hosszú dárdák helyett csodálatosan tündöklő pávatollakat tartottak kezükben, amelyeket ide-oda lengettek a szélben. A dámák pedig fátyolhálót borítottak a pár fölé; amely egyre sűrűsödött és végül is mély éjszakába burkolta őket.

Mikor pedig a kürtök, cintányérok és kisdobok harsogó zenéje közepette a háló köde szétfoszlott, a pár a Pistoja-palotában találta magát, ugyanazon teremben, melybe néhány napja a kíváncsi színész, Giglio Fava, berontott.

A terem azonban ezerszerte pompásabb volt, mint akkor. Az egyetlen lámpa helyett, mely a termet megvilágította, tán száz is függött most köröskörül, úgy, hogy mintegy tűzben állott minden. A márványoszlopokat, melyek a magas kupolát tartották, dús virágfüzérek fonták át; a mennyezet különös lombozata szinte elevenen mozogni látszott s nem lehetett tudni, vajjon tarkatollú madárkák, vagy bájos gyermekek, vagy csodás állatalakok vannak-e beléfonva. A trónmennyezet arany függönyének redőiből meg majd itt, majd ott csillantak elő barátságosan mosolygó, bájos leányarcok. A hölgyek még pompásabb ruhákban álltak köröskörül, mint akkor, de nem hálót fontak, hanem majd gyönyörű virágokat szórtak szét a teremben aranyvázákból, majd füstölőket lengettek, melyekből bódító illat áradt. A trónemelvényen gyöngéden átölelve egymást Ruffiamonte varázsló és Bastianello

di Pistoja herceg állottak. Azt hiszem, mondanom sem kell, hogy ez utóbbi senki más nem volt, mint a kuruzsló Celionati. A hercegi pár mögött, tudniillik Cornelio Chiapperi herceg és Brambilla hercegnő mögött, egy kis emberke állott tarka-barka palástban. Kezében csinos elefántcsont ládikát tartott, melynek fedele nyitva volt és melyből egy kis varrótű ragyogott elő, amit az emberke, vidám mosollyal, merően nézett.

Végre Ruffiamonte varázsló és Bastianello di Pistoja herceg kibontakoztak az ölelésből és csak egymás kezét szorongatták kissé. Aztán a herceg erős hangon kiáltott a struccokra : «Hé, jó emberek! hozzátok ide még egyszer a nagy könyvet, hogy barátom, a derék Ruffiamonte, szépen elolvashassa, ami még hátra van!» A struccok szárnyaikkal csapdosva szökdeltek el s a nagy könyvvel tértek vissza, melyet egy térdeplő szerecsen hátára helyeztek és fölütöttek.

A mágus, aki hosszú, ősz szakálla ellenére is egészen csinos és fiatalos külsejű volt, előlépett, megköszörülte a torkát, és a következő verset olvasta föl.

Itália! — kék hon, melynek sugárzó
  Ege lobbant földjén örömvirágot!
  Ó, drága Róma, melynek tarka, párzó
Népe farsangidőn a bús világot
  Megbontja! Itt kápráztat száz alakja
  A képzeletnek, mely színpadra hágott ;
Kedves kísértet képét itt mutatja,
  S a szellem enkeblünkből itt szakaszthat
  Oly Ént, mely Más, de kebelünket lakja,
S a fájdalomból is gyönyört fakaszthat.

Im itt a hon, a föld, az én, a város ;
  Ledől a mély igazság földi sánca,
  S a párt, ki önmagára lelt világos
Fényben, befonja hűség égi lánca.

A bölcs bolondság tünde látományit
Nem éri halvány zordság lomha gáncsa ;
Csodálatos tűvel új tartományt nyit
A mester. Ám a szellemé a pálma,
Kit pajkos tréfaság többé nem ámít
S kinek vidám életre fordul álma.

Figyelj ! A hangok édes áradása
Megindul, minden hallgatásba bágyad,
Ragyogva gyúl az ég azúr varázsa,
Száz messzi forrás vág csobogva ágyat.
Tünj föl csodás világ tündéri képe
Tünj föl s mutass a vágy elébe vágyat,
Ha az tekint bűvforrásod vizébe!
Az ár dagad — merüljetek le mostan!
És küzdjetek jól! Vár a part, elébe!
A boldogság sugárzik ott pirosan.

A mágus becsapta a könyvet ; de ebben a pillanatban tüzes pára kezdett gomolyogni az ezüst tölcsérből, melyet a fején hordott és lassan-lassan betöltötte a termet. Harmonikus harangzugás, hárfapengés és trombitaszó közepette mozdult meg minden és áramlott, hullámzott össze-vissza. A kupola fölemelkedett és derült égboltozattá vált, az oszlopok sudar pálmafákká változtak, az aranydísz lehullott és fénylő, tarka virágok nőttek szilánkjaiból, a nagy kristálytükör pompás, tiszta tóvá folyt szét. A tüzes pára, mely a mágus tölcséréből szállott, egészen eloszlott ; hives, balzsamos szellők lengtek át a beláthatatlan varázsligeten, melyet a legszebb és legkellemesebb bokrok, fák és virágok ékítettek. A zene erősebben zendült, vidám ujjongás támadt, ezernyi hang dalolta :

Üdv néked! üdv, szép Urdarvölgy! A régi
Forrás fölfénylik tükrös tiszta fénnyel
Démonbilincsét országod letépi!

Aztán hirtelen elnémult minden, zene ujjongás, ének; s a mély csöndben Ruffiamonte varázsló és Bastianello di Pistoja herceg egy-egy strucc hátára pattanva a lótuszvirághoz usztatott, amely ragyogó szigetként emelkedett ki a tó közepén. Mindketten beszálltak a lótuszvirág kelyhébe és akinek jó szeme volt a parton állók közül, világosan észrevehette, hogy a varázslók egy pirinyó, de nagyon csinos porcellánbábut vesznek ki egy ládikából és a virág kelyhébe csusztatják.

És a szerelmespár, azaz Cornelio Chiapperi herceg és Brambilla hercegnő fölébredvén kábultságából, önkéntelenül a tükrös, tiszta tóba pillantott, melynek partján lelte magát. De amint a szerelmesek a tóba néztek, *ráismertek* önmagukra, egymásra tekintettek és olyan csodálatos kacajra fakadtak, amely csak Ofió király és Lirisz királyné kacajához volt hasonló; s aztán elragadtatva borultak egymás karjába.

És amint a pár fölkacagott, ó, édes varázslat! a lótuszvirág kelyhéből egy mennyei szépségű leányzó emelkedett ki, egyre magasabbra és magasabbra, míg végre feje az ég kékjébe nyulott, lábai pedig, amint észre lehetett venni, a tó legmélyébe furódtak. Fején, szikrázó koronájában a mágus és a herceg ült s lenézett a népre, mely csapongó kedvvel, mámoros boldogsággal ujjongott és kiáltozott: «Éljen Mystilis királynő!» míg a varázskert zenéje tömör akkordokban zengett-zsongott.

És ismét ezernyi hang dalolta:

A mélyből lengve kél ezernyi árnyék
S ragyogva röppen el mind napkeletnek,
Nézzétek őt, a visszanyert királynét!
Az isten fő körött álmok lebegnek,
És lábnyomán buggyannak dús gerezdek! —
Igaz létét az érti s látja szebbnek,
Ki önmagára lelt — s kacagni kezdett! —

Éjfél is elmult, a nép akkor hömpölygött ki a színházból. A vén Beatrice becsapta az ablakot, melyen eddig kinézegetett és így szólt : «ideje, hogy mindent elkészítsek ; mert nemsokára megjön az uraság s talán a jó signor Bescapit is magával hozza.» Mint akkor, mikor még Giglio vitte föl nyalánkságokkal telt kosarát, ma is mindent összevásárolt az öreg, ami egy ízletes ebédhez szükséges. De nem kellett többé egy konyhának nevezett szűk lyukban gyötrődnie, sem signor Pasquale keskeny, nyomorúságos szobácskájában. Sőt tágas tűzhely fölött rendelkezett s világos kamrán, s az uraság is kényelmesen mozoghatott három vagy négy nem túlságosan nagy szobájában, melyet több csinos asztal és szék és egyéb egészen türhető bútordarab töltött meg.

Az öreg, miközben finom vászonterítőt borított az asztalra, melyet a szoba közepére tolt, hunyorítva mondta : «Hm! — egész derekasan viselkedett signor Bescapi, hogy nemcsak csinos lakást rendezett be, hanem minden egyéb szükségessel is bőven ellátott bennünket. Most már tán örökre megszabadultunk a szegénységtől!»

Az ajtó föltárult és Giglio Fava lépett be Giacintájával.

«Hadd karoljalak,» szólt Giglio, «hadd karoljalak át, édes, szép asszonykám! Hadd mondjam igaz lelkemből, hogy ama pillanat óta, mióta egymásé lettünk, az élet legtisztább, legnagyszerűbb gyönyöre hat át. — Valahányszor játszani látlak Smeraldina szerepében vagy egyéb szerepeidben, melyeket a valódi jókedv fakasztott, vagy én állok melletted, mint Brighella vagy Truffaldino vagy egyéb nevetséges képzelgő, a merész és elmés iróniának egész világa tárul föl bennem és hevíti játékomat. — De mondd, kedvesem, milyen

különös szellem szállt meg ma? — Sohasem szórtad ily igazán lelkedből az elbájoló női pajzánság villámait; sohasem voltál még ily merész és csodálatos kedvben s ily módfelett szeretetreméltó!»

«Hasonlókép,» felelt Giacinta, könnyű csókot lehelve Giglio ajkára, «hasonlókép te is, drága Gigliom! Te is nagyszerűbb voltál ma, mint valaha és talán magad sem vetted észre, hogy főjelenetünket, a nézők állandó jóízű kacagása közben, több mint egy félóráig rögtönöztük. — De nem is gondolsz rá, milyen nap van ma? Nem is sejted, milyen emlékezetes órákban ragadott el bennünket a különös lelkesültség? Nem emlékszel, hogy éppen ma egy éve néztünk az Urdar-tó gyönyörű, tiszta vizébe s akkor ismertünk önmagunkra?»

«Giacinta,» kiáltott Giglio, örvendező csodálkozással, «Giacinta, miről beszélsz? — Mint egy szép álom él emlékezetemben az Urdarvölgy, az Urdartó! — De nem! — nem álom volt az, — akkor ismertünk önmagunkra! — Ó, drága hercegnőm!»

«Ó,» válaszolt Giacinta, «drága hercegem!» És újból átölelték egymást és kacagtak és össze-vissza kiáltoztak: ott van Perzsia, — ott India, — itt pedig Bergamo, — itt Frascati, — birodalmaink határai, — nem, nem, egy és ugyanazon birodalomban uralkodunk mi, hatalmas fejedelmi pár, a szép Urdarvölgyben, — óh, mily gyönyör!

És körülhancuroztak a szobában és ismét egymás karjába borultak és csókolództak és kacagtak.

«Maguk,» mordult rájuk az öreg Beatrice, «maguk igazán olyanok, mint a pajkos gyerekek! — Már egy éve házasok és még mindig szeretkeznek, turbékolnak, ugrándoznak és — ó, megváltóm! majdnem lelökik a poharakat az asztalról! — Hohó! signor Giglio ne

mártsa a kabátja csücskét a levesbe, — signora Giacinta, könyörüljön a porcellánokon, hadd éljenek még!»

De egyik sem ügyelt az öregre, hanem tovább űzték csinjeiket. Végül Giacinta karonfogta Gigliot, szemébe nézett és így szólt : «Mondd csak, kedves Giglio, megismerted azt a kis embert a hátunk mögött, tarka talárban, elefántcsont dobozzal a kezében?» «Hogyne,» válaszolt Giglio, «hogyne ismertem volna meg, kedves Giacintám! A jó signor Bescapi volt az, teremtő tűjével, a mi jelenlegi, drága impresszáriónk, aki először hozott színpadra bennünket abban az alakban, mely belső lényegünknél fogva a miénk. És ki gondolta volna, hogy a vén, eszelős szemfényvesztő —»

«Igen,» vágott Giacinta Giglio szavába, «hogy a vén Celionati, tépett köntösével és kilyukadt kalapjával —»

«— Hogy valóban ő a legendás, öreg Bastianello di Pistoja herceg?» — szólt a daliás, ragyogó ruháju férfiú, aki a szobába lépett.

«Ah!» kiáltott Giacinta, örömtől sugárzó szemmel, «ah, kegyelmes urunk, ön az? — Milyen boldogok vagyunk, hogy fölkeres bennünket szerény otthonunkban! — Ha nem röstelli, fogyassza el velünk egyszerű ebédünket és aztán szépen magyarázza el, hogy miképen is áll a dolog Mystilis királynővel, Urdarvölggyel, meg az ön barátjával, Hermodius vagy Ruffiamonte varázslóval; mert még mindig nem tudok mindezen eligazodni.»

«Nincsen szükség,» szólt Pistoja hercege nyájas mosollyal, «nincsen szükség már semmiféle magyarázatra, édes, szép gyermekem; elég, ha magadon eligazodtál, meg ezen a bátor fickón, aki eléggé megokosodott, hogy férjeddé legyen. — Lásd, én szélhámoskodásom emlékére dobálódzhatnám a titokzatos, kér-

kedő szavakkal; mondhatnám, hogy te vagy a képzelet, s a humornak a te szárnyaidra van szüksége, hogy fölemelkedhessék, de a humor teste nélkül nem lennél egyéb, mint szárny, amely a szelek játékaként ingna-lengne. De nem beszélek így, még pedig azért nem, mert túlságosan elmerülnék az allegóriába, tehát egy olyan hibába, melyért már Cornelio Chiapperi herceg is jogosan megrótta a vén Celionatit a Caffè grecoban. Csak annyit mondok, hogy valóban van egy rossz szellem, aki cobolyprémes sapkát és fekete hálókabátot hord és aki a nagy mágusnak, Hermodiusnak képében, nemcsak közönséges halandókat, hanem királynőket is, miként Mystilist, meg tud boszorkányozni. A rosszmájú démon a hercegnő visszavarázsolását egy csodától tette függővé, melyet lehetetlennek hitt. Ugyanis a színház kis világában kellett volna egy olyan párt találni, akit nemcsak élénk képzelet, szívből jövő humor hat át, hanem aki képes lenne kedélyhangulatát tárgyilagosan, mintegy tükörben, fölismerni és ezt úgy állítani a külső életbe, hogy hatalmas varázslatként hasson a nagy világra, melyben ama kisebb világ foglaltatik. Tehát, ha úgy tetszik, a színház jelképezi, — legalább bizonyos vonatkozásban, — az Urdarforrást, melybe az emberek bepillanthatnak. — Bizonyos voltam gyermekeim, hogy általatok véghezvihetem a visszabűvölést s így azonnal írtam barátomnak, Hermodius mágusnak. Hogyan érkezett meg, miként szállt meg palotámban, mennyit fáradoztunk veletek, mindezt tudjátok, és ha Callot mester nem lépett volna közbe és Gigliot nem csalogatta volna ki vitézi dolmányából —»

«Igen,» vágott a herceg szavába signor Bescapi, aki nyomon követte őt, «igen, legkegyelmesebb uram,

tarka vitézdolmányából. — De gondoljon egy kissé rám is e kedves pár mellett, én is közreműködtem a nagy munkában!»

«Mindenesetre,» felelt a herceg, «és mivel ön különben is csodálatos férfiú, azaz szabó, aki a fantasztikus ruhákba, melyeket készít, fantasztikus embereket is kíván, fölhasználtam segítségét és végül a különös színház impresszáriójává tettem, hol az elmés gúny s a valódi humor uralkodik.»

«Azt hiszem,» mondta signor Bescapi derűs mosollyal, «én vagyok az, aki gondoskodik róla, hogy a szabás jól sikerüljön, éppúgy, mint a forma és a stilus.»

«Jól mondja,» kiáltott Pistoja hercege, «jól mondja, signor Bescapi!»

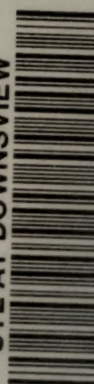
S míg a herceg, Giglio és Bescapi beszélgetésbe merültek, Giacinta kedves igyekezettel díszítette föl a szobát és az asztalt virágokkal, melyeket az öreg Beatrice szerzett hamarjában. Aztán gyertyákat gyujtott s mikor már minden ragyogó, ünnepies fényben úszott, a herceget a kendőkkel és szőnyegekkel fölékesített karosszékbe ültette, mely trónusnak is beillett volna.

«Valaki,» szólt a herceg, mielőtt leült volna, «valaki, akitől mindnyájan rettegünk, mert bizonyára szigorú bírálatot gyakorol fölöttünk, sőt talán létezésünket is kétségbe vonja, valaki azt mondhatná, hogy én minden egyéb ok nélkül csak őérette jöttem ide éjnek idején, hogy elmondjam, miként áll a dolog Mystilis királynő visszavarázslásával, aki tulajdonkép nem más, mint Brambilla hercegnő. A valakinek nincs igaza; azért jöttem s fogok ezentúl is eljönni hozzátok a magatokra ismerés emlékezetes óráiban, hogy veletek együtt épüljek a gondolaton, milyen gazdagok és boldogok

vagyunk mi és mindazok, akik megláthatták és megismerhették az életet, önmagukat, létüket az Urdar-tó csodálatos, napszínű tükrében.»

Itt egyszerre kiapad a forrás, melyből, ó, nyájas olvasó! e lapok kiadója merített. Csak homályos szóbeszédből értesült, hogy Pistoja hercegének, valamint Bescapi impresszáriónak rendkívül ízlett az ifjú házaspár makarónija és szirakuzija. S az is gyanítható, hogy a boldog színészpárral, aki gyakran érintkezett Mystilis királynővel s a nagy varázslóval, történt még ugyanazon este is, azután is, némely csodálatos dolog.

Callot mester az egyetlen, aki erről további felvilágosítást adhatna.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 16 17 19 07 013 3